NIEUWSBLAD
Historische Vereniging

Ameide Tienhoven

Jaargang 21 • nummer 4 • december 2010

COLOFON

Het nieuwsblad is een uitgave van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven en verschijnt vier keer per jaar.

ISSN: 1569 - 7800

HET BESTUUR

Voorzitter:				
H. van den Heuvel	Voorstraat 99	4132 AP	Vianen	tel. 0347-355180
Vice-voorzitter:				
G.W. Groenendijk	De Geer 7a	4233 HX	Ameide	tel. 0183-601886
Secretaris:				
C.W. Broekman	Broekseweg 59	4233 CT	Ameide	tel. 0183-601811
Penningmeester:				
J. Stasse	De Bogerd 19	4233 GN	Ameide	tel. 0183-602488
Algemeen adjunct:				
J.A. Maatkamp	Lekdijk 18	2769 GA	Langerak	tel. 0183-602071
Lid: C. Rijnhout	De Kooi 25	4233 GP	Ameide	tel. 0183-602648
Lid: D. Siegersma	Fransestraat 12	4233 ED	Ameide	tel. 0183-602676
Lid: A. Terlouw-van der Grijn	Vijf Akkers 18	4235 AH	Tienhoven	tel. 0183-602110

ERELEDEN

A.M. den Oudsten, G. Streefkerk en P. Will

CORRESPONDENTIEADRES

C.W. Broekman info@ameide-tienhoven.nl internet: www.ameide-tienhoven.nl

LEZINGEN EN EXCURSIES

H.J. Beckmann h.j.beckmann@planet.nl

J.D.C. Laroo hv@laroo.net

REDACTIE NIEUWSBLAD

H.J. Beckmann h.j.beckmann@planet.nl

C. van der Grijn cvdgrijn@hetnet.nl

G.W. Groenendijk gert.groenendijk@planet.nl

A. Tukker a.tukker74@hetnet.nl

P. Will p.will@hetnet.nl

LEDENADMINISTRATIE

J. Stasse jstasse@hetnet.nl

CONTRIBUTIE

De contributie bedraagt minimaal €15,= per jaar, over te maken op bankrekeningnummer 301952248 van de Rabobank in Ameide, t.n.v. de penningmeester van de vereniging.
Opzegging van het lidmaatschap dient minimaal zes weken voor het eind van het verenigingsjaar te hebben plaatsgevonden.

De redactie besteedt de uiterste zorg aan de in dit nieuwsblad opgenomen artikelen. Onvolkomenheden kunnen echter voorkomen. Het bestuur van de Historische Vereniging aanvaardt dan ook geen aansprakelijkheid voor daaruit voortvloeiend ongerief.

Het is zonder voorafgaande toestemming van de auteur niet toegestaan een artikel of delen daarvan over te nemen, te (doen) publiceren of anderszins openbaar te maken of te verveelvoudigen.

Inhoud december 2010

4 VERENIGINGSNIEUWS

4 Reacties op verschenen artikelen

4 “Macht en armoede aan de rivier, Ameide en Tienhoven 1870-1940”

5 Vianen schenkt Ameide kandelaars

6 In memoriam: Adriaan Pieter van Stolk

6 Ontwikkeling ledenbestand

7 Bij het scheiden van de mar(k)t

8 Cursus: "Voorouders gezocht"

9 De aanbidding van de wijzen uit het oosten

10 De Van Tienhovens in Tienhoven

14 Het geslacht Van Tienhoven (vervolg)

26 Een Bruiloftszang en een Inhuldigingsgedicht

31 De verkoop van Herlaar aan Mr. Jan Wijnand Ram op 3 oktober 1785

32 Jan Wijnand Ram, ambachtsheer van Ameide (periode 1785-1789)

40 Daniël Gerard van der Burgh (1755-1824)

46 De suikerplantage Santa Barbara aan de Surinamerivier

48 De Fundatie van de Vrijvrouwe van Renswoude te Utrecht

50 De portretten van het echtpaar Van der Burgh-Martini

51 Driemaal Huygens

60 Constantijn Huygens en zijn vijf kinderen

62 Bergambachtse spinwijven

64 Historische plaatjes met een praatje

Afbeeldingen op de omslag

Op de voorpagina staat De aanbidding der wijzen uit het oosten van Pieter Breugel uit 1564, dat in de National Gallery in Londen hangt.
Op de achterpagina is een afbeelding van het schilderij van Daniël Gerard van der Burgh van François Xavier Joseph Jacquin uit 1821, dat in Kasteel Loenersloot hangt.

Ambachtsheren van de heerlijkheden Ameide en Herlaer, Huygens en de Van Tienhovens

Deze aflevering van het nieuwsblad staat vooral in het teken van bovengenoemde onderwerpen, maar daarnaast publiceren we nog meer interessante artikelen.

7 Paul Will kijkt terug op de Termeise Paardenmarkt in zijn artikel ***Bij het scheiden van de mar(k)t.***

10 Hans van den Heuvel schrijft over ***De Van Tienhovens in Tienhoven en het geslacht Van Tienhoven***.

32 Teus Stahlie belicht het leven van ***Jan Wijnand Ram***, die van 1785 tot 1789 ambachtsheer van de heerlijkheden Ameide en Herlaer was.

40 Herman Beckmann besteed aandacht aan de ambachtsheer die na Jan Wijnand kwam: ***Daniël Gerard van der Burgh***.

51 ***Driemaal Huygens*** is de titel van het artikel dat geschreven is door Paul Will over dit bekende regenten-, dichters- en uitvindersgeslacht.

64 Had Krijn van der Ham het in het maartnummer over *Schaatsen uit Ameide,* nu heeft hij een artikel geschreven over ***Schaatsen in Ameide***.

Reacties op verschenen artikelen

Terug in de tijd met de familie Roth, gepubliceerd in september 2010

In dit artikel van de hand van ons lid Corrie Verheij-Roth maakt zij melding van de in de achttiende eeuw "tussen de Nederlandse overheid en het kanton Appenzell AR" bestaande contacten omtrent de werving van Zwitserse regimenten voor de Nederlandse krijgsdienst. Dit roept de vraag op waar de afkorting "AR" voor staat.
Welnu, het betreft hier het halfkanton "Appenzell Ausserrhoden", dat samen met het halfkanton "Appenzell Innerrhoden" het kanton "Appenzell" vormt. De andere halfkantons zijn Obwalden, Nidwalden, Basel-Stadt en Basel-Landschaft. Daarnaast telt de "Schweizerische Eidgenossenschaft" ofwel "Helvetische Republik", zoals Zwitserland in officiële documenten wordt aangeduid, twintig kantons, waarvan Zürich verreweg de meeste inwoners (1.333.000) heeft.
Appenzell Ausserrhoden, met als "Hauptort" Herisau, telt ruim 53.000 inwoners, die voor het merendeel protestant zijn. In Appenzell Innerrhoden, dat vanuit de oude stad Appenzell wordt bestuurd, wonen bijna 15.600 mensen, van wie de meesten tot de rooms-katholieke gezindte behoren. Beide halfkantons zijn Duitssprekend.
In het artikel van Corrie Verheij-Roth wordt er ook gewag van gemaakt dat Laurenz (Lorenz) Roth, die als eerste van het geslacht als militair naar Nederland trok, in de tweede helft van de achttiende eeuw met zijn vrouw Anna Catharina Räuber in Teufen (AR) woonde. Het is wel heel toevallig dat deze gemeente anno 2010 de woonplaats is van Elizabeth Streefkerk, een dochter van de op de Hogewaard wonende Arie Streefkerk en Corry Spek. Zij is getrouwd met de Zwitserse bankier Konrad Hummler, die aan het hoofd staat van de "Privatbank Wegelin" en zitting heeft in de "Bankrat der Schweizerischen Nationalbank".

Konrad en Elizabeth Hummler. Foto: Schweizer Illustrierte, 28 juni 2010.

Het geslacht Van Tienhoven, gepubliceerd in september 2010

De heer R.F. van Dijk, Regionaal Archief Gorinchem, schrijft ons het volgende: 'Voor het artikel "Het geslacht Van Tienhoven"' in het septembernummer is geen gebruik gemaakt van de 47e jaargang (1961) van het Nederland's Patriciaat. Dat zou meer volledigheid en nauwkeurigheid hebben opgeleverd. Doch ook het Nederland's Patriciaat is niet foutloos: Boxman is niet geboren in 1841, maar 1840.'
Het bijschrift bij de twee bovenste foto's op pagina 68 vermeldt dat Aart Hendrik van Tienhoven getrouwd was met Cornelia. Cornelia was echter de naam van zijn moeder. Aart Hendrik was getrouwd met Catharina Heuff.

De geschiedenis van de raderboot 'Prins Hendrik', gepubliceerd in juni 2010

De heer Wim de Ruijter deelt ons het volgende mede: 'Naar aanleiding van uw overigens voortreffelijke artikel over de geschiedenis van de stoomraderboot 'Prins Hendrik' wil ik een kleine kanttekening plaatsen. Er wordt in het artikel vermeld dat de motoren werden geproduceerd door de aldaar gevestigde machinefabriek 'Kinderdijk'. Dit is onjuist. De 'Prins Hendrik' was door de werf uitgerust met een drie cylinder hellende triple expansie stoom-machine van 675 ipk. De cylinders hadden een diameter van respectievelijk 47 cm, 72 cm en 122 cm. Deze machine werd gebouwd onder bouwnummer 521 door v/h Diepenveen, Lels & Smit'.

"Macht en armoede aan de rivier, Ameide en Tienhoven 1870-1940"

Hans van den Heuvel

Onder grote belangstelling werd in de avonduren van woensdag 13 oktober, daags voor de plaatselijke jaarlijkse Paardenmarkt, in het gemeenschapscentrum "Het Spant" aan de Liesveldweg in Ameide het boek "Macht en armoede aan de rivier, Ameide en Tienhoven 1870-1940" gepresenteerd.

De inhoud van de 450 pagina's tellende uitgave is gebaseerd op een nimmer gepubliceerd manuscript van mevrouw drs. Carla Jonker (1941-2007), die in het begin van de jaren zeventig van de vorige eeuw in de toen nog zelfstandige gemeenten Ameide en Tienhoven cultureel-antropologisch onderzoek heeft verricht. De tekst van dit manuscript is op initiatief van de eerder dit jaar opgerichte Stichting Carla Jonker geschikt gemaakt voor publicatie in boekvorm.

Het boek geeft een beeld van de machtsverhoudingen in Ameide en Tienhoven in de periode 1870-1940, waarbij het accent ligt op de ontwikkelingen binnen de kerk, de gemeentepolitiek, het onderwijs en het economisch en sociaal leven. Ook wordt uitgebreid aandacht besteed aan de "grote crisis" van de jaren dertig en de dramatische gevolgen daarvan voor de plaatselijke werkgelegenheid.

De heer H.A. van der Meer, de waarnemend burgemeester van de gemeente Zederik, nam tijdens de bijeenkomst het eerste exemplaar van het boek in ontvangst. Voorafgaand daaraan werden leven en werk

van Carla Jonker vanuit verschillende invalshoeken belicht door drs. Jan L. den Hartog, de voorzitter van het bestuur van de Stichting, mevrouw Maud Bredero, partner van Carla Jonker en bestuurslid van de Stichting, en de hoogbejaarde prof. dr. Jeremy Boissevain, emeritus hoogleraar sociale antropologie aan de Universiteit van Amsterdam.

Tijdens de Paardenmarkt zijn honderden exemplaren van het boek verkocht. De prijs bedraagt € 17,50. Voor leden van de Historische Vereniging geldt een prijs van € 15,00. Indien u boeken wilt bestellen, kan dat schriftelijk of telefonisch bij:

Gert Groendijk, De Geer 7a, 4233HX Ameide, telefoon 0183-601886.
Jan den Hartog, Olburgseweg 29, 7225NA Olburgen, telefoon 0575-452815.
Bestellen kan ook per email: info@stichtingcarlajonker.nl

Vianen schenkt Ameide kandelaars

De protestantse gemeente Vianen had dinsdagochtend 9 november een bijzonder cadeau voor de hervormde gemeente Ameide-Tienhoven: twee kandelaars uit de achttiende eeuw. Hoogstwaarschijnlijk zijn de blakers - zoals de officiële naam luidt - wel afkomstig uit de oude hervormde kerk in Ameide. Deze ging tijdens een brand in 1953 in vlammen op. "Daarna is veel koperwerk verkocht aan de hervormde gemeente in Vianen om zo geld binnen te halen", licht Aart het Lam, voorzitter van het college van kerkrentmeesters van de hervormde gemeente in Ameide, toe.

De blakers kregen echter geen plek in de Grote Kerk van Vianen, maar belandden in de kluis. In die situatie kwam dit jaar verandering. Aanleiding was een bezoek van leden van de Probusclub "De Vrije Heeren" Vianen aan de Termeise kerk in mei van dit jaar. De kandelaars kwamen daarbij ter sprake en Krijn van der Ham en Henk de Haan namen, later bijgestaan door Aart van der Ham, het initiatief om de twee oude gebruiksvoorwerpen weer terug te krijgen. Een verzoek waar de broeders en zusters uit Vianen bereidwillig aan meewerkten. Met slechts één verzoek als 'tegenprestatie': een gift om zo een bijdrage te leveren aan de restauratie van het orgel in de Grote Kerk.
Dinsdagochtend kwam een deputatie van het college van kerkrentmeester uit Vianen langs om de twee blakers officieel te overhandigen. De kandelaars krijgen een plek in de hervormde kerk in Ameide, op de herenbank. Als verlichting zijn ze niet meer nodig, maar ze vormen wel een bewijs dat wat oud is zeker waardevol kan zijn. (Tekst:"Het Kontakt".)

Henk Hofstede, de voorzitter van het college van kerkrentmeesters van de Grote Kerk Vianen overhandigt de kandelaars aan Aart het Lam, voorzitter van het college van kerkrentmeesters van de hervormde gemeente in Ameide. (Foto: André Tukker)

In memoriam: Adriaan Pieter van Stolk (1926 – 2010)

Een heer in de oorspronkelijke betekenis van het woord en een man van uitzonderlijke hoffelijkheid, die zich nauw verbonden voelde met de inwoners en de geschiedenis van Ameide. Zo kan de op 5 september 1926 te Rotterdam geboren en op 30 oktober van dit jaar in zijn woonplaats Kalmthout (ten noorden van Antwerpen) overleden Adriaan Pieter van Stolk worden getypeerd.
Hij was de zesde telg van het Rotterdamse patriciërsgeslacht Van Stolk, die Ambachtsheer van Ameide was – in zijn geval van medio augustus 1997 tot 23 september 2006. Op die datum droeg hij de functie over aan zijn jongste zoon dr. Christiaan Cornelis van Stolk, de Beschermheer van onze vereniging.
In de editie 2006-5 van dit blad wordt verslag gedaan van deze plechtigheid, die plaatsvond in het oude Stadhuis op de Dam in Ameide, eertijds eigendom van de Ambachtsheer. Aan het desbetreffende artikel is de volgende passage ontleend :

"De scheidende Ambachtsheer – een rijzige figuur, die op deze historische dag de versierselen van Officier in de Orde van Oranje-Nassau in grootmodel droeg – sprak in warme bewoordingen over de grote verbondenheid van zijn familie met de inwoners van Ameide. Hij beklemtoonde dat het ook in de moderne tijd van groot belang is om op passende wijze vorm en inhoud te geven aan ceremoniële functies ("een Ambachtsheer is iets geheel anders dan een Prins Carnaval") ".

Typerend voor de heer Van Stolk is ook dat van zijn vele functies en onderscheidingen er slechts twee worden vermeld in het bericht van zijn overlijden: Officier in de Orde van Oranje-Nassau en oud-Ambachtsheer van Ameide.
De oud-Ambachtsheer was een zeer betrokken lid van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven. Zo gaf hij met enige regelmaat blijk van zijn grote waardering voor de vorm en inhoud van het Nieuwsblad en bezocht hij op de jaarlijkse Paardenmarkt in Ameide steevast de exposities van onze vereniging. Hij zal daarom ook in onze kring node worden gemist.

Ontwikkeling ledenbestand

Sinds de verschijning van de vorige editie van het Nieuwsblad zijn twee leden van onze vereniging overleden. Het betreft mevrouw C.A. de Klerk-van Toor en de heer A.P. van Stolk.
Mevrouw De Klerk-van Toor woonde in Ridderkerk, maar was geboren in Tienhoven en opgegroeid in Ameide.
In dezelfde periode werden 27 (!) nieuwe leden ingeschreven. Het gaat in alfabetische volgorde om:

W.J. van Aartrijk – Ameide
W.G.S. Akalp – Capelle aan den IJssel
J. Alblas – Ameide
A.J. van de Berg – Ameide
T.C.J. van Doorn – Ameide
C. van Gelderen – Oosterhout
mevr. A.B. Gommans-den Ouden – Oss
A. Groenewegen – Arcachon (Fr.)
A. Hakkesteegt – Tienhoven
mevr. J.F. van der Hoeven-van Woezik – Arkel
D.J. de Jong – Hardinxveld-Giessendam
mevr. M. Koekman – Ameide
mr. P.D. Labee- Amersfoort
A. Maat – Ameide
L. Oevermans – Lexmond
B. Oosterom – Ameide
F. den Oudsten – Ameide
mevr. A. Plieger – Tienhoven
G. Plieger – Ameide
N. Stigter – Ameide
G.J. van Straten – Ameide
A. Streefkerk – Ameide
Th. van Tienhoven – Rotterdam
W. Verboon – Maasland
A. van der Vliet – Tienhoven
mevr. J. de Wit-de Leeuw – Ameide
mevr. A. Zuidam-Battes – Ameide

De vereniging telt inmiddels **498** leden.

Foto: Het Kontakt.

Bij het scheiden van de mar(k)t

Paul Will

Even met genoegen terugblikken en de balans opmaken. Ja, die Termeise paardenmarktdag is ieder jaar weer een belevenis. Eerst de viervoeters, grote en kleine bewonderen en praatjes maken met kennissen. Heel bijzonder is ook oude bekenden ontmoeten. Ietwat minder aardig is af en toe dat gedoe om je heelhuids door de menigten voetvolk te wurmen om o.a. bij jouw gezochte kraam te komen.
Uiteraard was onze Vereniging weerom present met haar uitstalling op de vertrouwde plek in het Kerkstraatje. Weet u, diezelfde kraam delen we al menig jaar met de Dialectenclub Alblasserwaard/Vijfheerenlanden, maar allebei hadden we nu niet echt nieuwe uitgaven in de aanbieding. Wel oud nieuw(s) was er in onze rechterhoek het raadspel van 'helegaar' buiten gebruik geraakte voorwerpen uit onze contreien. En links hadden de 'streektalers' 't druk met langskomende kijkers te lokken om de betekenissen van een lijst vol bejaarde vooral boeren regiowoorden te achterhalen. *Deuze speultjies brochte meraokels veul konversaosie en kommentaor te weeg!*

Nu eerst maar de namen en de functies der 'gestrikte' vrijwel antieke voorwerpen:

1. Een knippertjesijzer dat gebruikt werd om wafels te bakken
2. Kralenketting om in loden pijpen te laten zakken om te voorkomen dat die bij het aanbrengen niet zouden 'knieken'
3. Een boterspatel om voor de sier mooi ribbeltjes in een klont roomboter te drukken
4. Kachelhaakje voor een driegaatskachel om ring en deksel erop en -af te tillen
5. Koffieloodje: maatje om de hoeveelheid gemalen bonen voor een zetsel in af te passen

De prijswinnaars zijn:

Mevr. C. van Beest - Hazendonk, Beatrixstraat 1 te Heukelum.
Mevr. Leny Veen, De Tol 4 te Ameide.
Dhr. J.A. Blokland, Broekseweg 102 te Meerkerk.

Als toegift de betekenis van de te raden woorden van de genoemde lijst dialectwoorden. Deze zijn in feite ook een beetje historie aan het worden:

1. omtrule = omrollen
2. scherrebek = vrouw met een schelle stem, ooit ook een grauwe vliegenvanger
3. prijkel staan = afgeleid van het Franse 'perikel' = wankel staan
4. wegescheet = zweertje op het ooglid
5. streekel = stokje met cementlaag om de zeis te scherpen
6. groeploper = koe die graag met de achterpoten in de groep staat
7. rêêpijzer = schilijzer om slieten en teen te schillen; rêêpen = druk doende zijn
8. hapschèèr = vrouwsperoon die snel en luid commentaar levert
9. inwierse of zwadkere = het drogende hooi bij elkaar rijven in lange stroken met de rijf of machinaal
10. Dat schuppelooi is een verhaal apart: het voer hooi op een hooiwagen geladen, wordt samen geperst met behulp van een polderboom alias weesboom, waarbij het touw (= de achterbein) achteronder wordt vastgesjord. Van het overige uiteinde strikte de voerman een grote lus, opdat een kind op zo'n gefabriceerde schommel (= schop) mee naar huis kon 'looien'. Wie weet kent u nog de smartlap aangaande Jantje van Poederooien, die de klok had gelooien. In dit woord schuilt het nevenbegrip: luiden is ook slingeren. Zo bezien is dat looi een tikje overbodig, want in schop zat al opgesloten dat schommelen. Soms hebben we echter geen moeite met zo'n pleonasme om een bepaalde eigenschap te beklemtonen.

P.S. Dat woord 'schop' vind je ook in Vondels klaagzang *'Uitvaert van mijn Dochterken'* (1633). Hij treurt over de schielijke dood van zijn achtjarige Saertje. Deze '*vreught van de buurt dreef wuft, gevolght van eenen wackren troep, / Den rinckelenden hoep / De straten door, of schaterde op een schop…'. Opmerkelijk* is dat in 's dichters versregels 3 woorden voorkomen die in onze streek nog voortleven, te weten *wuft* -heeft wel een beetje andere gevoelswaarde gekregen -, en *hoep* = hoepel, maar de korte vorm hoor je nog altijd in bijv. hoepmaker, en dat *schop/schup* van zoëven. Vurt, in zekere zin *zou* je lettende op deze en andere boerenwoorden zoals *'de zog mot keuje','n koei* en *'de butter/botter* het A-V als een mee-schatbewaarder van ons Oudhollands mogen beschouwen!

Cursus: "Voorouders gezocht"

Het zoeken naar onze voorouders staat vandaag aan de dag enorm in de belangstelling. De nieuwe televisieserie "Verborgen Verleden" heeft hoge kijkcijfers. En het is ook geweldig leuk, soms zelfs verrassend, om op zoek te gaan naar onze wortels. Wie waren die mensen, waar leefden ze, waar woonden ze, wat voor spullen kochten ze?

Maar hoe doe je dat zoeken? Misschien zou U het wel graag willen oppakken, maar weet U niet goed hoe je dat aanpakt. Misschien ziet U op tegen al dat gezoek En hoe kom je bij die archieven terecht?

De Genealogische Werkgroep van de Historische Vereniging is van plan volgend voorjaar een cursus te organiseren om mensen uit Ameide en omgeving in de gelegenheid te stellen een goede (door)start te maken met het zoeken naar de voorouders. We hebben Teus Stahlie bereid gevonden om deze cursus te geven. Teus doet al zo'n 40 jaar genealogisch onderzoek, schrijft boeken en artikelen (ook af en toe in ons Nieuwsblad) en heeft ervaring met het geven van cursussen op dit gebied.

De cursus zal zich in eerste instantie richten op het zoeken in de primaire bronnen, d.w.z. op het vinden van de gegevens betreffende geboorte/dopen, trouwen en overlijden/begraven. We gaan op een heel praktische manier de stamboom opbouwen. Daarbij zullen we ook uitgebreid gebruik maken van de computer. En wat is er dan een heleboel informatie beschikbaar zonder naar een archief te hoeven gaan! Al snel wordt U begeesterd door alles wat U vindt. En als U geluk heeft: wellicht komt die voorouder uit 1600 'boven tafel', de vrouw of de man, die U nooit heeft gekend, maar die 'tot leven' komt. Overigens, voor alle duidelijkheid: U hoeft geen computerexpert te zijn om mee te doen!

De cursus zal bestaan uit zes (6) sessies te geven op zaterdagmorgen van 10.00 - 12.00 uur in het stadhuis van Ameide. De data zullen in onderling overleg worden vastgesteld, maar we mikken op de maanden maart en april 2011. De kosten van de cursus zullen € 30,-- bedragen.

Heeft U interesse? Neem dan zo spoedig mogelijk contact op met Gert Groenendijk, tel. 0183-601886 of reageer per email info@ameide-tienhoven.nl. Opgave tot UITERLIJK 31 januari 2011.

Bij voldoende interesse zal er volgend najaar een vervolgcursus worden georganiseerd, waarbij aandacht besteed zal worden aan het zoeken in de secundaire archiefbronnen, d.w.z. in notariële stukken, rechterlijke archieven, verpondingsarchieven etc.

De aanbidding van de wijzen uit het oosten

Herman Beckmann

'Sij sat daer neer ende sette hueren sone op hueren scoet. Ende hueren soen Jhesusken sat soe vrolijck op Maria scoet ende stack sijn hendekens nae die coninghen.'

Dit eikenhouten paneel hangt in *The National Gallery* in Londen, en is 108 cm hoog en heeft een breedte van 83 cm. Het is door Pieter Breugel geschilderd in 1564. Het is rechtsonder gesigneerd: BRVEGEL.
In 1890 bevond zich dit schilderij in een Weense verzameling. In 1900 kocht Georg Roth het paneel en hij verkocht het op zijn beurt aan een Londense kunsthandel. In dat zelfde jaar werd het door de steenrijke cargadoor Arthur Serena gekocht en aan *The National Gallery* geschonken.
In een eenvoudige houten stal komen van links twee oudere koningen die hun gaven aan het Christuskind aanbieden, dat gezeten is op de schoot van Maria. De derde koning, rechts, wacht zijn beurt af. Achter de vorstelijke personen staan hun lansiers en een boogschutter. Het lijkt wel of de omstanders in het geheel niet lijken te beseffen welk gebeuren plaats vindt. Men bewondert de geschenken en een van de omstanders fluistert iets in het oor van de wit gebaarde Jozef. Wat opvalt is de wijze waarop Bruegel de expressie op de gezichten weergeeft.

De staande koning (links) heeft een neerhangende mond en geloken ogen, terwijl de bildragende man achter de boogschutter (afbeelding rechts) gretig naar het geschenk van de donker gekleurde koning kijkt.

De drie koningen en de Heilige Jozef zijn door Pieter Bruegel geportretteerd als doodgewone mensen. Ook de Heilige Maagd ziet er uit als een gewone vrouw van het volk, die haar naakte kindje aan de toeschouwers laat zien. De bijbelse figuren zijn Vlamingen geworden aan wie niets menselijk vreemd is. Vanwege het horizontale formaat van het schilderij is het vermoeden dat het paneel oorspronkelijk bedoeld was voor een altaar.

De Van Tienhovens in Tienhoven

In de Nederlands Hervormde Kerk van Tienhoven was op zondag 10 oktober van dit jaar in de middaguren een ongewoon gezelschap bijeen (zie bovenstaande foto). Er werd geen kerkdienst gehouden: de kansel bleef onbezet. Wel werd aan de ruim vijftig aanwezigen, onder wie zich welgeteld één inwoner van Ameide en geen enkele Tienhovenaar bevond, tweemaal een collectezak voorgehouden. Als collectanten fungeerden de elders in dit Nieuwsblad geïntroduceerde dames Hanneke en Paulien van Tienhoven uit respectievelijk Amersfoort en Driebergen, die het initiatief hadden genomen om "op de tiende van de tiende om tien over tien" met hun verwanten op de camping op de Koekoekswaard bijeen te komen om de onderlinge band te verstevigen en informatie uit te wisselen over hun herkomst.

Hans van den Heuvel, de voorzitter van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven, die zich in de afgelopen periode in de geschiedenis van het geslacht Van Tienhoven heeft verdiept, trad in de Tienhovense kerk als inleider op. Uit zijn woorden konden de reünisten opmaken dat ze afstammen van de tot de achtste generatie van het geslacht behorende Arien Jan Berendsz van Tienhoven, die in 1607 in Tienhoven werd geboren. Zijn nakomelingschap wordt beschreven in het tweede gedeelte van dit artikel.

De inleider had voor de Van Tienhovens ook nog twee verrassingen in petto. Speurwerk van zijn vrouw, Hans van den Heuvel-van der Kooi, had namelijk aan het licht gebracht dat zijn grootvader Arie van den Heuvel (geboren op 2 juli 1864 te Ameide en aldaar overleden op 10 april 1950) een op 24 februari 1858 in Vianen geboren Arie Frederik van den Heuvel geheten neef had, die was getrouwd met Annigje van Tienhoven, op 21 oktober 1871 geboren te Lexmond.

In het tweede geval ging het om de grootvader van moederszijde van Hans van den Heuvel, Daam Westerhout (geboren op 20 januari 1863 in Hei-en Boeicop en overleden op 5 februari 1960 in Ameide), wiens achterachternicht Jannigje Westerhout (geboren op 2 april 1854 te Lexmond en aldaar overleden op 10 juli 1925) de vrouw was van de op 30 juli 1850 in Lexmond geboren bouwman Aart van Tienhoven.

De "Hoekmolen", een wip-watermolen, te Hei- en Boeicop. Het witte huis ter linkerzijde van de molen is het geboortehuis van Daam Westerhout (1863-1960), de grootvader van moederszijde van de schrijver van dit artikel De foto is afkomstig van de heer Cees Spek uit Lexmond.

De tak Arien Jan Berendsz van Tienhoven

In het vervolgartikel over het geslacht Van Tienhoven in dit blad is al vermeld dat Arien Jan Berendsz van Tienhoven het zesde van de negen kinderen was van Jan Jan Berendsz van Tienhoven en Marichgen Cornelisdr. Naar wordt aangenomen is hij in 1637 getrouwd met een niet met name bekende vrouw, uit welk huwelijk omstreeks 1642 een zoon werd geboren, die Jan Ariensz werd genoemd.

Jan Ariensz van Tienhoven trad driemaal in het huwelijk, en wel omstreeks 1671 met een vrouw, wier naam niet bekend is, in 1685 te Lexmond met Annigje Karelsdr (uit de "Weverswijck") en in een later jaar met Adriaantje Willemsdr van Tienhoven. Hij overleed in 1713.
Uit het eerste huwelijk werden te Meerkerk twee dochters geboren: Aentje Jansdr (omstreeks 1680) en Machteltje Jansdr (omstreeks 1684).

De oudste dochter trad op 9 november 1710 te Oudewater in het huwelijk met de in augustus 1679 te Benschop ter wereld gekomen Willem Aertsz de Lange, zoon van Aert Willemsz de Lange en Cornelia Cornelisdr van Beusekom. De jongste dochter trouwde twee keer: op 1 april 1708 te Benschop met de aldaar op 21 augustus 1687 geboren en vóór 1722 overleden Cornelis Leendertsz van Beusekom (ouders : Leendert Cornelisz van Beusekom en Pietertje Jansdr Sonnenbergh) en op 22 november 1722 – wederom te Benschop – met Jan Gijsbertsz Hogendoorn (ouders: Gijsbert Ottosz Hogendoorn en Aeltje Ariensdr Bunnincks). Ze stierf vóór 1722.

Uit het huwelijk van Jan Ariensz van Tienhoven met Annigje Karelsdr werd in 1686 te Meerkerk Arie Jansz van Tienhoven geboren. Hij werd in 1720 in de echt verbonden met de in 1699 geboren Willempje Rogers, uit welk huwelijk in 1721 Jan Ariensz van Tienhoven voortkwam. Hij werd in 1742 de echtgenoot van de op 22 januari 1719 geboren en in 1788 overleden Aantje Gijsbertsdr Brakel (ouders: Gijsbert Aelbertsz Brakel en Hendrikje Aertsdr de Jong). Uit dit huwelijk werden in Meerkerk drie kinderen geboren:

1. Annigje (4 augustus 1743 – overleden?).

2. Arij Jansz (21 februari 1745 – 31 december 1830 te Lexmond), zie verder bij de twaalfde generatie.

3. Hendrikje (27 november 1746 – overleden?).

De twaalfde generatie

Bouwman Arij Jansz van Tienhoven trad in 1773 te Meerkerk in het huwelijk met de daar op 2 november 1749 geboren en op 17 december 1842 in Lexmond overleden Jannigje Sandersdr van der Ham, dochter van Sander Jansz van der Ham en Seijgje Petersdr Ottelander. Het echtpaar kreeg negen kinderen, die met uitzondering van het oudste allen op Achthoven, gemeente Lexmond, werden geboren:

1. Aantje (5 februari 1775 te Meerkerk – 19 juli 1833 te Lexmond). Zij trouwde op 27 maart 1801 in haar geboorteplaats met Nijs van Toor (28 augustus 1774 te Lakerveld – 3 januari 1836 te Lexmond), zoon van Sijmen Nijsz van Toor en Marrigje Jacobsdr Baas.

2. Aaltje (21 november 1776 – 22 juni 1839 te Lexmond). Zij trad tweemaal in het huwelijk: in 1788 met Arij Versluis uit Meerkerk (18 juni 1752 – 4 januari 1816), weduwnaar van Annigje van Genderen, en op 19 februari 1824 met de in 1765 in Leerbroek geboren watermolenaar Claas van Dijk (zoon van Teunis Jansz van Dijk en Annigje van der Aa).

3. Jan (9 mei1779 – overleden?). Hij werd op 28 mei 1812 te Lexmond in de echt verbonden met Willempje Middelkoop, dochter van Dirk Middelkoop en Annigje 't Lam en weduwe van Nicolaas Kluijs. Het echtpaar kreeg twee kinderen, van wie het eerste bij de geboorte overleed en het tweede nog geen vier maanden oud werd.

Sander (18 maart 1781 – 18 oktober 1837 te Lexmond), zie verder bij de dertiende generatie.

4. Sander (18 maart 1781 - 18 oktober 1837 te Lexmond), zie verder bij de dertiende generatie.

5. Aart (2 maart 1783 – overleden ?).

6. Sijgje (28 augustus 1785 – 23 januari 1861). Zij trouwde op 20 april 1828 in haar geboorteplaats met de op 26 juni 1796 in Lexmond geboren en aldaar op 13 juli 1851 overleden Jan Geijtenbeek (ouders : Frans Geijtenbeek en Cornelia Bogert).

7. Aart (4 november 1787 – overleden ?).

8. Adriaantje (30 augustus 1789 – 9 december 1869 te Linschoten). Zij trouwde op 16 januari 1815 in Lexmond met de in 1789 in Linschoten geboren en aldaar op 24 februari 1860 overleden Simon Versluis (ouders : Jan Versluis en Jannigje Hogervorst).

9. Aart (4 november 1791 – 6 maart 1857 te Lexmond), zie verder bij de dertiende generatie.

De dertiende generatie

Er bestaat aanleiding toe om vanwege diens zeker voor die tijd ongebruikelijk levensloop even stil te staan bij Sander van Tienhoven. Hij werd namelijk gerekruteerd voor de Grande Armee van Napoleon om in 1812 te worden uitgezonden naar Rusland. Hij wist zich in Utrecht evenwel aan de krijgsdienst te onttrekken en de wijk te nemen naar Lexmond. Van hem is verder bekend dat hij vóór 1821 in de Haarlemmermeer en in de Zuidplaspolder (ten noordoosten van Rotterdam) moet hebben gewoond en van 1821 tot 1825 in Lexmond watermolenaar was. In het laatste deel van zijn leven was hij "molenaar op de Agthovense baakmolen aan de boezem nabij Sluis".

Terzijde: een baakmolen of seinmolen is een molen, waarvan de molenaar met behulp van bakens seinen geeft aan andere molenaars, bijvoorbeeld om te beginnen of te stoppen met malen. Met dank aan Cees Spek uit Lexmond, lid van onze vereniging en molenaar op de "Hoekmolen" te Hei- en Boeicop.

Sander van Tienhoven trad op 21 september 1806 te Lexmond in het huwelijk met de in 1778 geboren en op 14 maart 1858 in Nieuwerkerk aan den IJssel overleden Martijntje Kool. Het echtpaar had zeven kinderen, drie zoons en vier dochters, die allen te Lexmond werden geboren:

1. Arie (8 juli 1807 – overleden ?).

2. Cornelia (29 september 1808 – vóór 1872 in de Haarlemmermeer). Zij trouwde op 5 november 1829 in haar geboorteplaats met de in 1799 geboren Cornelis Stolk, zoon van Dirk Stolk en Johanna Adriana Dekker, die in de Haarlemmermeer als "schepenjager" werkzaam was.

3. Jannigje (4 september 1811 – 3 april 1887 te Maartensdijk). Zij was de vrouw van de op 14 februari 1813 in Amsterdam geboren en op 27 mei 1860 in Haarlem overleden Gerrit Vaalkamp (ouders : Hendrik Vaalkamp en Aagje Gerrits), die van beroep schoenmaker was.

4. Floris (10 februari 1815 – 29 mei 1872 te Zevenhuizen), zie verder bij de veertiende generatie.

NH Kerk Lexmond.

5. Ariaentje (19 januari 1819 – 8 oktober 1846 te Zevenhuizen).

6. Aentje (14 januari 1822 – 15 december 1884 te Nieuwerkerk aan den IJssel). Zij trouwde op 14 november 1841 in haar geboorteplaats met de in 1804 in Woubrugge geboren Klaas Roos (ouders: Gerrit Roos en Aaltje van Leeuwen).

7. Arie (30 juni 1825 – 3 september 1908 te Rotterdam), zie verder bij de veertiende generatie.

Aart van Tienhoven, de jongste zoon van Arij Jansz van Tienhoven en Jannigje Sandersdr van der Ham, trouwde op 15 januari 1815 in zijn geboorteplaats met de in 1787 in Lexmond geboren en aldaar op 3 oktober 1859 overleden Bastiaantje Bassa, dochter van Hendrik Bassa en Annigje de With. Zij kregen drie – allen in Lexmond geboren – kinderen:

1. Arie (27 december 1814 – 2 april 1815 te Lexmond).

2. Annigje (12 november 1815 – overleden ?). Zij trouwde twee keer, en wel op 27 december 1844 met de op 14 januari 1818 te Lexmond geboren en op 6 mei 1852 te Hei- en Boeicop overleden Paulus Versluis (ouders: Paulus Versluis en Maria Schakel) en op 21 augustus 1853 met de op 28 mei 1809 in Everdingen geboren Aart van den Boomgaard (ouders: Hermanus van den Boomgaard en Maaike Peek).

3. Arie (26 januari 1819 – 19 augustus 1897 te Lexmond), zie verder bij de veertiende generatie.

De veertiende generatie

Op dit punt aangekomen, ga ik er mede ter vermijding van het "bomen-bos effect" toe over de informatieverstrekking te concentreren op de tak van het geslacht, waartoe de in de aanhef van dit artikel vermelde dames Hanneke en Paulien van Tienhoven behoren.

Floris, de op één na oudste zoon van Sander van Tienhoven en Martijntje Kool, trouwde op 21 april 1842 in Streefkerk met Gerritje Verwaal, dochter van Willem Verwaal en Grietje Paardekop. Het echtpaar kreeg vijf zonen, van wie alleen de Sander geheten oudste de volwassenheid bereikte.

Arie, de jongste broer van Floris van Tienhoven, trad op 20 december 1850 in het huwelijk met de in 1828 in Zevenhuizen geboren en op 8 januari 1903 overleden Catharina van der Graaf. Ze kregen acht kinderen:

1. Sander (14 september 1851 te Zevenhuizen – overleden in 1934). Hij trouwde op 19 mei 1881 in Overschie met de daar in 1856 geboren en op 12 december 1923 in Apeldoorn overleden Jannetje den Hoed (ouders: Jacob den Hoed en Annetje van den Berg). Uit dit huwelijk werden negen kinderen geboren.

2. Neeltje (18 mei 1853 te Nieuwerkerk aan den IJssel – overleden ?).

3. Abraham (23 december 1857 te Aalsmeer – overleden 18 december 1943 te Rotterdam). Hij trouwde op 5 september 1883 in Kralingen met de op 26 juli 1860 te Waddinxveen geboren Antje Zwart. Uit dit huwelijk werden acht kinderen geboren.

4. Cornelia (18 januari 1862 te Aalsmeer – 8 april 1935 te Hillegersberg).

5. Arie (18 april 1864 te Aalsmeer – overleden op 14 februari 1908 te Rotterdam), zie verder bij de vijftiende generatie.

6. Neeltje (23 april 1866 te Aalsmeer – overleden op 15 oktober 1934 te Rotterdam).

7. Martijntje (8 november 1869 te Aalsmeer – overleden in 1911).

8. Pieter (11 november 1875 te Kralingen – overleden op 30 januari 1959 te Rotterdam). Hij trouwde op 13 april 1899 in Hillegersberg met de daar op 9 mei 1877 geboren en op 19 november 1948 overleden Elizabeth van Weelde (ouders: Aart van Weelde en Wilhelmina de Bruijn).

Arie van Tienhoven, neef van de broers Floris en Arie van Tienhoven, trouwde op 26 april 1849 in zijn geboorteplaats Lexmond met de op 29 maart 1826 in Groot Ammers geboren en op 3 juni 1893 in Lexmond overleden Adriana Kon (ouders: Jilis Kon en Teuna Baardwijk). Uit dit huwelijk werden een zoon en een dochter geboren.

De vijftiende generatie

Arie van Tienhoven, de derde zoon van Arie van Tienhoven en Catharina van der Graaf, kwam op 14 februari 1908 te Rotterdam om het leven door een bedrijfsongeval op de scheepswerf Wilton Feijenoord. Zijn echtgenote was Johanna den Hartog (25 mei 1862 te Barendrecht – overleden te Rotterdam op 17 december 1917), met wie hij op 9 november 1887 in Kralingen was getrouwd.

Het echtpaar had zes kinderen, die allen in Rotterdam werden geboren:

1. Catharina Jannetje (1 september 1888 – overleden op 16 april 1889 te Rotterdam).

2. Adrianus Arie (5 december 1889 – overleden op 26 november 1976 te Leiden), zie verder bij de zestiende generatie.

3. Arie (26 februari 1893 - overleden ?). Hij trouwde op 8 september 1920 in zijn geboorteplaats met de op 24 april 1891 in Maassluis geboren en in Bergen op Zoom overleden Adriana Brander (ouders: Johannes Brander en Judith Brobbel).

4. Catharina Jannetje , geboren op 17 augustus 1895 te Rotterdam. Zij was 104 jaar oud, toen zij op 29 januari 2000 in haar geboorteplaats overleed.

5. Jannetje (25 februari 1899 – overleden op 6 december 1990 te Rotterdam).

6. Johannes (13 juni 1901 – overleden op 12 maart 1977 te Rotterdam). Hij trouwde op 11 september 1929 in zijn geboorteplaats met de op 12 oktober 1903 in Gorinchem geboren Anthonia van Houten.

De zestiende generatie

Adrianus Arie van Tienhoven was achtereenvolgens in Rotterdam,'s-Gravenhage en Leiden bedrijfsleider in de grafische sector. Hij trad op 9 mei 1917 in zijn geboorteplaats in het huwelijk met de op 10 april 1892 in Bolnes geboren Dirkje Jacoba Goud, dochter van Cornelis Goud en Adriana van Affaire, die op 15 februari 1948 in Leiden overleed. De weduwnaar hertrouwde aldaar op 25 mei 1949 met Suze van Hove.

Uit het eerste huwelijk werden vier zonen geboren, van wie met het oog op de bestaande regelgeving voor de bescherming van de privacy slechts enkele gegevens zijn vermeld. Hetzelfde geldt voor hun nakomelingen. Het betreft:

1. Arie Cornelis (geboren op 13 mei 1919 in 's-Gravenhage – overleden op 14 december 1976 in Woubrugge).

2. Gijsbert Simon (geboren op 18 mei 1929 in 's-Gravenhage). Betrokkene kreeg in 1926 bij Koninklijk Besluit toestemming om de naam van zijn oudoom G.S. van Affaire aan de zijne toe te voegen in verband met het uitsterven van deze familienaam.

3. Cornelis (geboren op 20 april 1923 te Rotterdam en aldaar overleden op 23 september 1980), zie verder bij de zeventiende generatie.

4. Johannes (geboren op 20 oktober 1927 te Rotterdam).

De zeventiende generatie

Cornelis van Tienhoven werd op 11 augustus 1946 te Leiden in de echt verbonden met de daar op 18 mei 1924 geboren en op 14 maart 2002 in Zeist overleden Maria Apolonia Buurman. Zij waren de ouders van Hanna Maria (Hanneke), Lydia Paulina (Paulien) en Christiaan Adeodatus (Chris) van Tienhoven, van wie de dames al eerder in deze kolommen werden vermeld,

Het geslacht Van Tienhoven (vervolg)

Hans van den Heuvel

Met de kennis van nu is sinds de val van het vierde kabinet-Balkenende een veel gebezigde uitdrukking in Haagse kringen. De politicus of politica in kwestie geeft er mee aan terug te willen komen op een eerdere beslissing of conclusie, omdat er – althans in zijn of haar ogen – sprake is van een nieuwe situatie. Het worden wellicht gevleugelde woorden, die een eigen leven leiden naast een vergelijkbare uitdrukking, waarmee ik in mijn ambtelijk bestaan met grote regelmaat werd geconfronteerd: "op basis van voortschrijdend inzicht".
Hoe het ook zij, ik kom in dit artikel terug op mijn in de vorige editie van dit blad verwoorde opvatting als zou het ondoenlijk zijn om "met voldoende zekerheid te achterhalen, laat staan onomstotelijk vast te stellen of Bals Janse, de stamvader van het geslacht Van Tienhoven, uit Ameide of uit Tienhoven geboortig was". Ik doe dit, omdat ik in september van de dames Hanneke en Pauline van Tienhoven – zusters, van wie de eerste in Amersfoort en de tweede in Driebergen woont, een grote stapel documenten in ontvangst mocht nemen, waarvan de inhoud het mogelijk maakt om terug te gaan in de tijd tot 1380 (!) in plaats van 1688, zoals in eerste aanleg het geval was.

Van Tienhoven, van Tienhoven van den Bogaard, Ameide.
Wapen: in zilver een blauwe leeuw.
Helmteken: een zilveren vlucht.
Dekkleden: zilver en blauw.

Zo heb ik me er inmiddels van kunnen vergewissen dat de eerder genoemde Bals Janse in meer dan één document voorkomt als Balthus Jansz van Tienhoven, het enige kind van Jan Balthusz van Tienhoven en Neeltje Jansdr van Tienhoven. Hij werd op 5 januari 1673 gedoopt in Ameide, waar hij heemraad werd, en overleed er in 1732.
Zijn vader was omstreeks 1636 in Ameide ter wereld gekomen en in december 1702 in Tienhoven gestorven. Hij was een van de schepenen of dè schepen van Tienhoven en woonde er op het Aaksterveld (schepen = overheidsdienaar, belast met bestuur, wetgeving en (veelal lagere) rechtspraak).
Neeltje Jansdr van Tienhoven, zijn vrouw, was een dochter van Jan Claes Berendsz (ook geschreven als "Beerendsz", "Berentsz", "Beerntsz" of "Beerentsz") van Tienhoven en Adriaentgen Jansdr. Ze werd omstreeks 1632 geboren, net als haar man in Tienhoven, waar ze moet zijn overleden vóór 1675 – het jaar, waarin haar weduwnaar hertrouwde met Arjaantje Cornelisdr, de weduwe van Jan Marcusz. Uit het tweede huwelijk werden twee dochters geboren: Neeltje en Cornelia (in 1678).
In het eerste artikel heb ik de geschiedenis van de nazaten van Balthus Jansz van Tienhoven beschreven. In dit artikel concentreer ik me in eerste instantie op diens voorouders van moederszijde, aangezien daaromtrent anders dan in het geval van zijn vader – mede gelet op het tijdsgewricht – veel informatie voorhanden is.

De oudste generaties

In een kerkelijk geschrift, waarvan een kopie berust in het archief van de familie Burggraaf, die later in dit artikel aan de orde komt, wordt melding gemaakt van het bestaan van ene Jan Jansz van Oversloot, omstreeks 1380 geboren als zoon van Jan Siebrantsz en Geertruida. Op dit punt pak ik de draad van het verhaal over het geslacht Van Tienhoven weer op.

Uit zijn huwelijk met een niet met name genoemde vrouw werd omstreeks 1420 Berend Jansz van Oversloot geboren. Hij is vóór 1504 in Ameide overleden en was getrouwd met Aleid, die in de periode tussen 1490 en 1504 is gestorven. Uit de tekst van het geschrift kan, zij het met de nodige moeite, worden afgeleid dat het echtpaar vanaf 21 juni 1451 aan de Voorstraat te Ameide een huis en een hofstede bewoonde ten oosten van de haven, naar alle waarschijnlijkheid eerder eigendom van vader Jan Jansz van Oversloot. Bij de overdracht van deze onroerende goederen aan Rutger van Witten en Siburg Jansdr op 3 mei 1484 was er ook sprake van "ene boomgaerd ghelegen opten weerdt, westwaert naest ghelegen Jan Vermaet ende oostwaert Jan Peterss".

De echtelieden kregen drie zoons: Berend, Dirc en Claes Berendsz, van wie de oudste omstreeks 1450 ter wereld kwam. Diens vrouw heette Lieae. Zij overleed in dezelfde periode als haar schoonmoeder (1490-1504). Bij haar uitvaart beliepen de kosten van de kerk acht stuivers, waarvan de kerkrentmeesters er vijf kregen voor de verlichting met vijf kaarsen. De pastoor ontving twee stuivers en de koster moest zich met één stuiver tevreden stellen.
Uit het huwelijk van Berend Berendsz en Lieae werd omstreeks 1480 Berend Berendsz (de Jonghe) geboren, die vóór 1542 in Ameide overleed. De naam van zijn vrouw is niet bekend. Het echtpaar had een Jan Berendsz geheten zoon, omstreeks 1510 geboren in Ameide en aldaar overleden na 1560. Hij was in zijn geboorteplaats kerkrentmeester en gehuwd met een vrouw, wier naam eveneens niet bekend is. Uit deze verbintenis werd omstreeks 1530 Johan Jan Berendsz (de Jonghe) geboren. Zie verder bij de zesde generatie.

De zesde generatie

Johan Jan Berendsz (de Jonghe) wordt in 1564 vermeld als de eigenaar van "zeeckere bouwinge met huys, berg (=hooiberg), schuur en landen onder de gerechte van Tienhoven, naastgeland zijn de Hoendercamp en noordwaert de Thiendweg". Ook is bekend dat hij in Ameide en Tienhoven als taxateur werkzaam was.

Sint-Janskerk, Amijden 1659.

De Tiendweg geschilderd door Petrus Antonius (Piet) de Hoon.

De Lek bij Tienhoven geschilderd door Petrus Antonius (Piet) de Hoon.

Johan Jan trad omstreeks 1555 in het huwelijk met Gheertgen Pieter Adriaensdr, die in Tienhoven is overleden na 1569. Van haar is een testament bewaard gebleven, dat op 14 augustus van dat jaar gedateerd is.
Uit dit huwelijk werden – in alle gevallen te Tienhoven – vijf kinderen geboren:

1. Bernard Jansz (omstreeks 1550 – omstreeks 1620 te Meerkerk), zie verder bij de zevende generatie.

2. Claes Jan Berendsz (omstreeks 1552 – omstreeks 1622 te Tienhoven), zie verder bij de zevende generatie.

3. Pieter Jan Berendsz (omstreeks 1553 – vóór 1608 te Tienhoven). Hij trad tweemaal in het huwelijk : omstreeks 1580 met de toen ongeveer 25 jaar oude Jacobsdr Vuijren en vóór 1600 met Kuentken Joosten. Uit het eerste huwelijk werden vier kinderen geboren; uit het tweede huwelijk zijn geen kinderen bekend.

4. Jan Jan Berendsz van Tienhoven (vóór 1560 – medio oktober 1632 te Tienhoven), zie verder bij de zevende generatie.

5. Willemke Jansdr, overleden vóór 1599 te Ameide.

De zevende generatie

Bernard Jansz, de oudste zoon van Johan Jan Berendsz (de Jonghe) en Geertgen Pieter Adriaensdr, is vermoedelijk omstreeks 1585 vanuit Tienhoven naar Meerkerk getrokken, waar hij zich vestigde in de Burggraaf. Hij bracht het in zijn nieuwe woonplaats tot schepen.

In een oud document wordt Bernard vermeld "als zijnde beleend met vier morgen land aan de oude Zijdwinde tot de gemene wetering van Kwakernaat (tegenover de Burggraef)" (morgen = oude landmaat, waarvan de grootte van streek tot streek zeer uiteenliep, gebaseerd op het aantal vierkante meters land dat men op één ochtend kon ploegen). Ook pachtte hij land op "Haesterveld (Noord-west van Meerkerk) tussen de Nieuwe Steegh en de Haesterveldse wetering".

Bernard Jansz was getrouwd met Margriet Philipsdr de Cuyper, die vóór 1616 in Meerkerk is overleden. Het echtpaar had vijf kinderen:

1. Jan Berendsz (omstreeks 1580 te Tienhoven – omstreeks 1638 te Meerkerk).

2. Pijske Berendsdr (omstreeks 1585 – omstreeks 1638 te Meerkerk). Zij had waarschijnlijk geen nakomelingen.

3. Philip Berendsz van den Burggraaf.

4. Thomas Berendsz van den Burggraaf (na 1595 – overleden ?). Hij trad tweemaal in het huwelijk: in 1632 met Jannighe Hendrickx en in 1634 met Leijntje Hendrickx.

5. Adriaen Berendsz van den Burggraaf, van wie bekend is dat hij getrouwd was met Weijntgen Hendrix van Nes en zes kinderen had (twee zoons en vier dochters).

Claes Jan Berendsz bleef in tegenstelling tot zijn oudste broer in Tienhoven wonen, waar hij schepen was. Hij was getrouwd met de daar omstreeks 1555 geboren en na 1615 overleden Aefken Aalbertsdr Vermaeth. Het echtpaar had acht kinderen, die allen in Tienhoven werden geboren en daar voor zover bekend ook zijn overleden. Het gaat om:

1. Geertrui Claesse (omstreeks 1578 – na 1631). Zij is driemaal getrouwd geweest, en wel met Hendrick Jansz Stael (metselaar), Peter Seesgen (schout van Ameide) en Andries Henricksz de Bruijn. De laatstgenoemde moet omstreeks 1577 zijn geboren en vóór 7 december 1647 zijn overleden. Hij wordt vier keer in de rechtelijke archieven vermeld : respectievelijk als brouwer (van 1611 tot 1632), "capiteijn der

borgerije" (van 1637 tot aan zijn dood), schepen (van 1628 tot 1633) en gewezen heemraad en armmeester (in 1636). Geertrui Claesse was zijn derde echtgenote.

2. Willempje Claesse (omstreeks 1580 – omstreeks 1663). Zij was de vrouw van Aert Adriaensz van der Pijll, van beroep rademaker.

3. Swaentgen Claesdr van Tienhoven (omstreeks 1585 – vóór 1664).

4. Aelbert Claesz van Tienhoven (omstreeks 1590 – omstreeks 1658). Zijn eerste vrouw was de omstreeks 1600 in Langerak geboren Maritge Jansdr. Stout. Zijn tweede vrouw heette Mijntje Willemsdr, overleden omstreeks 1672 en evenals haar man lidmaat van de Hervormde Kerk van Tienhoven.

5. Jan Claes Berendsz van Tienhoven (vóór 1600 – omstreeks 1662), zie verder bij de achtste generatie.

6. Pieter Claesz Vermaeth van Tienhoven (overleden vóór 1643), zie verder bij de achtste generatie.

7. Bertken Claesdr van Tienhoven.

8. Cornelia Claesdr van Tienhoven.

Jan Jan Berendsz was de eerste telg van het geslacht, die "Van Tienhoven" aan zijn naam toevoegde. Hij was in zijn geboorteplaats schepen en "heilige-geestmeester", dat wil zeggen: lid van het armbestuur van de Hervormde Kerk van Tienhoven, waarvan hij overigens ook lidmaat was. De jongste zoon van Johan Jan Berendsz (de Jonghe) en Geertgen Pietersdr Adriaensdr trad tweemaal in het huwelijk: omstreeks 1590 met Marichgen Cornelisdr, die vóór september 1602 in Tienhoven overleed, en na dat jaar met de omstreeks 1570 in Langerak geboren Aertghen Adriaensdr.
Uit het eerste huwelijk werden negen kinderen geboren (zeven in Tienhoven en twee – de jongste en de op één na jongste dochter - in Ameide). Het betreft:

1. Jan Jansz van Tienhoven (omstreeks 1589 – vóór oktober 1668 te Meerkerk), zie verder bij de achtste generatie.

2. Geertken Jansdr van Tienhoven (omstreeks 1590 – overleden ?). Zij trouwde omstreeks 1615 met de ongeveer tien jaar oudere, in Meerkerk geboren Dirck Aertsz Pijnse van der Aa.

3. Adriaen Jansz van Tienhoven (1592 – 29 maart 1652 te Lexmond). Hij trouwde twee keer : vóór 1623 met Aelken Adriaensdr Verhoeff, te Meerkerk geboren omstreeks 1595, en in een later jaar met Adriaentje Jansdr Prins, omstreeks 1596 te Lexmond geboren als dochter

Deelt mildelick den armen // god zal u weder ontfarme
Meester van Alkmaar, paneel, 55 x 103,5, 1504, Rijksmuseum.

Jan Cornelisz Prins en Margrieta Herbertsdr. Uit het tweede huwelijk werd omstreeks 1640 een dochter geboren, die Grietje werd genoemd. Ze werd omstreeks 1663 de vrouw van de ongeveer twee jaar oudere Hendrik Gijsbertsz van Speltenburgh.

4. Jan Jansz van Tienhoven (omstreeks 1596 – vóór 1625), vóór 1624 in het huwelijk getreden met Neeltje Dircksdr Sterk.

5. Cornelis Jansz van Tienhoven (omstreeks 1600 – 1671), zie verder bij de achtste generatie.

6. Arien Jan Berendsz van Tienhoven (omstreeks 1607 – overleden ?), zie verder het artikel "De Van Tienhovens in Tienhoven" elders in dit blad.

7. Pieter Jansz van Tienhoven (omstreeks 1608 – 1668), zie verder bij de achtste generatie.

8. Swaentghen Jansdr (omstreeks 1608 te Ameide – overleden na 12 februari 1689). Zij was de vrouw van Adriaen Cornelisz Pelt. Beiden waren lidmaat van de Hervormde Kerk van Ameide. Pelt was in 1661 "marktschipper op Utrecht". Hij was een oomzegger van Jan Jansz

Pelt, wiens grafzerk in het bezit is van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven. De zerk zal op een nader te bepalen datum worden teruggeplaatst in de Hervormde Kerk van Tienhoven.

9. Marieghen Jansdr van Tienhoven (overleden omstreeks 1654).

De achtste generatie

Jan Claes Berendsz van Tienhoven, de op één na oudste zoon van Claes Jan Berendsz en Aefken Aalbertsdr Vermaeth, was schepen te Tienhoven. Hij werd omstreeks 1630 in de echt verbonden met de ongeveer 25 jaar eerder in Lexmond geboren Adriaentgen Jansdr. Uit dit huwelijk werden te Tienhoven twee dochters geboren: Neeltje (omstreeks 1632) en Aefje (omstreeks 1640).
De oudste dochter trad op 24 november 1667 te Ameide in het huwelijk met de omstreeks 1635 te Tienhoven geboren Jan Balthusz van Tienhoven. De vrouw overleed vóór 1675 in Tienhoven, de man overleed aldaar in december 1702.

Van spijs ende drank in dit leven // duistentfout zal u weder werden gegeven. Meester van Alkmaar, paneel, 55 x 103,5, 1504, Rijksmuseum.

De jongste dochter werd in 1663 de vrouw van Jan Aertsz Kersbergh, geboren omstreeks 1638 en overleden vóór 1 juni 1695. Aefje was al een aantal jaren eerder overleden.

Het zal de opmerkzame lezer niet zijn ontgaan dat we nu zijn aangekomen bij de inleiding van dit artikel, waarin Jan Balthusz van Tienhoven en Neeltje Jansdr van Tienhoven worden genoemd als de ouders van Balthus Jansz van Tienhoven, die in mijn eerste artikel wordt opgevoerd als de stamvader van het geslacht Van Tienhoven. Gerekend vanaf Jan Jansz van Oversloot zijn hem binnen het bestek van deze tekst over een periode van ruim driehonderd jaar van moederszijde inmiddels niet minder dan negen generaties voorafgegaan, zodat het past om Balthus Jansz van Tienhoven en zijn in Herwijnen geboren en in 1730 in Ameide overleden vrouw Maria Gerrit Hendriksdr Boon aan te duiden als de tiende generatie van het geslacht Van Tienhoven. Zo beschouwd, behoren de in het eerste artikel vermelde leden van het geslacht Van Tienhoven, allen nazaten van het echtpaar Balthus van Tienhoven – Maria Boon, tot de elfde en de daaropvolgende generaties van het geslacht.

De verhaallijn verder volgend, kom ik nu toe aan Pieter Claesz Vermaeth van Tienhoven, de jongste zoon van Claes Jan Berendsz van Tienhoven en Aefken Aalbertsdr Vermaeth.

Hij was de man van de omstreeks 1600 in Langerak geboren en vóór 1643 in Tienhoven overleden Aeltghe Tonisse. Uit dit huwelijk werden twee kinderen geboren : Jan Pietersz Vermaeth van Tienhoven (gehuwd met Jannigje Pietersdr van Eindhoven) en Swaentghe Pietersdr van Tienhoven. Alle drie waren lidmaat van de Hervormde Kerk van Tienhoven.

Ik rond dit hoofdstuk af met de vermelding van de nakomelingen van drie van de zes zoons van Jan Jan Berendsz van Tienhoven en Marichgen Cornelisdr: Jan Jansz, Cornelis Jansz en Pieter Jansz van Tienhoven.

Jan Jansz van Tienhoven was evenals zijn oom Bernard Jansz schepen te Meerkerk, alwaar hij aan de Bazeldijk woonde. Hij trouwde drie keer: omstreeks

1615 met Annegen Pijnse van der Aa (omstreeks 1592 te Meerkerk – vóór 1631), op 20 november 1631 te Meerkerk met Meijgjen Hendriksdr van Nes (1600 te Meerkerk – vóór 1641) en op 19 juli 1641 te Lexmond met Aentje Pietersdr (1618 te Lexmond – overleden ?).

Kinderen uit het eerste huwelijk:

1. Aefje Jans van Tienhoven (omstreeks 1619 te Meerkerk – overleden ?). Zij trouwde twee keer: op 13 maart 1643 met Huybert Dircksz Donck en op 1 juni 1645 met Jacob Pieters Coppelaer, in beide gevallen te Meerkerk

2. Geerichje Jans van Tienhoven (omstreeks 1623 te Meerkerk – overleden ?). Zij trad net als haar oudste zuster tweemaal in het huwelijk, eerst met Philipsz Teunissen en op 17 augustus 1681 te Meerkerk met Cornelis Pietersz Bikker.

3. Marietje Jans van Tienhoven. Zij was de vrouw van Arij Verwiel.

4. Geertje Jansdr van Tienhoven (gedoopt op 22 april 1627). Zij was getrouwd met Claes Lourensz van Cooten.

Kinderen uit het tweede huwelijk :

Jan Jansz en Lijsge Jansdr van Tienhoven, gedoopt te Meerkerk op respectievelijk 4 augustus 1633 en 7 februari 1636. Lijsge was getrouwd met Hendrick Lourensz Bosch.

Kinderen uit het derde huwelijk:

Annichjen Jansdr, Annichjen Jansdr, Jan Jansz, Annichjen Jansdr, Jan Jansz, Peter Jansz en Anneke Jansdr van Tienhoven, gedoopt te Meerkerk op respectievelijk 6 november 1642, 16 juni 1644, 20 november 1645, 30 mei 1647, 29 oktober 1648, in 1658 en in januari of februari 1860. De oudste en de op één na oudste dochter en de oudste zoon uit dit huwelijk zijn naar alle waarschijnlijkheid zeer jong overleden.

Cornelis Jansz van Tienhoven werd omstreeks 1623 in de echt verbonden met Greetje Cornelisdr. Zij kregen een zoon, die op 6 januari 1628 te Meerkerk werd gedoopt en Cornelis Cornelisz (Cnelis) werd genoemd. Hij werd later schepen te Lexmond.

Cnelis trad in het huwelijk met Hendrikje Bastiaens, uit welk huwelijk in Meerkerk op respectievelijk 17 mei 1668 en omstreeks 1670 twee dochters werden geboren, Cornelia en Marritie (Merrigje).

De oudste dochter ging in 1695 een echtverbintenis aan met de op 24 augustus 1656 te Lexmond gedoopte Aert Claesz Uit den Bogaard uit "Cortenhoeven" (= Kortenhoeven, het noordoostelijke deel van Lexmond), die vóór 1740 is overleden. Cornelia overleefde haar man, ook al staat het jaar van haar overlijden niet vast.

De jongste dochter trouwde twee keer: in 1696 met Hendrik Claassen Spruytenhof (begin 1667 te Lexmond – vóór 1710 te Lexmond) en in 1711 met Teunis Jansz de Jongh. Blijkens een op 18 mei 1720 gedateerd document, waarvan de tekst hieronder is weergegeven, huurde het echtpaar De Jongh-van Tienhoven op die datum via diens gemachtigde Dirk van Paddenburgh van Johan Jacob van Heemskerk in Lexmond een stuk land ter grootte van acht morgen (in twee percelen). Hiermee was tot eind 1727 een bedrag gemoeid van twaalf gulden 's jaars.

Pieter Jansz van Tienhoven was evenals zijn vader schepen te Tienhoven en gehuwd met Niesgen Cornelisdr, dochter van Cornelisz Lambertsz en Annetgen Lambertsdr. Ze waren lidmaat van de Hervormde Kerk van Tienhoven. Beiden overleden in hetzelfde jaar (1668).

Pieter en Niesgen hadden drie kinderen, bij benadering geboren in achtereenvolgens 1640, 1645 en 1655:

1. Maria Pietersdr, de vrouw van de omstreeks 1641 in Ameide geboren Michiel Jacobsz de Graef.

2. Lambertje Pietersdr, die op 21 april 1672 trouwde met de omstreeks 1645 ter wereld gekomen Daem Pietersz de Bruijn, zoon van Pieter Andriesz de Bruijn en Jannetje Jacobsdr Verhoeff. Daem werkte als wagenmaker in Werkhoven en woonde daar ook.

3. Cornelis Pietersz van Tienhoven. Hij huwde tweemaal, en wel op 23 juni 1695 te Tienhoven met de omstreeks 1667 geboren, in Ameide wonende Wijntie Herbertsdr van der Leede, dochter van Herbert Jansz van der Leede en Aaltje Jansdr en weduwe van Jan Aertsz Kersbergh, en op 24 februari 1707 in Ameide met

de in Lexmond geboren Maria Willemsdr van Tienhoven.

Uit het eerste huwelijk werden twee kinderen geboren:

1. Aefje Cornelisdr (1696 – 1731), wonend "onder Ameide". Zij trouwde op 14 maart 1720 te Ameide met de uit Hagestein afkomstige Willem Gerritsz Copier.

2. De in Tienhoven geboren Arien Cornelisz van Tienhoven. Hij trad tweemaal in het huwelijk: op 22 december 1724 te Noordeloos met de aldaar geboren Lijsbeth Teunisdr Verkerk en op 3 november 1730 te Ameide met de uit Hoornaar afkomstige Neeltje Hermensdr Kooij.

Het enige kind uit het tweede huwelijk was Willem van Tienhoven, die op 15 april 1708 te Ameide werd gedoopt.

Alvorens over te gaan tot het tweede deel van dit artikel, wil ik stilstaan bij de opmerkelijke bestendigheid in onze contreien van verscheidene familie- of achternamen, die tot dusver de revue passeerden. In onderstaand overzicht zijn de oude en de tegenwoordige schrijfwijze, de eerste vermelding qua tijd, de eerste vermelding qua plaats en eventuele bijzonderheden van deze namen vermeld.

1. Boon – Boon – 1730 – Herwijnen.

2. Bosch – Bos – 1627 - ?

3. de Bruyn – de Bruin/de Bruijn/de Bruyn – omstreeks 1600 – Ameide.

4. van den Burgraaff – Burgraaf(f) – omstreeks 1590 – Meerkerk.

5. van Cooten – Van Kooten – 1627 - ?

6. de Cuyper – de Kuiper – 1616 – Meerkerk.

7. de Graef – de Graaf – 1641 – Ameide.

8. de Jongh – de Jongh – 1711 – Lexmond.

9. Kooij – Kooij/Kooi/Kooy – 1730 – Hoornaar.

10. Kersbergh – Kersbergen – 1663 – Ameide.

11. Van der Leede – van der Leeden – 1667 – Ameide.

12. Van Nes – van Nes – 1600 – Meerkerk.

13. Peterss – Peterse – 1484 – Ameide – Bij de openbare verkoping van de Ambachtsheerlijkheid Ameide op 8 april 1876 in de herberg "'t Fortuin" aan de Fransestraat te Ameide manifesteerde onder anderen de daar wonende koopman Peterse zich als een serieuze gegadigde. Hij slaagde echter niet in zijn opzet. De Rotterdamse patriciër Abraham van Stolk Corneliszoon werd namelijk de nieuwe Ambachtsheer.

14. Pijnse van der Aa – Pince van der Aa – 1615 – Meerkerk – Aan de Oudendijk in Ameide was in het midden van de vorige eeuw de zaak van herenkapper Pince van der Aa gevestigd.

Kapper Pince van de Aa. Foto Nico Jesse.

Wandtekst in de zaak van de kapper:

Hebt u haast, laat het niet merken
Laat ons rustig verder werken
Schrik voor een paar klanten niet
Die u in de zaak hier ziet
Als ge nooit behoeft te wachten
zult ge zelf mijn zaak verachten en
zeggen: 'Het is daar niet pluis,
ik zie er nooit een klant in huis.'

15. Stout – Stout – omstreeks 1600 - Langerak.

16. Uit den Bogaard – Uittenbogaard – 1656 – Lexmond.

17. Verhoeff – Verhoef – 1623 - Meerkerk.

18. Verkerk – Verkerk – 1724 – Noordeloos.

19. Vermaeth/Vermaet – Vermaat – 1484 – Tienhoven – Aan het geslacht Vermaat is eerder aandacht besteed in artikelen over de Rijksmonumenten Prinsengracht 26 (Ameide) en Lek-

dijk 13-14 (Tienhoven) in de edities 2006-3 en 2010-2 van dit blad. In het eerste artikel komt "de oude boer Vermaat", die leefde van 1875 tot 1946, aan de orde, wiens voorletters (P.C.) identiek zijn aan die van de in dit artikel genoemde, vóór 1643 overleden Pieter Claesz Vermaeth van Tienhoven.

20. Vuijren – Vuurens/Vurens – 1580 – Tienhoven.

De nakomelingschap van Adrianus Balthus van Tienhoven

Een van de meest interessante, zo niet de interessantste figuur die in het eerste artikel over het geslacht Van Tienhoven ten tonele wordt gevoerd, is dr. mr. Gijsbert van Tienhoven (1841 – 1914), die in de periode van begin januari 1880 tot eind maart 1911 achtereenvolgens burgemeester van Amsterdam, minister van Buitenlandse Zaken en Commissaris van de Koningin in de Provincie Noord Holland was. Hij was het tiende van de veertien kinderen van Gijsbert van Tienhoven (1801 – 1864) en Clazina Christina van den Bogaard (1806 – 1864). In de vorige editie van dit blad is uitgebreid aandacht besteed aan deze tak van de Van Tienhovens.

Dat geldt niet voor de nakomelingen van Adrianus Balthus van Tienhoven (1809 – 1893), de op één na jongste broer van Gijsbert senior. De oorzaak hiervan is gelegen in het feit dat er eerder dit jaar wat dat aangaat onvoldoende informatie voorhanden was. Het is andermaal aan de dames Van Tienhoven te danken dat dit hiaat nu aangevuld kan worden.

Adrianus Balthus van Tienhoven, die op 13 augustus 1809 in Ameide werd geboren en op 22 december 1893 in Werkendam overleed, trad tweemaal in het huwelijk. Zijn eerste vrouw, met wie hij op 30 november 1837 in de echt werd verbonden te Werkendam, was de daar op 17 september 1815 geboren en op 17 augustus 1845 overleden Elisabeth van Baasbank, dochter van Johannes van Baasbank en Adriana Eva Kieboom. Uit dit huwelijk werden – in alle gevallen te Werkendam – vier kinderen geboren :

1. Johannes Adrianus (21 september 1838 – 26 maart 1916 te Hilversum), zie verder bij de volgende (= vijftiende) generatie.

2. Pieter (21 september 1839 – 29 april 1914 te Arnhem), majoor der cavalerie. Hij trad op 14 oktober 1875 te Amsterdam in het huwelijk met Helena Elisabeth Bosch (13 december 1852 te 's-Hertogenbosch – 26 september 1936 te Ubbergen). Uit dit huwelijk werd op 13 december 1877 te Amsterdam een dochter geboren, die Elisabeth Helena werd genoemd. Zij werd op 28 maart 1901 te Arnhem in de echt verbonden met mr.dr. Johan van Gelein Vitringa (21 januari 1874 te Arnhem – 6 maart 1945 te Wassenaar), zoon van Lambertus Julius van Gelein Vitringa en Evelina Schneiter,

Anna Sara Maria van Tienhoven-Hacke (1846-1921).

Gijsbert van Tienhoven (1841-1914).

raadsheer van de Hoge Raad der Nederlanden en Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw.

3. Paulus Hendrikus (7 december 1841 – 27 april 1853 te Werkendam).

4. Gijsbert (15 december 1842 – 25 maart 1893 te Sankt Blasien (Baden) in Duitsland), majoor der infanterie, Ridder Militaire Willems-Orde der 4e klasse, toegekend in Atjeh (Nederlands Oost Indië).

Adrianus Balthus van Tienhoven hertrouwde op 23 oktober 1851 te Heeze met Wilhelmina Frentz (5 december 1819 te Herveld – 14 mei 1897 te Werkendam), dochter van Carel Frentz en Judith van Aalst. Uit het tweede huwelijk kwamen vijf kinderen voort:

1. Cornelia (18 juli 1852 te Heeze – 11 februari 1927 te Brummen). Zij ging op 15 maart 1877 te Werkendam een echtverbintenis aan met Johan Leendert Bommezijn (30 november 1852 te Woudrichem – 11 januari 1922 te Nijmegen), zoon van ds. Bernardus Hermanus Bommezijn en Johanna Maria Janssen, Ned. Herv. predikant, laatstelijk te Beek (bij Nijmegen).

2. Julia Carolina (op 19 oktober 1854 te Werkendam geboren en aldaar overleden op 8 januari 1866).

3. Bertus Daniel (12 september 1856 te Werkendam – 30 maart 1926 te 's-Gravenhage), zie verder bij de vijftiende generatie.

4. Adrianus Balthus (1 oktober 1858 te Werkendam – 13 december 1932 te Baarn), zie verder bij de vijftiende generatie.

5. Henricus Wilhelmus (26 maart 1864 te Werkendam – 21 mei 1925 te Arnhem), zie verder bij de vijftiende generatie.

De vijftiende generatie

Johannes Adrianus van Tienhoven, de oudste zoon van Adrianus Balthus van Tienhoven en Elisabeth van Baasbank, was aannemer van publieke werken, landeigenaar en Dijkgraaf in Werkendam. Hij werd op 1 november 1867 te Sliedrecht de echtgenoot van de daar op 30 augustus 1841 geboren en op 21 juni 1917 te Hilversum overleden Jozina Schram. Zij was een dochter van Pieter Wouter Schram en Magdalena van Haaften. Het echtpaar had vijf kinderen, die zonder uitzondering te Werkendam werden geboren:

1. Adrianus Balthus (23 oktober 1868 – 24 maart 1934 te Heemstede), zie verder bij de zestiende generatie.

2. Magdalena (26 februari 1874 – 13 maart 1898 te Hilversum).

3. Elisabeth (4 oktober 1875 – 24 maart 1959 te Lymington (UK)). Haar huwelijk met Abraham Jan van Heel (6 november 1866 te Goes – 8 juni 1924 te Londen) werd op 9 maart 1896 in haar geboorteplaats voltrokken. Haar echtgenoot was koopman en een zoon van Teunis van Heel en Maria Steendik.

4. Pieter Leonard (18 september 1877 – 29 mei 1951 te 's-Gravenhage), zie verder bij de zestiende generatie.

5. Johannes Adrianus (11 december 1881 – 24 maart 1934 te Overveen, gemeente Bloemendaal), zie verder bij de zestiende generatie.

De drie zoons uit het tweede huwelijk van Johannes Adrianus van Tienhoven komen nu aan de orde, te weten Bertus Daniel, Adrianus Balthus en Henricus Wilhelmus.

De oudste zoon was civiel ingenieur en Dijkgraaf in het Land van Heusden en Altena. Zijn huwelijk met Jenneke Micheline van de Wetering (20 augustus 1862 te Woudrichem – 9 februari 1931 te Bussum) werd op 22 juli 1885 gesloten in de geboorteplaats van de bruid, een dochter van Arie van de Wetering en Adriana Duijser. Het echtpaar kreeg drie kinderen, die allen in Gorinchem ter wereld kwamen:

1. Arius (3 mei 1886 - ?), zie verder bij de zestiende generatie.

2. Adrianus Balthus (10 mei 1888 – 23 augustus 1931 te Amsterdam), zie verder bij de zestiende generatie.

3. Wilhelmina Adriana (6 oktober 1890 - ?). Zij werd op 25 mei 1916 te Monster in de echt verbonden met de op 29 november 1881 te Haarlem geboren Jacob Johannes Swens, zoon van Dirk Adrianus en Jansje Petronella Swens, directeur van de N.V. Stoomzeepfabriek "Het Klaverblad". Aangaande hem is aan het "Nederlandsch Economisch Historisch Archief" de volgende tekst ontleend: Jacob Johannes Swens. - Directeur der N. V. Stoomzeepfabriek „Het Klaverblad" te Haarlem. – Geboren 29 November 1881 als zoon van Dirk Adrianus, eveneens directeur van genoemde fabriek, en Jannetje Petronella Swens.

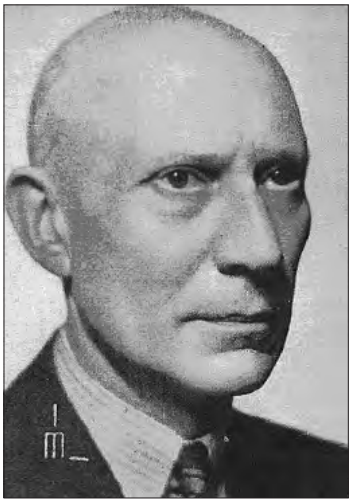

Gehuwd met Wilhelmina Adriana van Tienhoven.

Kinderen uit dit huwelijk:
Wilhelmina Jacoba, geboren 31 Mei 1917;
Henriëtta Bertha, gebo-

ren 11 Aug. 1918; Dirk Jan Erik, geboren 14 Dec. 1919; Pieter Johannes, geboren 9 Juli 1923.

Jacob Swens bezocht een vijfjarige H.B.S. te Haarlem en liet zich vervolgens aan de Technische Hoogeschool te Delft inschrijven, waar hij werktuigkunde studeerde.

Hij verbleef voor een zakelijke opleiding te Berlijn, Munster en Frankfort. In 1906 keerde Swens naar ons land terug en aanvaardde een betrekking bij de N.V. „Het Klaverblad".

Met een onderbreking gedurende de jaren van 1910 tot 1915, toen hij in Den Haag werkzaam was, is hij tot heden aan de N.V. verbonden; sedert 1923 als directeur.

De fabriek werd in 1879 door den grootvader van besprokene gesticht en in den loop der jaren vonden talrijke uitbreidingen en moderniseeringen plaats.

In de N.V. zijn opgenomen de Nederlandsche Eau de Cologne-fabriek, de Parfumerie Joyzelle en de Maatschappij tot Exploitatie van Merkartikelen.

Het voornaamste productieartikel is de bekende karnemelkzeep „Het Melkmeisje". Onder de arbeiders in dit bedrijf zijn er, die reeds meer dan 50 jaren in de fabriek werkzaam zijn.

Jacob Swens is de voorzitter van de Kamer van Koophandel voor Haarlem en omstreken; lid van de commissie van advies voor de Noord en Zuid-Hollandsche Tramweg Maatschappij.; lid van de commissie van toezicht op het Middelbaar Onderwijs te Haarlem en lid van de commissie van havenwerken aldaar.
Jacob Swens heeft veel aan sport gedaan en was jarenlang voorzitter van H.F.C., nu eerelid, en is voorzitter van de Haarlemsche Cricket Club Rood en Wit. - Zonnekade 18, Haarlem.

Adrianus Balthus, de middelste zoon, was luitenant-kolonel der cavalerie. Zijn huwelijk met Anna Maria van Linden Tol (26 maart 1862 te Meppel – 2 februari 1954 te Baarn), een dochter van Jan Christiaan van Linden Tol en Geertruida Ida Roos, werd op 18 september 1885 voltrokken te Sint Michielsgestel. Het echtpaar had twee zoons:

1. Wilhelmus Adrianus (2 november 1887 te Amersfoort – 10 januari 1947 te Blaricum), zie verder bij de zestiende generatie.

2. de op 26 september 1893 te Venlo geboren Jan Christiaan, die research ingenieur werd bij "Waterway Experiment Station" in de Verenigde Staten. Hij trouwde in februari 1944 in Missouri (VS) met Virginia Oldoni di Albona.

De jongste zoon, Henricus Wilhelmus, was vice-president van de Arrondissementsrechtbank te Arnhem. Hij was de echtgenoot van de op 17 juni 1871 in Amsterdam geboren Elsje Maria Muijsken, dochter van Floris Coenraad Muijsken en Elisabeth Charlotte Guepin, met wie hij op 28 mei 1896 te Soest gehuwd was. Zij hadden drie dochters:

1. Wilhelmina (28 oktober 1897 te Amsterdam – 26 september 1987 te Oosterbeek). Zij trad op 10 mei 1921 te Arnhem in het huwelijk met mr. Theodorus Pieter Viruly (13 maart 1892 te Brummen – 13 maart 1960 te Oosterbeek), griffier bij het Gerechtshof te Arnhem en zoon van mr. Jan Theodore Constant Viruly en Emma Constance Roijer.

2. Elisabeth Charlotte (geboren op 16 mei 1902 te Tiel), op 16 mei 1931 te Arnhem gehuwd met de op 6 januari 1908 te Amsterdam geboren bankier Jan Lodewijk Pierson, zoon van Allard Pierson en Ada Muijsken.

Jan Lodewijk Pierson.

3. Elsje Flora Maria (28 september 1907 te Alkmaar – 9 juli 1941 te Hilversum).

De zestiende generatie

Inmiddels aangekomen bij Adrianus Balthus van Tienhoven, de oudste kleinzoon van Adrianus Balthus van Tienhoven en Elisabeth van Baasbank, en daarmee bij de zestiende generatie van het geslacht Van Tienhoven, kom ik toe aan de afronding van dit artikel.

Betrokkene werd op 25 januari 1906 in 's-Gravenhage in de echt verbonden met Agnes Carolina Kauwling (10 augustus 1880 te Leeuwarden – 8 februari 1957 te Aerdenhout), dochter van Johannes Franciscus Hendrikus Kauwling en Wilhelmina Hillegonda Staal. Uit dit huwelijk werd op 21 oktober 1907 te Haarlem een zoon geboren, die Johannes Adrianus werd genoemd en architect werd. Hij trouwde op 20 februari 1934 in Abcoude met de op 26 januari 1909 in het Friese Oosterend ter wereld gekomen Eveline Haselager, dochter van Henricus Haselager en Willemina Hendrika Hoedemaker. Het echtpaar kreeg zes kinderen:

1. Willemina Hendrika, geboren op 12 januari 1935 te Haarlem en op 18 augustus 1956 te Heemstede gehuwd met de op 19 november 1929 in het Franse Toulouse geboren André Leopold Vergez, zoon van Jules René Vergez en Marie Celeste Cyprine Bordes, elektrotechnisch ingenieur.

2. Agnes Carolina (19 mei 1937 te Bloemendaal).

3. Geertrui Theodora (23 januari 1942 te Bloemendaal).

4. Hillegonda Maria (10 december 1944 te Haarlem).

5. Adrianus Balthus (24 januari 1947 te Haarlem), en

6. Johannes Adrianus (8 juni 1950 te Haarlem).

Pieter Leonard, de tweede zoon van Johannes Adrianus van Tienhoven en Jozina Schram, was van beroep makelaar in effecten. Hij werd op 6 maart 1913 te 's-Gravenhage in de echt verbonden met de bijna veertien jaar jongere, in Vrijenban (gemeente Delft) geboren Wilhelmia van Beusekom, dochter van Anton Peter Robert van Beusekom en Elisabeth Joahanna Geertruida Wilhelmia Wihnar.

Het echtpaar kreeg, steeds te 's-Gravenhage, drie kinderen:

1. Johannes Adrianus, directeur van een verzekeringsmaatschappij, geboren op 29 maart 1914 en op 12 maart 1948 in zijn geboorteplaats gehuwd met Beatrice Ficq (geboren op 23 juni 1918 te 's-Gravenhage; ouders : Hendrikus Petrus Ficq en Elizabeth Catharina van Houten).

2. mr. Anton Peter Robert, onderdirecteur van de Nederlandsche Overzee Bank, geboren op 24 februari 1916 en op 29 maart 1952 te Rotterdam gehuwd met Louise Lydia Stahl (geboren op 28 december 1925 te Rotterdam; ouders : Jan Hendrik Stahl en Anna Wilhelmina Rypperda Wierdsma), en

3. Jozina Clara, geboren op 25 september 1927 en op 17 september 1960 in haar geboorteplaats gehuwd met John Charles Burnier (geboren op 15 januari 1929 te 's-Gravenhage; ouders : John Charles Burnier en Wilhelmia Christina Starink), juwelier.

Johannes Adrianus, de daaropvolgende broer van Adrianus en Pieter Leonard, was burgemeester van de gemeente Hoek in Zeeuws-Vlaanderen. Hij is tweemaal getrouwd geweest. Het eerste huwelijk werd op 22 oktober 1918 te Heemstede voltrokken. De bruid was de op 23 maart 1892 in Feuerthalen (Zwitserland) geboren Fanny Elise Beck, dochter van Johannes Eberhard Beck en Clara Brugger. Dit huwelijk werd twee jaar later ontbonden. De jongste van de gebroeders Van Tienhoven hertrouwde op 3 februari 1925 in Beverwijk met Marianne Verhagen, dochter van Laurens Verhagen en Marianne Antoinette van Oudendijk Pieterse. Er kwamen twee kinderen:

1. Francis Jorinus, geboren op 7 januari 1926 te Leiden, chemisch analyst, op 21 december 1951 te Dordrecht gehuwd met Minke de Boer (geboren op 3 februari 1927 te Dordrecht; ouders : Geert de Boer en Minke Zuidema). Kinderen uit dit huwelijk: Joeke (13 juni 1954 te Dordrecht), Geert Jan (5 mei 1956 te Dordrecht) en Marjolein (3 mei 1959 te Dubbeldam).

2. Jozina Elisabeth, op 9 maart 1927 te Oegstgeest geboren en op 18 maart 1950 te Voorschoten gehuwd met Adolf Maurits van Dantzig (5 juli 1922 te Rotterdam; ouders: Samuel van Dantzig en Estella Broekhuijsen), directiesecretaris Textiel Cie. Holland NV.

De laatste representanten van het geslacht Van Tienhoven op wie de schijnwerper wordt gericht, zijn Arius en Adrianus Balthus, de zoons van Dijkgraaf Bertus Daniel van Tienhoven en Jenneke Micheline van de Wetering, en Wilhelmus Adrianus, enig kind van beroepsmilitair Adrianus Balthus van Tienhoven en Anna Maria van Linden Tol.

Dr. Arius van Tienhoven was arts (in Gorinchem en 's-Gravenhage) en Officier in de Orde van Oranje-

Operatie: Van links naar rechts: Jur. Stud. Kroenitsj. Med. Stud. Brenovatski. Dr. Van Tienhoven. Zuster Westerhof. Zuster de Groote.

Nassau. Hij werd in het begin van de Eerste Wereldoorlog als legerarts uitgezonden naar Servië. Zijn bevindingen werden geboekstaafd in de publicatie "De gruwelen van den oorlog in Servië. Het dagboek van den oorlogschirurg dr. A. van Tienhoven, naverteld door M.J. Brusse". Arius van Tienhoven ging op 30 september 1916 in Neuilly sur Seine (Frankrijk) een echtverbintenis aan met de op 25 maart 1884 te Rotterdam geboren Jacoba Maartje de Groote, die hem in Servië als verpleegster terzijde had gestaan. (Ouders: Marinus Daniel de Groote en Pietertje Sijbel). Zij was Ridder in de Orde van Oranje-Nassau. Het echtpaar kreeg drie kinderen:

1. Jeanette Micheline, geboren op 17 augustus 1917 te Parijs en op 30 september 1939 te Maracaibo (Venezuela) getrouwd met Jack Morrow Sleeman. Dit huwelijk werd op 25 november 1958 ontbonden te New York, alwaar zij twee dagen later hertrouwde met dr. Han Swolfs.

2. Bertha Danielle, geboren op 1 juli 1921 te Rotterdam en op 30 september 1946 te Buenos Aires getrouwd met de op 20 november 1912 in Doesburg geboren Pierre Jean Mari Rudolphe Fauchey (ouders: Gerard Rudolphe Fauchey en Elisabeth Mathilda Catharina Ribbius), directeur van een export-boekhandel.

3. Arius (16 maart 1925 te Rotterdam – 20 september 1951 te Utrecht), student in de medicijnen en eerste luitenant-vlieger. Hij trad op 17 november 1950 te Los Angeles in het huwelijk met de aldaar op 29 november 1927 ter wereld gekomen Betty Ann Gillespie, dochter van Forest Haines Gillespie en Mary Vernon Akey. Uit dit huwelijk werd op 11 januari 1952, eveneens in Los Angeles, een zoon geboren, die Arius werd genoemd.

Adrianus Balthus van Tienhoven was journalist en schrijver. Hij werd op 14 september 1921 te 's-Gravenhage in de echt verbonden met de journaliste Hendrika Wilhelmina Mulder (23 juni 1883 te Vlissingen – 13 maart 1948 te 's-Gravenhage, dochter van Harm Mulder en Wilhelmina Catrina Idsinga en weduwe van Adolphe Frédéric Pétiion). Dit huwelijk werd op 28 november 1929 ontbonden.

Emeritus Professor Ari van Tienhoven en zijn dochter Arianne Jeanette Tepper (geheel rechts) tijdens de prijsuitreiking van ' The Ans van Tienhoven Award' in de bibliotheek van de Cornell Universiteit, Ithaca, New York State.

Het echtpaar kreeg een zoon, Ari, en een dochter, Ariette Anneke, die op respectievelijk 2 april 1922 en 4 mei 1924 te 's-Gravenhage het levenslicht aanschouwden. Ari werd hoogleraar diergeneeskunde aan de Cornell Universiteit van Ithaca (VS). Hij trad op 14 maart 1950 in het eveneens in de Verenigde Staten gelegen Urbana in het huwelijk met de op 26 maart 1923 in Kesteren geboren Annie van Haselen, dochter van Wijnand van Haselen en Antje Reiniera Johanna Ambrosius. Kinderen : Richard Ari (1 oktober 1951 te Urbana), Arianne Jeanette (15 mei 1954 te Starkville) en Andrew Wijnand (25 juli 1957 te Ithaca).

Ariette Anneke van Tienhoven trouwde op 18 april 1957 in haar geboorteplaats met de uit het Belgische Etterbeek afkomstige onderwijzer Julius August Frans van Bergen, zoon van Kniel Philip Frans van Bergen en Melanie Louise van Dingenen en gescheiden van Maddy van Stokron. Dit huwelijk werd in het daaropvolgende jaar ontbonden.

Wilhelmus Adrianus van Tienhoven (2 november 1887 te Amersfoort – 10 januari 1947 te Blaricum) was aanvankelijk net als zijn vader beroepsmilitair. Later werd hij directeur van het Blauwhoedenveem te Amsterdam. Hij werd op 2 oktober 1915 in Teteringen in de echt verbonden met de op 29 maart 1895 in Den Helder geboren Quirina Catharina van Doorninck (ouders: Adam van Doorninck en jkvr. Adriana Janke Gevaerts), welk huwelijk op 11 maart 1937 werd ontbonden.

Het echtpaar had drie kinderen:

1. Willem Adriaan (geboren op 14 augustus 1916 te Teteringen).

2. Gijsbert (geboren op 8 februari 1918 te Veghel – overleden op 6 mei 1953 te Auckland (Nieuw Zeeland)), en

3. David (geboren op 17 augustus 1919 te Rijswijk (ZH)).

Willem Adriaan en David van Tienhoven geraakten in de Tweede Wereldoorlog in het Poolse concentratiekamp Sonnenburg te Küstrin a/d Oder en worden sinds 14 november 1944 vermist.

Een Bruiloftszang en een Inhuldigingsgedicht

Paul Will

Beide betreffen de echtelieden Mr. Jan Wijnand Ram en Ignatia Maria Bichon Het eerste is in 1779 uit de pen gevloeid van ene Jacobus van Haeften (1751-1831). Slechts schrale gegevens omtrent de maker heb ik kunnen vinden. Zowel hij als Jan Wijnand zijn in Utrecht ter wereld gekomen en beiden hebben rechten gestudeerd in de Domstad. Jacobus heeft de advocatuur gediend en van hem moet eens een bundeltje uitgebracht zijn dat de titel *'Dichtluimen'* mee kreeg.
Gezien de weinig verheffende benaming van deze enige vondst vermoed ik dat het verder speuren naar grootse pennenvruchten weinig zin heeft. Wat echter niet wegneemt dat deze Bruiloftszang naar vorm en inhoud best aardige momenten oplevert. Daar komt bij dat het echtpaar met Ameide en speciaal met de kerk geschiedenis heeft gemaakt. Wie van ons ouderen herinnert zich niet het bij de brand van 1953 verloren gegane grafmonument in het koor? Ach, waarom dan niet een plekje gegund aan deze triomfantelijke tekst in ons blad?
De opmaat ervan wijst erop dat onze Jacobus een klassieke opleiding heeft genoten. Hij begint trots als een pauw een beetje te pronken met een strofe uit een lierdicht van de Romeinse dichter Horatius.

Felices ter et amplius,
Quos irrupta tenet copula, nec malis
Divulsus querimoniis,
Suprema citius solvet amor die.

Vertaald[1] luidt deze: Drie keer en meer gelukkig zijn zij, die het houden bij een ongebroken echtverenigingen en wier liefde, niet kapot gemaakt door felle ruzies, stand zal houden tot de laatste dag.

De Zang - in feite gewoon een gedicht - telt 10 strofen van 12 versregels. Bij eerste oogopslag lijken de regels wat willekeurig van lengte. Ga je het echter hardop lezen - wat je bij poëzie eigenlijk behoort te doen om het echt te beleven - en lettend op het vrij regelmatige ritme, dan blijkt dat het overwegend bestaat uit wisselend 7 en 8 lettergrepen per versregel, aldus is er naar vorm duidelijk werk van gemaakt. Eveneens is aan het eindrijm zorg besteed: vrijwel alle regels vertonen het rijmschema: a,a,b,c,c,b,d,d,e,f,f,e. Voorts valt opnieuw de vloed aan hoofdletters op, niet enkel die wij nog kennen van het beginwoord van elke versregel en ook oudergewoonte de aanspreekvormen Gij en U. Opmerkzame lezers, let maar eens op de zgn. kapitale letters, bijna te veel om op te noemen: mijn Boezemvriend Ram en Ziels-vriendin Bichon, Huwelijk en Huwelijksstond. Voorts opgesomd allerlei deugden als Ouderliefde, Eendracht, Min en Trouw. Zelfs Plutus, de god van de rijkdom, en de geluksgodin Fortuin worden groot(s) opgevoerd.
Dat woord 'geboon' in het 4de couplet verwijst weliswaar niet regelrecht naar de uitdrukking 'onder de geboden staan', maar past wonderwel bij de situatie, namelijk het (aan)bieden (= openbaar bekend maken) van een ondertrouw via de mededelingenkast ten stadhuize.

Laten we nu na de vorm nog even nader letten op de inhoud. De dichter laat breedsprakig blijken een boezemvriend van de bruidegom te zijn. Hij prijst hem uitbundig om zijn rechtschapenheid en ware vriendschap, waardoor deze zich gedrongen voelt zijn vreugde met hem te delen door dit lofdicht te declameren.

In zijn verbeelding ziet hij de kleine guit Cupido klapwiekend komen aandartelen om door middel van haar 'minneschicht' (= liefdespijl) bruidjes tedere boezem te prangen (= fel te raken). Daarop volgt zijn schier-liefdesverklaring aan Maria, zijn hartsvoogdes Ignatia. Niets als heil staat dit edel paar te wachten en in gedachten ziet hij het paar op 't huwelijksbed hun

1 Met dank aan Jack Laroo.

Cupido geschilderd door William-Adolphe Bouguereau (1825 -1905).

'*minnetreden zetten*', wat hij een beetje beeldend duidt als: '*hun vrije leden verbinden*'. Nee, hij neemt beslist geen blad voor de mond en roept hen op tot '*Smaakt, all 's huwelijks zaligheden. / De Liefde schenke U 't zoetste zoet*'!
Wie hun verdere levensloop kent, ontkomt niet aan de gedachte dat het onvoorzien een beetje pijnlijk eindigt door het paar het rein vermaak der minnevreugd te laten genieten om deugdelijke kind'ren toe te wensen, die in hun ouderdom hen kunnen bijstaan. Reeds Anno 1789 heeft de bruidegom het tijdelijke met het eeuwige moeten verwisselen, zijn echtgenote met 2 meisjes en een jongetje achterlatende!
Wat tot slot opvalt is dat Jacob einde gedicht gewaagt van zachte huwelijks slavernij. Is dit niet een beetje 'n dissonant in dit hoogdravend geheel of mogen we dit als enig luim (= scherts) opvatten?

Het tweede, het Inhuldigingsgedicht, is van de hand van dominee J.F. Moltzer, die A.D. 1779 gekomen was van het Friese kerkdorp Marssem. Het dicht is geboren ter gelegenheid van die inhuldiging van de Weledelgeboren gestrengen Heer Ram en de dito weledelgebore Vrouwe Ram-Bichon. Deze worden tezamen respectievelijk Ambachtsheer en Vrouwe der heerlijkheid van Ameide en Herlaer. Over Tienhoven wordt met geen woord gerept, och, kerkelijk Ameide –Tienhoven toen al vrijwel één!
Aan de vorm valt weinig te beleven: het bestaat uit 4 strofen en heeft als rijmschema: a,a,b,c,c.

Inhoudelijk ademt dit poëem enerzijds dezelfde geest als het eerste: een en al loftuitingen, maar anderzijds heeft het toch een enigszins andere toon. Dat is uiteraard begrijpelijk: het gedoe, o.a. de speeches op een bruiloftsfeest zijn anders getint dan de toespraken tijdens zo'n deftige plechtigheid als een inhuldiging. Dit tweede rijmproduct heeft meer weg van een 'preekje'! Er spreekt duidelijk een predikant die namens de kerkelijke gemeente het woord voert, met name hèt Woord, en tevens kort(er) van stof is. Iets wat toentertijd en thans nog niet van elke voorganger gezegd kan worden! Hoewel er op die bruiloft wellicht meer toespraken, enz. zijn gehouden, valt het op dat in Jacobus verhaal met geen woord wordt gerept over bij voorbeeld de zegen van Boven. In die dagen - al was 't maar voor de vorm - bleef dat gewoonlijk niet achterwege. Dominees mond daarentegen vloeit ervan over; hoor maar: *'De god van ons vertrouwen / Schenkt ons - zijn* (waarom weerom geen hoofdletter) *Naam ter eer / De besten Ambachtsheer, / en De deugdzaamst' aller vrouwen.* Het kan niet op: deze Eerwaarde stelt dat heel Ameide moge jubelen en zich gelukkig prijzen met hun komst naar hier. '*Wat brengen deze Hoogheden immers mee: moge tezamen Godsdienst, ware deugd en vrijheid zegepralen! Laat heel het volk met mij knielen en de opperheer* (opnieuw geen hoofdletter) *smeken de gezondenen bij keur van zegeningen en aardse heerlijkheid een plaats te bereiden*.

Bruiloftszang

Voor

Den WelEdelgeboren Heere

Mr. JAN WIJNAND RAM

En

De WelEdelgebore Jonkvrouwe

IGNATIA MARIA BICHON

In den Echt verbonden den 24 van Oogstmaand

MDCCLXXIX

Felices ter et amplius,
Quos irrupta tenet copula, nec malis
Divulsus querimoniis,
Suprema citius solvet amor die.

Horatius Lib; I Oda XIII

O Vriendschap, stuur op dit papier
Mijn pen! Ik voelde uw edel vier
In mijnenboezem dringen,
Toen ik het tokklend snaartuig nam,
Om voor mijn Boezemvriend, mijn Ram,
Een Bruiloftslied te zingen.
Uw invloed, nooit genoeg vermeld,
Door gulle oprechtigheid verzeld,
Zal 'k eeuwig hoog waerderen.
Ik mogt in stillen ommegang
Bevrijd van 's waerelds statiedwang,
Met mijnen Vriend verkeren.

De vriendschap, die geen schijnschoonment,
Slaat all,' wat valsch is, in de wind.
Een vleier mag vrij liegen;
Hoe teemend ook de loosheid spreekt.
Zij merkt ras in wat kleed hij steekt,
Die uit is op bedriegen.
Een ed'le ziel, waarin zij huist,
Spreekt altijd gul, en voor de vuist;
Het is een vriendschaps teken,
Wanneer een vriend zijn vriend ontdekt,
't Geen hem tot voor of nadeel strekt,
Door harten taal te spreken.

Hoe wisselend de Fortuin ook draait,
Hoe Plutus met zijn goudstaf zwaait,
En vorsten weet te dwingen;
Haar deugd gezind gelaat belacht
Eer, aanzien, en des waerelds pracht
Als lout're beuzelingen
Zij bindt zich aan geen rang noch staat,
Schuwt ontrouw, twist en eigenbaat,
Nooit valt haar 't weldoen lastig
Zij maakt in vreugd een in geween
Twee Boezemvrienden lotgemeen
Zij is, zij blijft standvastig.

Ik volg met blijdschap haar geboon,
En kies een zuiveren minnetoon,
Om in de vreugd te delen
Van mijnen vriend:'k herdenk mijn plicht
En wil voor 't vroolijk Bruilofts-dicht
En oor en harten strelen.
Triumph mijn Vriend! Gij zegepraalt,
En word in Hijmens zaal onthaald:
Ik zie u derwaards treden
Met uwe Ziels-vriendin Bichon,
Wier edel harte Gij verwon
Door deugd en blanke zeden.

Mij dunkt 'k zie hoe de kleine guit,
Die 't all' in zijne boejens sluit,
Klapwiekend aan komt vliegen,
Terwijl, hij in zijn vuistje lacht,
En zegt, had gij dit wel verwacht,
Dat ik U zou bedriegen?
Dan was Maria hier eens vrij,
Zij zou voor deez bedriegerij,
Zij bloost ….heb ik misdreven?
Wel neen ….zij zou….'k spreek minnetaal,
Zij zou het Liefje duizendmaal
Een dankbaar kusje geven.

Schoon zij heur lipjes niet ontsluit,
Een minnevonkend lonkje duidt,
Wat vuur haar heeft ontsteken.
Haar hart tot wedermin genijgd
Schijnt , wijl 't aanminnig Bruidje zwijgt
Deez ted're taal te spreken.
Ô Liefde ô waereld dwingend wicht!
Ik voel met vreugd uw minnenschicht
Mijn ted'ren boezem prangen.
Heb dank, dat gij mij hebt gewond!
'K verlang op deze Huwelijksstond,
Mijn Ram, mijn zielsverlangen.

Deez stille alleenspraak wordt gehoord
Door mijnen vriend, hij vat het woord,
En zegt: 'k heb U verkoren!
U! mijn Maria! die ik min:
Ik heb, ô tedre Zielsvriendin,
U eeuwig trouw gezworen
Mijn hartvoogdes Ignatia!
Gij wordt mij thans een waerdegae
Wij zullen 't zamen smaaken,
Wat zuur, wat zoet, het Huwelijk geeft.
Daar ik voor U, Gij voor mij,leeft,
Zal 't ons gelukkig maken.

Het grootste gewelf der Bruiloftszaal
Herhaalt deez blijde orakel taal.
'K hoor voor deez Echtelingen,
Door 't Dichtren koor een Bruilofts-lied,
Daar zulks de Minvoogdes gebiedt;
Op Hooge tonen zingen.
'T Voorspelt van dit gewenscht verbond,
Op Eendracht, Deugd, en Min gegrond,
Is niets als heil te wachten.
Deez ed'le zang verruilt de lucht.
Ik volg van ver die zwaanenvlugt
Op 'onbedreven' schachten.

Nu ge, edel Paar! Op 't huwelijksbed
Verliefd uw minnetreden zet,
En uwe vrije leden
Verbindt door liefde en Eendrachts band,
Smaakt! Smaakt in deze echten stand
All 's huwelijks zaligheden.
De Liefde schenk' U 't zoetste zoet!
De Trouw, wat onheil U ontmoet,
Zal uw behoedster wezen.
De Welvaart voeg zich aan uw disch!
En daar de vree te vinden is
Hebt Gij geen twist te vrezen.

Geniet in uwe prille jeugd
Het rein vermaak der minnevreugd!
Teel deugdelijke kind'ren!
Die, door hun Ouderliefde en Vlijt,
In eenen grijzen levenstijd
Uw huwelijks zorg vermind'ren
Ik sluit mijn zang, vereerde twee!
Als vriend, met deze harten bei:
Daar Gij U hebt begeven
In zachte huwelijks slavernij,
Zij uwe Trouw een schilderij,
Van een gezegend leven.

Jacobus van Haeften.

Bij de inhuldiging

van den

Weledelgeboren gestrengen Heer, Mr.

JAN WIJNAND RAM,

Oud Schepen der stad Rotterdam

En de weledelgebore Vrouwe

IGNATIA MARIA RAM, geb: BICHON

als Ambachtsheer en Vrouwe der heer-

lijkheid van Ameide en Herlaer.

Waar vond men eed'ler Paar
voor onze Burgerschaar?
De God van ons vertrouwen
Schenkt ons, zijn Naam ter eer
Den besten Ambachtsheer,
De deugdzaamst'aller vrouwen

Geheel AMEIDE juicht,
Gezegend Paar! Betuigt
Zijn vreugd, daar men mag roemen,
"Dat gij biedt hart en hand
Aan God en 't Vaderland"
En ons gelukkig noemen.

O heerlijk rijzend licht!
Gij spreidt voor ons gezicht
Welhaast de schoonste straalen.
De Godsdienst bloeit, en vreugd
Verzelt de waare deugd,
Ik zie vrijheid zeegepraalen.

Al 't volk knielt met mij neer,
En smeekt den opperheer,"Bij keur van zege-
ningen
En aardsche heerlijkheid,
Zij u een plaats bereid
Naast zaalige Hemellingen!"

J. F. Moltzer, V.D.M[1]. te Ameide en Tienhoven

1 V.D.M. betekent Verbi Divini Minister = Dienaar van het Goddelijke Woord. Dit was dus de plaatselijke predikant. Met dank aan Teus Stahlie.

De verkoop van Herlaar aan Mr. Jan Wijnand Ram op 3 oktober 1785

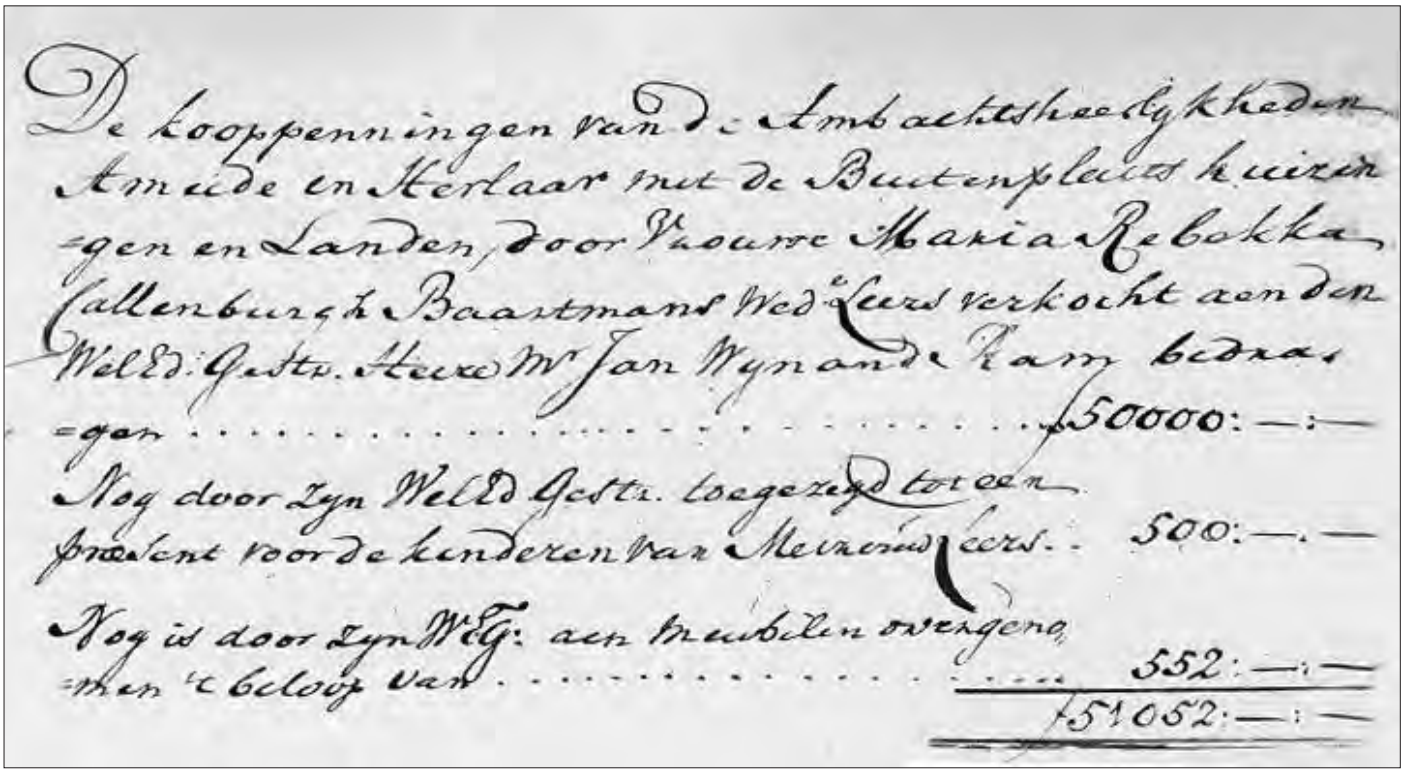
De kooppenningen van de Ambachtsheerlykheden
Ameide en Herlaar met de Buitenplaats huizen
-gen en Landen, door Vrouwe Maria Rebekka
Callenburgh Baartmans Wed.e Leers verkocht aan den
Weled: Gestr. Heere Mr Jan Wynand Ram bedra
-gen ..... f 50000: — : —
Nog door Zyn Weled Gestr. toegezegd tot een
present voor de kinderen van Mevrouw Leers.. 500: — . —
Nog is door Zyn Weg: aen meubelen overgeno
-men 't geloop van ..... 552: — : —
f 51052: — : —

Vrouwe Maria Rebekka Callenburgh Baartmans, de weduwe van Arnout Leers[1] Jr. verkoopt op 3 oktober 1785[2] de Ambachtsheerlijkheden Ameide en Herlaar met de buitenplaats, huizen en landen aan de Weledelgestrenge Heer Mr. Jan Wijnand Ram voor f. 50.000,=

Bovendien betaalde Mr. Jan Wijnand Ram nog een tweetal andere bedragen, zijnde; vijfhonderd gulden voor de kinderen van de weduwe Leers en nam hij voor f. 552,= meubilair over.

Mr. Jan Wijnand Ram betaalde gedeeltelijk met obligaties, affignaties[3] en met 'contante penningen'. Hij betaalde met vier obligaties van duizend gulden elk in de Brouwerij De Twee Leeuwen[4] en nog eens met zesentwintig duizend gulden aan andere obligaties. Verder werd Vrouwe Maria Rebekka Callenburgh Baartmans betaald met diverse affignaties op verschillende personen en bijna zes duizend gulden aan 'contante penningen'.

Arnout Leers Jr. (1731-1785) geschilderd door Dominico Dupra. Collectie Historisch Museum Rotterdam.

1 Arnout Leers Jr. stierf op 13 maart 1785.

2 In mijn artikel *Arnout Leers, heer van Ameide, schepen van de stad Rotterdam en directeur van de Levantsche handel. Een biografie,* dat gepubliceerd is in het verenigingsblad van juni 2009, heb ik abusievelijk vermeld dat Herlaar in 1786 werd verkocht.

3 Schuldbekentenis

4 De bierbrouwerij De Twee Leeuwen was gevestigd aan de Leuvehaven in Rotterdam.

Jan Wijnand Ram, ambachtsheer van Ameide (periode 1785-1789)

Teus Stahlie

Ambachtsheren

Ameide is lang in bezit geweest van ambachtsheren. Wat waren dat voor mensen, hoe kwamen ze aan hun bezit en wat waren hun bevoegdheden?

In feite vindt dit instituut zijn oorsprong in de vroege middeleeuwen. Om hun gebied beter te kunnen besturen, gingen de graven en hertogen ertoe over hun bevoegdheden te verdelen onder hun politieke vrienden. Zij scheidden een deel van hun rechtsmacht af en gaven dit in leen uit aan een z.g. leenman. Deze leenman (ook wel vazal geheten) verkreeg hiermee van de leenheer (de graaf) allerlei rechten binnen de heerlijkheid: het heffen van belastingen, het aanstellen van de schout, etc. Zo creëerden de graven gebiedjes (heerlijkheden) die onafhankelijk bestuurd werden. In ruil voor deze voorrechten was de leenman trouw verschuldigd aan zijn leenheer. Hij beloofde de graaf hem in tijden van oorlog bij te staan. Overleed een leenman, dan moest zijn zoon eerst door de graaf beleend worden, om de heerlijkheid van zijn vader over te kunnen nemen. Dit systeem van het in leen uitgeven van overheidsmacht duidt men aan met feodalisme of leenstelsel.

Adellijke families hadden vrijwel altijd heerlijkheden in bezit. Deze gebieden waren voor de adel een bron van status, inkomsten en macht. Daarnaast waren ze van belang voor de familie, omdat die een deel van haar identiteit aan de heerlijkheid ontleende. Idealiter hadden edelen namelijk in de heerlijkheden die zij bezaten een gelijknamig kasteel of een quasi-verdedigbaar herenhuis staan, dat zij - althans een deel van het jaar - bewoonden en van generatie op generatie overdroegen. En adellijke families noemden zich vaak naar de heerlijkheid die zij in bezit hadden. De familie Van Wassenaer bijvoorbeeld, had de heerlijkheid Wassenaer in bezit en Lamoraal, graaf van Egmond, was heer van Egmond en eigenaar van het slot Egmond. Deze families verkochten de heerlijkheden alleen in uiterste 'nood'.

Een tweede groep eigenaars van heerlijkheden waren de steden. Met de groei van de steden gingen de graven van Holland de steden privileges toekennen. Ze kregen stap voor stap het recht om zichzelf te besturen. Zo ontstond dus een tweedeling stad - platteland: de dorpen op het platteland werden bestuurd door heren, de steden bestuurden zichzelf. In de loop van de 16de, 17de en 18de eeuw gingen veel steden over tot het aankopen van omliggende heerlijkheden. Zij deden dit om meer macht te krijgen over het omliggende platteland, zodat zij bijvoorbeeld economische concurrentie van die kant tegen konden gaan.

Een derde groep eigenaars van heerlijkheden werd gevormd door het stedelijk patriciaat, dus de rijke en machtige families binnen de Hollandse steden. In de loop der tijd waren veel geslachten zo rijk geworden dat zij in financieel opzicht niet langer onderdeden

De restanten van het Slot op den Hoef (kasteel Egmond), met op de achtergrond de 13de eeuwse slotkapel die in de 17de eeuw volledig werd gerestaureerd, en op de voorgrond Lamoraal van Egmond, bronzen beeld op sokkel in de slotgracht

voor de adel. Zij zochten naar middelen om hun aanzien te vergroten. Aangezien heerlijkheden in de middeleeuwen door de graaf als leen aan edelen werden uitgegeven, gaf het bezit van een heerlijkheid een adellijk tintje aan de status van de (niet-adellijke) eigenaar. Dat heerlijkheden daarmee als een aantrekkelijk bezit golden voor patricische families, behoeft nauwelijks betoog. Veel patricische heren voegden de naam van hun heerlijkheid toe aan hun familienaam (Pompe van Meerdervoort, Beelaerts van Blokland). Adriaan Pauw, heer van Heemstede, tekende zelfs met *Heemstede*! Het verwerven van heerlijkheden vormde een onderdeel van pogingen zich een hogere sociale status aan te meten.

De heer bezat z.g. heerlijke rechten. Zo kon hij in zijn gebied een schout aanstellen, hij had het recht om bepaalde rechtsregels op te stellen en boetes op te leggen, hij mocht tienden, tol en pacht heffen en hij mocht ook finale goedkeuring verlenen aan de benoeming van een nieuwe predikant!

Het instituut van ambachtsheer heeft lang bestaan; veel van de macht van deze heren werd echter drastisch ingeperkt tijdens en na de Franse revolutie en de laatste overblijfselen (in termen van macht, bezit en rechten) verdwenen aan het begin van de 20e eeuw.

Hoe zat het nu met Ameide? De bekende A.J. van der Aa schrijft in 1837 het volgende in het "Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden":

*Deze gemeente is eene heerlijkheid, die vroeger aan het huis van Herlaar behoorde, waarvan het slot, tusschen Ameide en Tienhoven, op het grondgebied van Tienhoven, gestaan heeft; later kwam zij door huwelijk van Hendrik van Vianen met de oudste dochter van den Heer Jan van Herlaar, die geene zonen naliet, in het huis van Vianen; maar in 1725 kochten de Staten van Holland de hooge Heerlijkheden van Vianen en Ameide, met hetgeen daartoe behoorde, van Simon Hendrik Adolf Grave van der Lippe Detmold, wiens grootvader, door huwelijk met Amelia van Dona, dochter van Grave Christiaan van Albreecht en van eene zuster van den laatsten Heer van Vianen, uit den huize van Brederode, in het bezit dezer heerlijkheden gekomen was. In 1729 werd Ameide door gemelde Staten weder verkocht aan den Heer Arnout Leers[1], Schepen van Rotterdam, maar zij (*de Staten*) behielden het hooge regtsgebied aan zich. Onder de voorwaarden van den verkoop was bepaald, dat de Ambachtsheer, in vervolg van tijd, de afzonderlijke aanstellingen van Schout en Sekretaris zoude hebben, welke ambten tot hiertoe onder Ameide en Tienhoven gemeen waren.*

Ameide en Tienhoven behoorden dus lange tijd tot het huis van Herlaar; deze familie liet ook het kasteel *Herlaer* bouwen en woonde daar ook geregeld. Later kwam de heerlijkheid in handen van de familie Van

De Grote of Sint Laurenskerk, in de volksmond eenvoudig de Laurenskerk of Laurens genoemd, is van oudsher de 'hoofdkerk' van Rotterdam. Gebouwd tussen circa 1449 en 1525, is de Laurenskerk het enige nog resterende laatgotische gebouw uit het van oorsprong middeleeuwse Rotterdam.

Brederode, die ook het land van Vianen in handen had en ook daar geregeld hun kasteel bewoonde. Kasteel Herlaer werd dus 'overbodig' en kwam in de 17de eeuw langzaam in verval. De Van Brederodes hebben hun *land van Vianen en Ameide* altijd goed bestuurd en Ameide heeft aan hen zelfs zijn huidige (voormalige) stadhuis aan de Dam te danken! Maar aan het einde van de 17de eeuw kwam de vererving in het nauw en ging de heerlijkheid over op andere familieleden, die op hun beurt in 1725 hun bezit voor een goed prijsje overdeden aan de Staten van Holland en West-Friesland. Dat duurde echter niet lang…. Enkele jaren later kocht een lid van een rijke regentenfamilie uit Rotterdam, de Heer Arnout van den Bergh, de heerlijkheid Ameide (niet: Vianen). Over deze ambachtsheer is al eerder in dit Nieuwsblad gepubliceerd (o.a. 2009 nummer 2). En eens te meer blijkt: Van den Bergh was een rijk man en bij zijn status hoorde het eigendom van een heerlijkheid. In 1745 erfde zijn neef Arnout Leers de Ambachtsheerlijkheid Ameide en Herlaar en zijn zuster Johanna de Ambachtsheerlijkheid Tienhoven. Arnout Leers bleef wel met zijn vrouw Christina Uijlenbergh en zijn kinderen in Rotterdam wonen en was daar ook lid van de vroedschap.

Op 3 maart 1766 wordt Arnout Leers in Rotterdam begraven en we vinden in het Rotterdamse begraafboek de volgende aantekeningen: *overledene was de heer van Ameijde en Herlaar, oudschepen; Grote kerk eigen* (graf)*; overledene liet na 2 meerderjarige kinderen;* (woonde:) *Oppert voorbij Sint Jacobstraat*. Zijn zoon Arnout, geboren in 1731, krijgt na de dood van zijn vader uit de erfenis de heerlijkheid Ameide toebedeeld. Op 8 juli 1759 trouwt deze Arnout in Rotterdam met Maria Rebecca Callenburg Baartmans *van Bloemendaal, Vianen*. Zo'n 25 jaar later, op 19 maart 1785, komt ook hij te overlijden en wordt eveneens in Rotterdam begraven met de aantekening: *Grote Kerk, 4½ uur luijen; overledene liet na 3 min-*

1 **Hier zit van der Aa fout! Arnout van den Bergh en zijn vrouw Margaretha van Eijk kochten op 17 maart 1729 op een openbare veiling in 's-Gravenhage voor veertigduizend en honderd ponden het recht van de Staten van Holland en Friesland om met de goederen van de Ambachtsheerlijkheid Ameide en Herlaar en de Ambachtsheerlijkheid Tienhoven beleend te worden.**

Philips Ram (1585-1632) uit Utrecht, één van de voorvaders van Jan Wijnand Ram.

derjarige kinderen; Wijnstraat (zie verder: Nieuwsblad 2009/nummer 2). Volgens de testamentaire beschikkingen wordt zijn vrouw Maria Rebecca Callenburg Baartmans nu eigenaresse ('Vrouwe') van het land van Ameide. Korte tijd later besluit zij tot verkoop van de ambachtsheerlijkheid over te gaan. De nieuwe eigenaar wordt Jan Wijnand Ram, een telg uit een Utrechtse regentengeslacht, dat in het verre verleden afstamt van de Amersfoortse burgemeester Philips Ram Evertsz., geboren in 1475. Veel mannelijke nakomelingen van deze familie hebben voorname openbare ambten bekleed, met name in de stad Utrecht. Op het moment, dat Jan Wijnand de heerlijkheid Ameide kocht was hij nog maar 30 jaar oud en woonachtig in Rotterdam. Wat weten we verder van hem?

Jan Wijnand Ram; zijn jeugd

Jan Wijnand Ram werd op 30 mei 1755 in Utrecht geboren als zoon van Jan Jacob Ram en Catharina Maria de Ruever. Vader Ram, geboren in 1716, behoorde tot de notabelen van de stad Utrecht: hij werd in 1738 ingeschreven als praktiserend advocaat *voor den Edele Hove Provinciaal van Utrecht*. Vanaf 1742 was hij *raad in de vroedschap* (gemeenteraadslid) van zijn geboortestad (tot aan zijn dood), in welke hoedanigheid hij in tal van stedelijke commissies zitting had. Hij was schepen (soort van wethouder) van de stad in 1742, 1746 en in 1751, hij werd in 1752 en 1753 gekozen tot burgemeester van Utrecht, was tevens *kolonel van de burgerij* en *ordinaris gecommitteerde tot de beschrijvinge der Staten*, welke laatste functie hij ook na zijn aftreden als burgemeester behield. In 1752 werd hij voor de provincie Utrecht afgevaardigd naar de Staten-Generaal. Mr. J.J. Ram bekleedde voorts te Utrecht tal van ereambten. Kortom: een ware regent! Het huwelijk met Catharina Maria de Ruever (geboren te Utrecht op 7 oktober 1727) vond plaats in Utrecht op 9 december 1745. Op haar beurt kwam ook zij weer voort uit de gegoede stand in Utrecht: zij was de dochter van Arend Albert de Ruever, lid van de vroedschap van Utrecht en in de periode 1739-1741 burgemeester van de stad. Ter illustratie van hun gewichtige afkomst werden de huwelijksvoorwaarden in 1745 opgesteld in het Latijn! Meestal kwamen deze voorwaarden erop neer, dat de bezittingen die de huwelijkspartners bezaten bij het aangaan van het huwelijk (grotendeels) niet tot de gemeenschappelijke goederen werden gerekend; wel de goederen, die tijdens het huwelijk gezamenlijk werden verkregen.

Enkele jaren na de geboorte van Jan Wijnand slaat het noodlot toe in het gezin: in november 1758 komt zijn vader te overlijden, nog maar 42 jaar oud…. Moeder Catharina blijft achter met drie kinderen: Helena Elisabeth, Philips en Jan Wijnand, resp. tien, vijf en drie jaar oud. In een speciale akte ten overstaan van de Utrechtse notaris Oskamp wordt op 30 januari 1759 als medevoogd - naast de moeder - haar oom Jan Wijnand de Ruever aangewezen, ook weer niet de eerste de beste burger van Utrecht: hij was er secretaris van de stad én van de politie! En haar broer Herman de Ruever was *maarschalk van stad en lande* van Montfoort!

Philips Ram (1753-1817), broer van Jan Wijnand.

Moeder Catharina blijft vooralsnog in Utrecht wonen en zal met de nodige aandacht van haar familie én van haar vrienden omringd zijn geweest. Na een aantal jaren moet zij Isaac van Alphen hebben leren kennen, lid van de vroedschap in Rotterdam en (later) burgemeester van deze stad. Na tweemaal[2] eerder gehuwd te zijn geweest (van deze vrouwen werd gezegd: *dewelken hij geen mannelijk oir heeft geteelt*) trouwt Van Alphen op 11 januari 1767 in Rotterdam met Catharina. Het gezin vestigt zich in Rotterdam

2 Van Alphen was de zoon van Hendrik van Alphen, koopman en later burgemeester van Hanau bij Frankfurt am Main. Hij is ook daar geboren (ca.1715). Later is hij naar Holland gekomen.

aan het Haringvliet en op 1 februari 1769 wordt daar nog een zoon uit dit huwelijk gedoopt: Isaak Jacob van Alphen. In feite is Jan Wijnand dus voor een belangrijk deel opgevoed door zijn stiefvader, een invloedrijk man in Rotterdam: naast zijn lidmaatschap van de vroedschap van de stad was hij baljuw van de stad van 1761-1763, meermalen *gedeputeerde ter dagvaart*[3] burgemeester in de periode 1775-1785, van 1756-1788 lid van het college der admiraliteit van de Maas en van 1767-1772 baljuw van Schieland. Ook behoorde hij van 1769-1788 tot de maecenaten (weldoeners/sponsors) van het Bataafs Genootschap[4]. Zo'n invloedrijk man zal zeker een positieve invloed hebben gehad op de maatschappelijke carrière van zijn stiefzonen.

We moeten redelijkerwijs aannemen, dat Jan Wijnand rond 1765/66 ook verhuisd is naar Rotterdam; wellicht heeft hij daar nog enige jaren de Latijnse school gevolgd. Als hij nog maar *sestien jaren* oud is komen we hem tegen bij de notaris in die plaats: op 24 mei 1771 regelt hij testamentaire zaken en benoemt hij zijn moeder als *eenige erfgenaem*. Verder bepaalt hij, dat zijn broer Philips evenals zijn *suster* Helena Elisabeth en zijn *broer van halve bedde* (zijn halfbroer Isaak Jacob van Alphen) allen 10.000 gulden moeten krijgen, dat zijn oom Jan Wijnand de Ruever 2.000 gulden moet krijgen en tevens aangewezen moet worden als executeur van zijn testament, terwijl Herman de Ruever uit Montfoort 1.500 gulden krijgt toebedeeld. Zijn zus en broer mogen verder al zijn goederen en effecten verdelen. Overigens deed zijn broer Philips, die op dat moment in Utrecht woonde, hetzelfde; hij regelde zijn testament op 5 januari van hetzelfde jaar voor dezelfde notaris in Rotterdam.

Evenals zijn broer studeert Jan Wijnand Ram rechten in Utrecht; hij promoveert daar op 1 juli 1778 op het proefschrift "De donationibus inter vivos, earumque revocandarum jure". Na zijn studie zal hij zich in Rotterdam hebben gevestigd, maar toch wilde hij zijn burgerschap van Utrecht niet zomaar opgeven: op 17 april 1780 verschijnt hij voor de notaris in Rotterdam en machtigt zijn broer Philips, wonend te Utrecht, om namens hem comparant tot *conservatie en continuatie van zijn WelEd: aangebooren borgerschap van gemelde Stad Utrecht Jaarlijks ende alle Jaar ter behoorlijke tijd te compareeren voor de Ed:achtbare Geregte der Stad Utrecht voorn: en aldaar te verklaaren, dat hij comparant ter fine voorsz: deszelfs fixum domicilium*[5] *eligeerd en continueerd ten huize van de Heere Geconstitueerde*. Klaarblijkelijk had hij toch in zijn hoofd om nog weer eens terug te keren naar de stad, waar zijn vaderen hoog aanzien hadden verworven.

Jan Wijnand's huwelijk

Enkele weken na zijn promotie treedt Jan Wijnand op 24 augustus in Rotterdam in het huwelijk met Ignatia Maria Bichon. En weer heeft een regentenzoon zorgvuldig zijn keuze gemaakt: Ignatia blijkt de dochter te zijn van de Rotterdamse burgemeester Jean Bichon! Als dat geen 'soort zoekt soort' is! In de betreffende aantekening in het Rotterdamse Trouwboek vinden we de aantekening: *aent huijs van de bruijd door de heer Bichon Burgemeester*. We kunnen er gerust van uitgaan, dat de twee geliefden elkaar op een feestje van leden van de vroedschap in Rotterdam zijn tegen gekomen: Jan Wijnand's stiefvader Isaac van Alphen en Jean Bichon moeten elkaar goed gekend hebben. Wat Jean Bichon (1716-1801) betreft: hij was (ambachts-)heer van Oost IJsselmonde, bewindhebber van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (één van de 'zeventien'), lid van de Kamer van Rotterdam van de West-Indische Compagnie, commissaris van *'s Lands Posterijen* en werd op 37-jarige leeftijd in 1753 gekozen tot burgemeester van Rotterdam. De familie verbleef deels in Rotterdam en deels op het kasteel van IJsselmonde.

Ignatia Maria was een dochter uit het tweede huwelijk van Jean Bichon; haar moeder was Bartha Theodora Visch. Zij werd op 12 januari 1755 gedoopt en moet geboren zijn in de ouderlijke woning aan 't Vasteland in Rotterdam.

Jean Bichon (1716-1801), de schoonvader van Jan Wijnand.

3 Deze mensen waren namens de stad afgevaardigden naar de Staten Generaal. Zo legde Hugo de Groot in 1613 in Den Haag de eed af als gedeputeerde ter dagvaart namens Rotterdam.

4 Officieel heette dit genootschap: 'Het Bataafs Genootschap der Proefondervindelijke Wijsbegeerte'. Dit was een elitair gezelschap, dat zich toelegde op het brede toepassen van de wetenschap ten behoeve van maatschappelijke ontwikkelingen. Opgericht in 1771.

5 Letterlijk: 'vaste woonplaats'. Dit was in die tijd een soort van Acte van Indemniteit.

Overigens… enkele weken vóór het huwelijk worden door de a.s. bruid en bruidegom bij de notaris de huwelijksvoorwaarden vastgelegd. De belangen van beide partijen moeten veilig gesteld worden! Jan Wijnand is vergezeld van zijn stiefvader en van zijn moeder en Ignatia van haar beide ouders. Als huwelijksgift gaan er bedragen van tienduizenden guldens over op het jonge paar; geen slechte start… .

Er zal ongetwijfeld een groot feest gehouden zijn ter gelegenheid van het huwelijk van Jan Wijnand en zijn bruid; niet onmogelijk, dat dit feest in IJsselmonde op het kasteel is gehouden! Leuk is, dat er een aantal gedichten bewaard zijn gebleven, die ter gelegenheid van het heugelijke feit werden voorgedragen; ze geven ons een blik in de wereld van de gewoontes in de 'hogere kringen' in die tijd! Laten we een paar coupletten uit een van de gedichten/liederen overnemen:

Bruiloftszang
aen den
Weledelen Geboore Heer
Mr. Jan Wijnand Ram
en Jonkvrouwe
Ignatia Maria Bouchon.

Stem: '*Sa petite jalousie*'.

Wie kan thans zijn vreugd' bedwingen;
Daer men Ing'tje groet als bruid!
Alles doet ons vrolijk zingen
Bij dit heuchlijk Echtbesluit.
Ziet den Bruidegom vol lust,
Hoe hij 't Bruidje streelt en kust.
Ja, Hij zal, vlug haer ook omarmen,
Bij dat al, lekkertjes verwarmen,
Als hij zijne minvlam blust.

Ach!.... Wat is't? …. Zijt gij bedeesd?
Maar lief Bruidje, mag ik vragen:
(krijg geen blosje schoone Maegd)
Durft Gij 't met een Rammetje waegen?
Heeft dit diertje U behaegt?
Waerlijk, zijt gij niet bevreesd.
Straks van dit Uw Bruiloftsfeest,
Gantsch alleen! 't Is niet om te gekken
Er mee heen, naer het dons te trekken.

'k Zing niet om af te schrikken
Neen, zulks heb ik niet in 't zin;
Gaat uw gang het zal wel schikken
geev' U vrijlijk aan zijn min.
Waarom zoud' Gij 't niet bestaen?
Zijt gerust het zal wel gaan.
Ook al 't nood, 't geen er van kan komen.
Is een koot, wilt daar voor niet schromen,
Al valt 't U wat vuurig aen.
enz.

Wel gewaagd voor die tijd…..

Uit het huwelijk tussen Jan Wijnand en zijn vrouw worden de volgende kinderen geboren:

1. (Isaac) Arend Albert Jan Ram, gedoopt te Rotterdam op 27 februari 1781 met als doopgetuigen: Isaac van Alphen en Catharina Maria de Reuver. Hij is jong overleden te Rotterdam en daar begraven op 18 februari 1789.
   Opmerkingen bij de doop(d)- en begraaf(b) akte:
   - (d): *vader: Mr. Cannunik in den Capitteelen van St. Marien te Utrecht, Schout van den Ambagte van Beukelsdijk Oost en West Blommersdijk genaemt Cool, en Commisaris van 't Zeeregt deezer Stad; getuige 1: Raad in de Vroetschap en Regerend Borgemeester dezer Stad.*
   - Echtpaar woont aan de *Zuytblaak.*
   - (b): *overledene was 8 jaar;* begraven in de *Franse kerk;* wonend aan de *Nieuwehave; Jan Wijnant Ram was Mr., Heer van Ameide en Herlaar.*

2. Bartha (Bertha) Theodora Maria (Jan) Ram, gedoopt te Rotterdam op 24 april 1785 met als doopgetuigen Jean Bichon en Maria Johanna Bichon.
   Opmerkingen bij doopakte:
   - *vader: Mr.; getuige 1: Mr.*
   - *wonend op de Nieuwehaven.*
   Bertha huwt te Utrecht op 20 augustus 1805 met Jhr. Mr. Paulus Adriaan Beelaerts van Blokland, geboren op 4 maart 1781 te Dordrecht; zijn vader was daar burgemeester. Zelf was hij Heer van Oosterwijk (klein gebied bij Leerdam), wethouder te Utrecht en lid van Gedeputeerde Staten van Utrecht. Hij overleed op 21 augustus 1854 te Utrecht; zijn vrouw Bartha stierf op 11 september 1825, eveneens te Utrecht.
   Uit dit huwelijk:

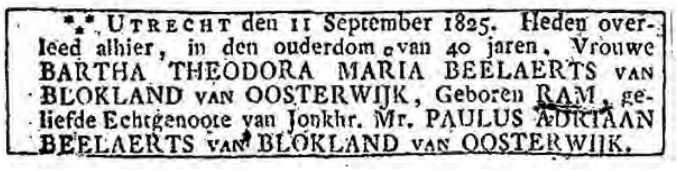
*** UTRECHT den 11 September 1825. Heden overleed alhier, in den ouderdom van 40 jaren, Vrouwe BARTHA THEODORA MARIA BEELAERTS VAN BLOKLAND VAN OOSTERWIJK, Geboren RAM, geliefde Echtgenoote van Jonkhr. Mr. PAULUS ADRIAAN BEELAERTS VAN BLOKLAND VAN OOSTERWIJK.

   * Jonkvrouwe Ignatia Gerardina Jacoba
   * Beelaerts van Blokland, geboren 25 oktober1809 te Utrecht en overleden 14 mei1874 te Utrecht.

- Albertina Helena Elisabet (Jan) Ram, geboren/gedoopt te Rotterdam op 13/15 juli 1788 met als doopgetuigen Aalbert Coenen van s' Gravensloot en Helena Elisabeth Ram.
  - *wonend op de Nieuwehaven.*
  Zij huwt te Utrecht op 13 mei 1806 met Laurent Theodore Nepveu, geboren op 29 maart 1782 te Utrecht en overleden 14 november 1839 te Parijs. Albertina overlijdt op 19 januari 1864 te Utrecht.

Paulus Adriaan Beelaerts van Blokland, de echtgenoot van Bertha Ram en hun dochter Ignatia Gerardina Jacoba (1809-1874).

Uit dit huwelijk:
* Laurent Jean Nepveu tot Ameijde, geboren op 20 augustus 1807 te Utrecht.
* Jean Ignatius Daniel Nepveu, geboren op 3 februari 1810 te Utrecht en enkele kinderen, die jong overleden.

*** Heden overleed, tot diepe droefheid van hare kinderen en behuwd-kinderen, in den ouderdom van ruim 75 jaren, Vrouwe H. A. E. RAM, douairière van den Heer Mr. *L. Th. Nepveu.*
UTRECHT, 19 Januarij 1864.
Eenige en algemeene kennisgeving.

N.B. In de advertentie zijn de eerste twee voornamen (afkortingen) anders dan in de geboorteakte uit (1788)

Johanna Ignatia Jacoba Nepveu tot Ameyde.

De koop van Ameide

Het zal niemand verbazen, dat Jan Wijnand al snel een vermogend man was. Wat wil je met zo'n komaf. Door de vroege dood van zijn vader had hij al als erfgenaam een eerste aanzet gekregen. Maar ook van zijn moeders familie, de familie De Ruever, komen bezittingen zijn kant op. En als je dan ook nog trouwt met de dochter van de burgemeester van Rotterdam… .
Al met al moet Jan Wijnand een 'belegging' hebben gezocht, die paste bij zijn status als jong regent. En wellicht heeft zijn stiefvader met al zijn connecties in het Rotterdamse hem wel geadviseerd om eens te gaan praten met de weduwe van Arnout Leers, immers ook die was een (vroeger) lid van de vroedschap in Rotterdam geweest. Hoe het ook zij, in 1785 besluiten Jan Wijnand en zijn vrouw om de heerlijkheid Ameide te kopen. Tienhoven was intussen eigendom geworden van Dirk Jean van der Hoeven, een vererving, die hem ten deel was gevallen vanuit de familie Leers.

Voordat het echtpaar overgaat tot de koop van Ameide wordt er eerst in Rotterdam op 4 april 1785 voor notaris Cornelis van de Looij een testament opgesteld. De clausules zijn vrij 'gewoon': het vruchtgebruik wordt na de dood van de een toegewezen aan de ander, de kinderen worden gealimenteerd totdat ze 25 jaar zijn of eerder in het huwelijk treden, de kleding van de man gaat naar zijn zoon of - als deze er niet (meer) is - naar zijn broer Philips, de kleding van de vrouw gaat naar de dochters en - als dit weer niet mogelijk is - naar Maria Johanna Bichon, de ongetrouwde zus van Ignatia. En dan zullen de onderhandelingen wel langzaam op gang gekomen zijn. Op 1 october van dat jaar vervoegt Jan Wijnand zich bij de notaris in Rotterdam en machtigt Abraham Adriaan Bichon Visch, *commis van den Raad van Staten*, om te verschijnen voor de Heeren Stadhouder en Leenmannen van Holland en Westvriesland en daar de formele overdracht van de heerlijkheid Ameide en Herlaar af te ronden. Enkele dagen later, op de 5de october besluit de weduwe Leers eveneens naar de notaris te stappen en machtigt zij *de Heer Lucas Abraham van Slijpe, Schout en Secretaris van Ameide, specialijk om te compareren daer en zoo het behooren zal, en aldaer in name en van wegens haer Vrouwe Constituante op de gewone en vereijschte wijze aen en ten behoeve van den Weledelen Heer Mr. Jan Wijnand Ram, oud schepen deser Stat, als van haer Vrouwe Constituante gekocht hebbende de voorsz: Heerlijkheden Ameide en Herlaer met alle de regten, graeftigheden vandien…. etc. alles tesamen voor en om een somma van vijftig duizend guldens, waer van Zij Vrouwe Constituante tevens volkomen is voldaen en betaeld*… De akte gaat ook in op de afzonderlijke elementen van de verkoop:

- Ten eerste *de allodiale Domeinen tot de heerlijkheid behorende*, bestaande in het recht om de schippers op Rotterdam, Dordrecht, Gouda en Schoonhoven te benoemen, evenals *de Hoender en Capoengelden, alsmede de Hofstedegelden*.

- Ten tweede *de Heerenhuizing* genoemd het Huis Herlaer, inclusief de boomgaarden, het koetshuis, de stalling en de Orangerie. Ook nog een huis in Ameide gelegen op den Dam, *zijnde het Stadhuis en de Waag*. En verder een behoorlijk aantal stukken land rondom Ameide.

- Ten derde *een Middelwaert, gelegen in de Rivier de Lek over de stede Ameide, genaemd den Boll of Cortenaerwaerd, zijnde bij metingen in october van den jaere 1699 in het geheel met zandplaten*

groot bevonden 30 Mergen 315 Roeden, doch zijnde sederts merkelijk afgenomen.

Officieel krijgt de overdracht zijn beslag op de 14de october met toestemming van de Staten. Opvallend, dat hij pas op de 19de maart 1786 een aanvullende testamentaire beschikking met betrekking tot de aankoop laat maken bij de notaris. Bepaald wordt, dat de heerlijkheid bij zijn vooroverlijden zal overgaan op zijn vrouw. Niemand heeft waarschijnlijk bevroed, dat dit korte tijd later werkelijkheid zal worden… .

De (korte) levensloop van Jan Wijnand

(periode 1780-1789)

Al vóór zijn huwelijk had Jan Wijnand een aantal baantjes toegeschoven gekregen. Hij was in de eerste plaats kanunnik van het Kapittel van St. Marie in Utrecht, een soort van bestuurlijke functie. De kanunniken beheerden de goederen (vaak landerijen) van het kapittel. Verder was hij commissaris bij het Rotterdamse Zeegerecht. Dit was een speciaal juridisch college, dat zich richtte op geschillen rond de zeevaart. De commissarissen werden meestal voor twee jaar benoemd door Schout en Schepenen. Met zijn juridische achtergrond was dit natuurlijk niet alleen een eervol baantje, maar ook een waardevolle leerschool. En dan was hij ook nog benoemd tot Schout van het ambacht van Beukelsdijk en Oost- en West Blommersdijk (Cool genaamd). Dit ambacht was betrekkelijk klein en lag aan de westzijde van Rotterdam.

Korte tijd later moet hij ook tot schepen van de stad Rotterdam zijn benoemd. welke functie hij ergens in de periode 1781-1784 uitgeoefend moet hebben. Ook weer een prima leerschool voor een veelbelovende carrière. In 1787 wordt hij geïnstalleerd als lid van de vroedschap van Rotterdam. Maar, dat is wel in het midden van roerige tijden! De patriotten beginnen openlijk naar de macht te grijpen, met name in de grote steden. Toen Jan Wijnand op 23 april werd geïnstalleerd, werd tegelijk besloten om 8 anderen (waaronder Van Hogendorp) te passeren en af te zetten. Een 'fluwelen revolutie' in Rotterdam met een verschuiving van de macht van de oranje-aanhangers naar de patriotten. Dat geeft ons ook gelijk een idee waar Jan Wijnand Ram 'stond': hij zal zeker geen aanhanger van de Prins zijn geweest!

Maar de geschiedenis is bekend: het wordt stadhouder Willem V te machtig en hij 'vlucht' naar Nijmegen. Zijn vrouw, Wilhelmina van Pruisen, bevalt dat in het geheel niet en zij wil orde op zaken gaan stellen in Den Haag, maar wordt bij Goejanverwellesluis aangehouden, waarna ze haar broer te hulp roept. Twintig duizend man Pruisische troepen herstellen de orde en Willem V keert terug naar Den Haag. Dan moeten de zaakjes wel weer even recht gezet worden in de grote steden… En dus worden

De aanhouding van Wilhelmina van Pruisen bij Goejanverwellesluis.

op 2 februari 1788 in Rotterdam Jan Wijnand Ram evenals zijn stiefvader Isaac van Alphen en nog een reeks andere leden van de vroedschap (weer) afgezet. De 'Omwenteling' is een feit! De regentenfamilies als slachtoffer…, maar hun tijd komt nog.

Op 9 september 1788 overlijdt Isaac van Alphen, de stiefvader van Jan Wijnand; de overledene, *Oud Burgemeester & Kerkmeester, liet een minderjarig kind na; 4 ½ ure luyden; Franse kerk*. Kort tevoren, op 28 juli 1788, had Isaac voor de notaris zijn testament laten opmaken; klaarblijkelijk vloeiden zijn krachten weg en voelde hij zijn dood naderen. In dit testament beschikt hij (o.a.), dat Philips en Jan Wijnand ieder 1500 pond sterling[6] krijgen bij zijn dood, dat zij beiden benoemd worden tot executeurs van zijn bezittingen en dat zijn tweede vrouw Catharina Maria de Ruever het vruchtgebruik krijgt van zijn na te laten goederen. Het valt op, dat Jan Wijnand na de dood van zijn stiefvader onmiddellijk op 'jacht' gaat naar het geld uit Engeland. Al op 18 october gaat hij naar de notaris en eist het geld op. En in mei van het daaropvolgende jaar evenals in augustus worden er weer stukken in het Engels opgesteld en machtigt hij ene Joshua van Neck in Londen om namens hem te procederen en geld los te krijgen. Een internationaal georiënteerd man!

De dood van Jan Wijnand (1789)

Er zijn de nodige aanwijzingen, dat Jan Wijnand vrij plotseling is gestorven. Slechts enkele weken na de dood van zijn zoontje in februari 1789 komt hij te overlijden, nog niet eens 34 jaar oud. Op 3 maart wordt hij in de Franse kerk in Rotterdam begraven. In de begraafboeken vinden we de aantekeningen: *overledene was Mr., Heere van Ameijde en Herlaar, Oud Schepen deser stadt, Schout van Cool en liet na 2 minderjarige kinderen; N. Haven.* Die twee kinderen zijn dochters Bartha en Albertina. Zou er een epidemie hebben geheerst in Rotterdam of zou hem de politieke spanningen teveel zijn geworden? We weten het niet en kunnen alleen maar gissen. De tragiek is er niet minder om.

Uiteindelijk is Jan Wijnand Ram dus maar kort ambachtsheer van Ameide geweest en eigenaar van Herlaar. Uit respect voor deze man heeft de gemeenschap van Ameide hem geëerd met een gedenkteken opgericht op een prominente plaats in de kerk van Ameide. Helaas is dit gedenkteken verloren gegaan bij de brand in 1953. een portret van de man is helaas niet gevonden.

Na de dood van Jan Wijnand wordt op 30-04-1789 voor notaris van Vloten in Utrecht de erfenis verder geregeld op grond van het ouderlijk testament van 04-04-1785 (zie boven). Vooralsnog wordt de weduwe Ignatia Maria Bichon Vrouwe van Ameide en Herlaar.

De marmeren epitaaf in de kerk van Ameide ter nagedachtenis aan Jan Wijnand Ram, overleden in 1789 (voor de kerkbrand in 1953).

Moeder Catharina Maria de Ruever overleeft haar zoon nog een tiental jaren en overlijdt in 1801. Ignatia hertrouwt in 1794 met Daniel Gerard van der Burgh, weer een representant van de gegoede stand uit die tijd: Daniel was kanunnik *ten Dom te Utrecht* en verwierf later het landgoed Kronenburgh bij Loenen. Op 7 augustus 1794 verscheen hij voor de notaris te Utrecht en liet daar een aanvulling op zijn testament vastleggen: *codicil van Daniel Gerard van der Burgh, canonik ten Dom te Utrecht, wonende te Utrecht, Oudekamp, waarin hij aan Ignatia Maria Bichon, Vrouwe van Ameide en Herlaar, weduwe van Jan Wynand Ram, waarmee hij binnenkort in het huwelijk hoopt te treden, een huyzinge, erve en grond met tuin, koetshuis en stallinge aan de oostzijde van de Oudekamp te Utrecht, waarin hij nu woont,* schenkt indien hij als eerste komt te overlijden.

Zo heeft Ameide dus verschillende keren een ambachtsvrouwe gehad!

6 1500 pond sterling moet minstens 20 000 gulden waard geweest zijn in die tijd, toch een groot bedrag!

Daniël Gerard van der Burgh (1755-1824)

Herman Beckmann

Daniël Gerard van der Burgh was de zoon van Gerard van der Burgh[1] en Anna Aletta Varlet. Hij werd geboren op 26 juni 1755 in Amsterdam en ging op 21-jarige leeftijd rechten studeren in Utrecht. Reeds een jaar later promoveerde hij op een dissertatie over Romeins en hedendaags recht, getiteld: *Specimen juridicum de jurejurando extrajudiciali.*

Het eerste huwelijk

In 1794 trouwde hij op bijna veertigjarige leeftijd met de even oude Ignatia Maria Bichon, de weduwe van Mr. Jan Wijnand Ram, heer van Oosterwijk[2], Herlaer en Ameide. Ignatia bracht twee dochters uit haar vorige huwelijk mee: de negenjarige Bartha en de zesjarige Albertina.

Na een huwelijk van 16 jaar stierf zij op 19 juli 1810 *'aan eene Zenuw-Koorts en bijkoomend verval van krachten'*
In een overlijdensannonce schreef Daniël Gerard: *'Groot is mijne droevheid over het gemis van zulk dierbaar Pand, welkers verlies, ik en haare kinderen, met een gevoelig hart betreuren. Dan ik wensch Gode te zwijgen, en eerbiedig te berusten in de altijd wijze, heilige en goede wil van dien Heer, die haar aan mij gav, en die haar nu, zoo ik op Evangelie-gronden vertrouwe: weder tot zig nam in een beeter leeven. Ik trooste mij met de hoope om door de genade van den Heer J. C. dien zij door het geloov eerbiedigde als haaren eenigen Zaligmaaker, haar eens weder te vinden in zaliger gewesten, om nimmermeer te scheiden, maar altijd verëenigd te zijn tot den lof des Allerhoogsten.'*

Het tweede huwelijk

Op 8 oktober1812 trouwt de 57-jarige Daniël Gerard van der Burgh in 's-Hertogenbosch met de 47-jarige Sibilla Martini. Zij was een dochter van Anthoni Martini, oud-pensionaris van de Brabantse hoofdstad en de generaalsdochter Eva Maria Buys.
Sibilla had een tweelingbroer Paulus Hubert. Hij was kanunnik van het kapittel van Sint Marie te Utrecht, advocaat van de raad van Brabant, commissionair in effecten te Amsterdam, lid van de raad en vroedschap in Amsterdam en lid van de Grote Vergadering van Notabelen in 1814. Hij was getrouwd met Geertruyd Johanna Antonia Strick van Linschoten op 24 oktober 1791.

In 1806 erft Geertruyd het kasteel Loenersloot van haar vader Andries Jan Strick van Linschoten. Op een steenworp afstand woonde sinds 1803 Daniël Gerard van der Burgh in het kasteel Cronenburgh in Loenen aan de Vecht. Het ligt voor de hand dat Daniël Gerard zijn toekomstige vrouw Sibilla Martini bij haar broer heeft ontmoet.
Sibilla Martini was bepaald niet onbemiddeld. Op 8 maart 1794 krijgt zij uit de erfenis van haar grootmoeder dertig obligaties van duizend gulden ten laste van de provincie Holland en West-Friesland.

Kasteel Loenersloot.

Daniël Gerard overlijdt op 19 maart 1824 in Utrecht. In de overlijdensannonce schreef Sibilla:*'Het heeft den hoogen God, in wiens hand het lot is van alle stervelingen, behaagd, gisteren avond ten vijf uren mijne tedergeliefden Echtgenoot, den wel-Ed. Daniël Gerard van der Burgh, Heer van Kroonenburg, Ameiden, enz. Lid der Provinciale Staten van Utrecht, en Raad dezer stad, in de ouderdom van acht en zestig jaren en bijna negen maanden, na eene sukkelende ongesteldheid en veel lijden, door eenen nu toch onverwachten dood tot zich te nemen.*
Met diepe droefheid gevoel ik de verbreking van den band eens Christelijken Huwelijks,

1 Gerard van der Burgh was oud kanunnik ten Dom te Utrecht.
2 Oosterwijk is volgens sommigen een buurtschap, maar volgens anderen een dorp, omdat er een kerk staat.

welke ons ruim elf jaren in de hartelijke liefde vereenigde.
Velen zullen met mij eenen man betreuren, wiens karakter zoo edel was, die door de gulle en standvastige vriendschap op een ieders achting mogt maken en die leefde in, naar zijn vermogen en invloed, nut en genoegens rondom zich te verspreiden.
De reine Evangelie leer; welke mijn dierbare overledene opregt en bestendig aankleefde, levert mij de beste bronnen op van vertroosting; terwijl de overtuiging, dat hij in ootmoedige en stille geloofseerbiediging van de geregtigheid van den Heer Jesus Christus de zalige rust is ingegaan, mijne droefheid lenigt, en mijne hoop levendig maakt, dat ik hem dáár eens zal wederzien.
Verzekerd van uwe deelneming in dit voor mij zoo treffend verlies voeg ik bij de kennisgeving van hetzelve mijnen opregten wensch dat U Edgeb. nog lang in Godsgunst voor smartelijke verliezen moogt bewaard blijven'

Sibilla en Paulus Hubert Martini door Pieter Frederik de la Croix.

Toen de tweeling twaalf jaar oud was, maakte Pieter Frederik de la Croix de bovenstaande pastels. Deze krijttekeningen op papier hebben een hoogte van 33 cm en een breedte van 25 cm. De pastels zijn gesigneerd en gedateerd (1778).
Sibilla draagt een lichtblauwe japon met ruches langs de halsuitsnijding, mutsje, parels met strik achter in de nek. Op de tafel rechts staat een mandje met bloemen, die zij samen bindt met een lint.
Paulus Hubert draagt een roze gestreepte rok, vest en broek. Zijn hemd heeft een hoog omgeslagen kraagje onder de witte das met geplooide jabot. Paulus Hubert heeft een gepoederde staartpruik met zwarte strik. Met zijn rechterhand houdt hij een lint van de bloemenmand vast. Op de achterkant van de pastel staat: *Hubert Martini gecrayonneerd 's Bosch 9 mei 1778.*

Pieter Frederik de la Croix (1709-1782) was geboren in Frankrijk, maar woonde en werkte voornamelijk als portrettist in Nederland.

Daniël Gerard van der Burgh's openbare functies

In 1817 werd Daniël Gerard van der Burgh lid van de raad van Utrecht en in 1820 werd hij ook lid van de Provinciale Staten. Zijn overlijden in 1824 beëindigde zijn lidmaatschap van beide bestuurscolleges. Naast deze twee functies was hij advocaat van het Provinciaal Hof te Utrecht.

Na de nederlaag van Napoleon in de Volkerenslag bij Leipzig (16 oktober-19 oktober 1813) verlieten de Franse troepen Nederland en werd de onafhankelijkheid hersteld.

Op 30 november 1813 zette Prins Willem Frederik van Oranje-Nassau voet op het strand van Scheveningen. Hij was de oudste zoon van de gevluchte stadhouder Willem V en had tot op dit moment in ballingschap in Engeland en Duitsland geleefd. Twee Oranjegezinde officieren, Jacob Fagel en Willem Karel de Perponcher, bezochten hem in Londen op 21 november 1813 en overhandigden hem een brief met daarin de uitnodiging om naar zijn vaderland terug te keren en als 'Soeverein vorst' de 'Hooge regeering' op zich te nemen. Gijsbert Karel van Hogendorp, Adam François van der Duijn van Maasdam en Leopold van Limburg Stirum hadden de brief ondertekend.

Gijsbert Karel van Hogendorp door J.W. van Pieneman.

Adam François Jules Armand graaf van der Duyn van Maasdam.

Leopold graaf van Limburg Stirum.

Jacob Fagel, tekening gemaakt door B.S. Bolomey.

Dit driemanschap vormde een voorlopig landsbestuur na het vertrek van de Fransen. Een van de eer-

ste besluiten die Willem Frederik nam was het instellen van een commissie die een nieuwe grondwet moest ontwerpen. De commissie werd voorgezeten door Gijsbert Karel van Hogendorp. Na drie maanden was de klus geklaard en werd de Vergadering der Notabelen bij elkaar geroepen.
Op 29 maart 1814 kwamen 474 notabelen in de Nieuwe Kerk te Amsterdam bijeen om te beslissen over de ontwerpgrondwet. Weliswaar waren er 600 leden benoemd, maar niet alle leden verschenen. Sommigen bleven weg vanwege persoonlijke omstandigheden of ziekte (liefst 60 personen), terwijl drie benoemden al overleden waren.
Leden van de notabelenvergadering waren hoofdzakelijk lokale bestuurders uit de steden en de ambachtsheerlijkheden op het platteland. Veel van hen waren grondbezitter. Daarnaast waren enkele officieren, rechters, hoogleraren en kooplieden lid.
De leden waren per departement (provincie) aangewezen, waarbij nog de departementale indeling gold uit de Franse Tijd.

Zo was er een departement Zuiderzee dat ongeveer het gebied van Noord-Holland en Utrecht besloeg en een departement Boven-IJssel dat overeenkwam met wat nu ongeveer Gelderland is. Daniël Gerard van der Burgh was een van de 152 benoemde notabelen voor het departement Zuiderzee.
De voorzitter van de vergadering was de Gelderse edelman Anne Willem van Nagell tot Ampsen. Koning Willem I opende de vergadering met een toespraak.
Met 448 tegen 26 stemmen ging de vergadering akkoord met het ontwerp voor de nieuwe grondwet. De volgende dag werd Willem I ingehuldigd.

Kanunnik ten Dom

Daniël Gerard van den Burgh was een kanunnik, dit betekende dat hij lid was van het bestuurscollege of kapittel van de Dom. Utrecht had vijf kapittelkerken: de Dom, de Pieterskerk, de Janskerk, de Mariakerk en de Sint-Salvatorkerk. De Oud-Munsterkerk of Sint-Salvatorkerk was gesitueerd op het huidige Domplein vlak naast de Domkerk. De kerk werd in 1587, na de Reformatie en het verbod op de katholieke godsdienstuitoefening, gesloopt.

Het jaarlijks inkomen van een kanunnik was een prebende. Dit zijn kerkelijke inkomsten, die beneficiën en ook wel vicarieën worden genoemd. In de middeleeuwen werd een vicarie gesticht op een bepaald bijaltaar in de kerk. Het ging om een fonds, waaruit de vicaris, een priester, werd betaald om tot in lengte van dagen de Heilige Mis te lezen voor het zielenheil van de stichter(s) en zijn familie. Het fonds bestond meestal uit stukken land.

De inkomsten (uit pacht) van een vicarie werden besteed *ad pios usus* - vrome doeleinden - bijvoorbeeld voor de armenzorg, voor de kosterij, voor de opleiding van arme priesters en voor de betaling van de kanunniken.

Daniël Gerard was de 28ste Regent van de Utrechtse Fundatie van de Vrijvrouwe van Renswoude te Utrecht van 1786 tot 1798. Zie het artikel over de Fundatie elders in het blad.

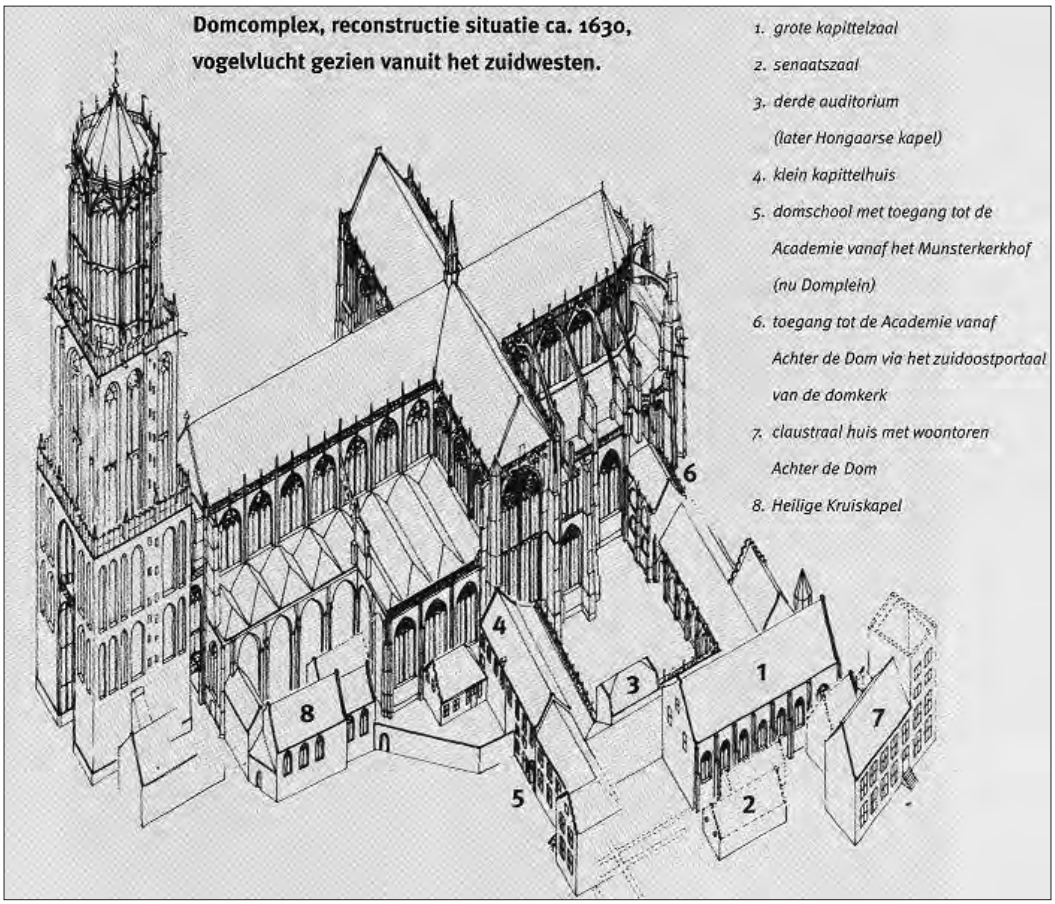

De Utrechtse Fundatie van de Vrijvrouwe van Renswoude.

Onroerend en roerend goed

In 1803 kocht hij voor honderdzeventigduizend guldens het huis en de heerlijkheid Cronenburgh in Loenen aan de Vecht van mr. Jacobus Henricus van Reenen. Het huis was in goede staat en Daniël Gerard liet een mooi park en vijvers aanleggen.
Na de dood van Daniël Gerard van der Burgh op 19 maart 1824 werd al op 17 juli van dat zelfde jaar ten overstaan van de notaris Nicolaas Buddingh in Utrecht Cronenburgh geveild.

Het werd in de veilingcatalogus als volgt omschreven:*'Het van ouds beroemd en aanzienlijk Huis en Slot van Kronenburgh, voorzien van tien ruime kamers, mitsgaders drie kabinetjes, domestieken kamers, ruime keuken en zeer spacieuse kelders, en bovendien eene buitewone groote en rijk gestucadoorde zaal, met twee fraaie schoorsteenen;- voorts Tuinmanswoning, ruim Koetshuis, met een tuigenkast, daarnaast de stal voor zes paarden, met steenen kribben, pomp en gootsteen;-boven een en ander een ruime zolder tot berging van hooi en stroo;-nog ter zijde de voorschreven stal een gemetselde mestbak. Wijders de Oranjerie, bestaande in een extra ruime zaal, en daarnevens nog een vertrek met een marmeren schoorsteenmantel voorzien en gestucadoord, en boven het geheele gebouw eene ruim doorloopende zolder.*

En zulks met de Boomgaarden en Moestuinen, om hetzelve Huis en Slot gelegen, te zamen groot 4 Bunders 82 roeden en 83 ellen, voorheen geweest een onsterfelijk erfleen. Zijnde de plaats in den nieuwste smaak aangelegd en met vele vreemde heesters bepoot; terwijl bij dit goed behooren de boomen tusschen de twee bruggen achter Kronenburgh.
Aan hetzelfde goed behoort bovendien een nieuw getimmerde en overdekte ruime Bank in de Gereformeerde kerk te Loenen; alsmede een Bank voor de domestieken, en eene aanzienlijke grafkelder in het koor der genoemde kerk'.

De heer W.H. Gompertze werd de nieuwe eigenaar en daarna de heer Abraham Dubois. Deze had één grote wens en dat was burgemeester worden van Loenen. De inwoners van Loenen waren daar echter faliekant op tegen en de benoeming ging niet door, ondanks alle moeite die Dubois ervoor deed. Abraham Dubois was hierover naar verluidt zo woedend, dat hij verhuisde en in 1837 Kronenburg liet slopen.

Daniël Gerard van den Burgh kocht op 3 januari 1811 de heerlijkheid Ameide en het stadhuis[3]. Wie de nieuwe eigenaar van de heerlijkheid Ameide en het stadhuis later is geworden heb ik nog niet weten te achterhalen. Een dikke twee maanden later laat hij zijn bezittingen in Ameide veilen, maar niet de heerlijkheid

PUBLIEKE VERKOOPING
TE TIENHOVEN BY AMEIDE.
VAN
DEN HUIZE OF SLOTE
HERLAAR
EN
DE HEERLYKHEID
VAN
TIENHOVEN,
MET EEN PARTHY
LANDERYEN.

WARNARDUS VERHAGEN, Schout en Secretaris van Ameide en Tienhoven, ...

No. 1. De Huize of Slote Herlaar, ...
No. 2. Een Akker Bouwland, met een Kampje Weyland, groot 1 Mergen ...
No. 3. Twee Akkers Bouwland en twee Hoefjes Griendland, groot ...
No. 4. Een Akker Bouwland, groot 1 Mergen 2 Hond en 50 Roeden ...
No. 5. Twee Akkers Bouwland, groot 1 Mergen 3 Hond en 50 Roeden ...
No. 6. De Heerlykheid Tienhoven, met het Ponteveer en aanhoorige ...

Zegt het voort.

Ameide en het stadhuis! Het slot Herlaar en de heerlijkheid Tienhoven worden op dezelfde veiling te koop aangeboden door de erven Ram-Bichon. Hieruit kan men afleiden dat Daniël Gerard van den Burgh en Ignatia Maria Bichon op huwelijkse voorwaarden getrouwd waren.

Het echtpaar Van der Burgh prefereerde blijkbaar als residentie Cronenburgh boven Herlaar. Op 29 september 1804 verscheen in de Oprechte Haarlemse Courant de volgende advertentie:

Op zes en dertien oktober 1804 werd de advertentie herplaatst. Of Herlaar daadwerkelijk verhuurd is, is mij niet bekend, maar zeven jaar later werd het geveild met tegelijker tijd een grote hoeveelheid onroerend goed[4]. Het onroerend goed was aangeschaft door het echtpaar Ram-Bichon, de weduwe Ram en

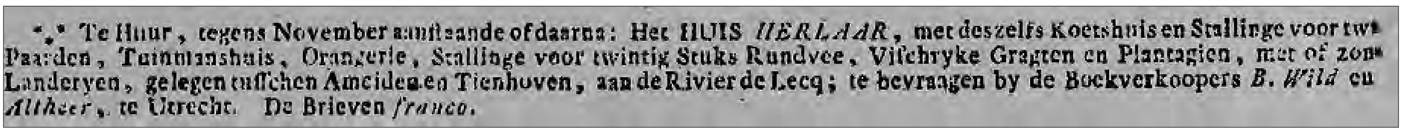
. Te Huur, tegens November aanstaande of daarna: Het HUIS *HERLAAR*, met deszelfs Koetshuis en Stallinge voor twee Paarden, Tuinmanshuis, Orangerie, Stallinge voor twintig Stuks Rundvee, Vischryke Gragten en Plantagien, met of zonder Landeryen, gelegen tusschen Ameide en Tienhoven, aan de Rivier de Lecq; te bevraagen by de Boekverkoopers *B. Wild* en *Altheer*, te Utrecht. De Brieven *franco*.

3 Zie het artikel *Het stadhuis van Ameide* van Ben Remie in het septembernummer van 2010.

4 Zie voor details: Inventaris nummer 871, Huis Jaarsveld in het Utrechts Archief.

het echtpaar van der Burgh-Bichon. Zo werd er vijfduizend gulden betaald voor de eendenkooi op Sluis en ging de korenmolen en het bijbehorende woning op Sluis voor een zelfde bedrag naar Cornelis van den Andel. Het huis Voorstraat 97 (thans Voorstraat 10) verwisselde voor duizend gulden van eigenaar.

In de veilingcommissie zaten: Warnardus Verhagen, schout, Arie van der Ham, schepen van Ameide, Johannes van Kesteren, schepen van Ameide, Arien Maat, schepen van Tienhoven en Gerrit de Bie, schepen van Tienhoven. De veiling werd uitgevoerd op verzoek van Daniël Gerard van der Burgh en de zwagers Paulus Adriaan Beelaerts van Blokland, getrouwd met Bartha Theodora Maria Ram, en Laurent Théodore Nepveu, getrouwd met Albertina Helena Elisabet Ram.

A.J. van der Aa, meldt in het *Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden, Gorinchem, 1839,* dat Laurent Théodore Nepveu de eigenaar van Herlaar is. Uit het verslag van de veilingcommissie wordt echter niet duidelijk dat hij Herlaar op de veiling heeft gekocht. Laurent Théodore Nepveu was klaarblijkelijk zo tevreden met Herlaar, dat hij zijn achternaam veranderde in Nepveu Tot Ameide.
Zijn vader Mr. Laurens Johannes Nepveu (1751-1823) was de oudste zoon van Jean Nepveu, de bekende gouverneur in Suriname. Jean Nepveu was van Suriname zo rijk geworden dat zijn zoon kon rentenieren. Laurent Théodore was tevens de eigenaar van de koffie- en katoenplantage "la Singularité" aan de Commewijne rivier.

Jean Nepveu (1719-1779).

Uit het huwelijk van Laurent Théodore met Albertina Ram werd in 1807 Laurent Jean geboren. Op 47-jarige leeftijd trouwt Laurent Jean met de zeventien jaar jongere Louise Elisabeth van Heerdt Tot Eversberg.

Laurent Jean en Louise Elisabeth krijgen een zoon en drie dochters. De zoon Albert Laurent Théodore Aubin Nepveu Tot Ameide heeft de bijnaam 'Pascha van Kedoe'. (Kedoe ligt in het district Temanggoeng in de provincie Midden-Java.) Er waren behoorlijk veel Nepveu' s op Java, maar ik heb tot nu toe niet kunnen achterhalen of Albert Laurent Théodore Aubin Nepveu Tot Ameide daadwerkelijk op Java was. Maar met zo'n bijnaam lijkt het zeer waarschijnlijk!

De veiling van de schilderijenverzameling van Mr. D.G. van der Burgh op 6 september 1824 op Slot Cronenburgh te Loenen.

Daniël Gerard van der Burgh had een omvangrijke schilderijenverzameling van 198 stuks, die in twee kamers van Slot Cronenburgh hingen. In de eerste kamer hingen 138 schilderijen en de 60 resterende in de tweede kamer. Bovendien werden er nog een vijftien beelden, een microscoop en een openslaande 'Chambre obscur' ingebracht. De onderstaande sepiatekening van Jurriaan Andriessen (1742–1819) toont een man die door een 'Chambre obscur' kijkt.

CATALOGUS

VAN EENE AANZIENLIJKE VERZAMELING KOSTELIJKE

SCHILDERIJEN,

van oude Nederlandsche Meesters, onder welke veele in kwaliteit uitmunten,

benevens

MARMERE en GEBOETZEERDE BEELDWERKEN, enz. enz.

Alles nagelaten door

Wijlen den Wel Edelen gebouren Heere en Mr.

D. G. VAN DER BURGH VAN KRONENBURG,

Waarvan de verkoping aan den meestbiedenden zal zijn op Maandag den 6 September 1824, beginnende des voormiddags ten 10. uren precies

op den

HUIZE en SLOT KRONENBURG bij LOENEN.

De dagen van besichtiging voor een ieder, zullen zijn Vrijdag en Zaturdag den 3 en 4 September 1824, des morgens van 11 tot des namiddags 2 uren.

De Catalogus is te bekomen, te *Utrecht* bij den Kunstschilder C. van HARDENBERGH in den Muntert Trans en bij den Boekhandelaar J. ALTHEER en te *Loenen* bij den Notaris Mr. J. SANDERSON, en verder alom in de voornaamste Steeden des Rijks, mits betalende 2 Stuivers.

De verkoop van de schilderijen vond plaats onder de volgende condities:

Daar de overleden eigenaar dezer verzameling, thans de liefhebberen aangeboden, zijn goed gevoel raadplegende, vooral verkoos het oog te verlustigen, door konst, die zin- en belangrijk zijnde, ook door contrasterende onderwerpen te meerder effect deed: zoo treft men in dezelve verschillende rangen van Meesters, naast elkander geplaatst; zijnde de Nos gevolgd zoo als de stukken hangende volgen, en de daarop gevonden namen opgegeven.

Alles wordt voetstoots verkocht, zoo als het gezien of niet gezien is, voor Guldens van twee en twintig stuivers; zullende de betaling en aflevering dadelijk, na den afloop der verkooping, of acht dagen na dato geschieden.

De verkochte stukken, zullen, door daartoe aangestelde perzonen, met alle mogelijke zorg; bewaard worden, tegens betaling van 5 cents of 1 stuiv. per koop, zonder voor vermis of schade intestaan.

Iemand het door hem gekochte, niet, binnen acht dagen na de verkooping afhalende, zal de verkooper het regt hebben, om hetzelve, ten piricule van den eersten kooper weder te verkoopen, en meerder geldende, zal den gebrekigen kooper, geen aanspraak op het surplus, vermogen te pretenderen.

Liefhebbers kunnen behalve den gewoonen dag voor de verkooping, de schilderijen bezigtigen gedurende een maand te voren, tweemale per week; des Vrijdags en des Zaturdags van elf tot twee uren 's morgens, mits voorzien van een biljet, geteekend door den Notaris J. SANDERSON, residerende te *Loenen*, en waarop hunne namen en den datum zijn ingevuld.

In de hiervoor staande tekst vallen een paar zaken op. In 1824 had men blijkbaar 22 stuivers in een gulden!

Ik heb het woord *piricule* opgezocht. In *Van Dale 's Groot Woordenboek der Nederlandse Taal* wordt dit woord niet vermeld en ook *Verdam 's Middelnederlandsch Handwoordenboek* kent het woord niet. Ik denk dat het zo iets is als: ten laste van.
In de veilingcatalogus wordt de collectie besproken op 32 pagina's, dertig pagina's zijn gewijd aan de schilderijen en twee pagina's aan de beelden.

Daniël Gerard van der Burgh had een voorliefde voor landschappen (80 stuks), stillevens (29 stuks) en bijbelse voorstellingen (20 stuks).
Hij had een portret van een heer van Frans Hals, een riviergezicht van Jan van Goijen, een landschap van Salomon Ruijsdael, een paar jachttaferelen van Philips Wouwerman, een drietal portretten van Michiel van Miereveld, twee bijbelse voorstellingen van onbekende Rembrandt leerlingen, drie landschappen van Nicolaes Berchem, een landschap van Albert Cuyp en een genre schilderij van Gerard Dou. Maar over het algemeen had Daniël Gerard de 'kleinere meesters' als: Willem van Aelst, Joost de Beer, Andries Both, Quiringh van Brekelenkam, Barent Gael, Pieter de Ring, Leonard Bramer, Jan Wijnants, Thomas Wijck, Claes Molenaar en Jan Miense Molenaer.

Volgens de veilingcatalogus waren 37 schilderijen niet gesigneerd. Van geen van de 198 schilderijen zijn de afmetingen gegeven, en de omschrijvingen zijn zeer summier, zoals:

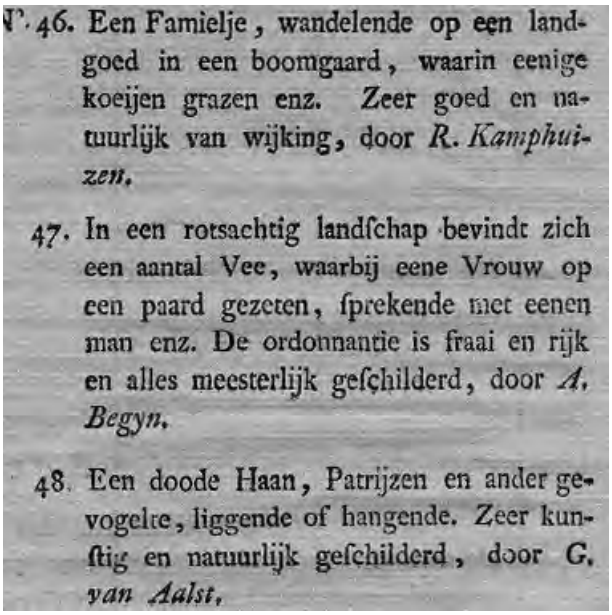
46. Een Famielje, wandelende op een landgoed in een boomgaard, waarin eenige koeijen grazen enz. Zeer goed en natuurlijk van wijking, door *R. Kamphuizen.*

47. In een rotsachtig landſchap bevindt zich een aantal Vee, waarbij eene Vrouw op een paard gezeten, ſprekende met eenen man enz. De ordonnantie is fraai en rijk en alles meesterlijk geſchilderd, door *A. Begyn.*

48. Een doode Haan, Patrijzen en ander gevogelte, liggende of hangende. Zeer kunſtig en natuurlijk geſchilderd, door *G. van Aalst.*

Aan de hand van deze gegevens is het haast onmogelijk schilderijen te identificeren.

Ten slotte wil ik u nog op een opmerkelijk feit attenderen. Op 17 juli 1824 wordt Cronenburgh geveild, maar de schilderijen worden pas op maandag 6 september 1824 in Cronenburgh aan de man gebracht!

Ook bezat Daniël Gerard van der Burgh een suikerplantage in Surname. Zie het artikel over de suikerplantage Santa Barbara elders in het blad.

Op 30 november 1813 zette Prins Willem Frederik van Oranje-Nassau voet op het strand van Scheveningen.

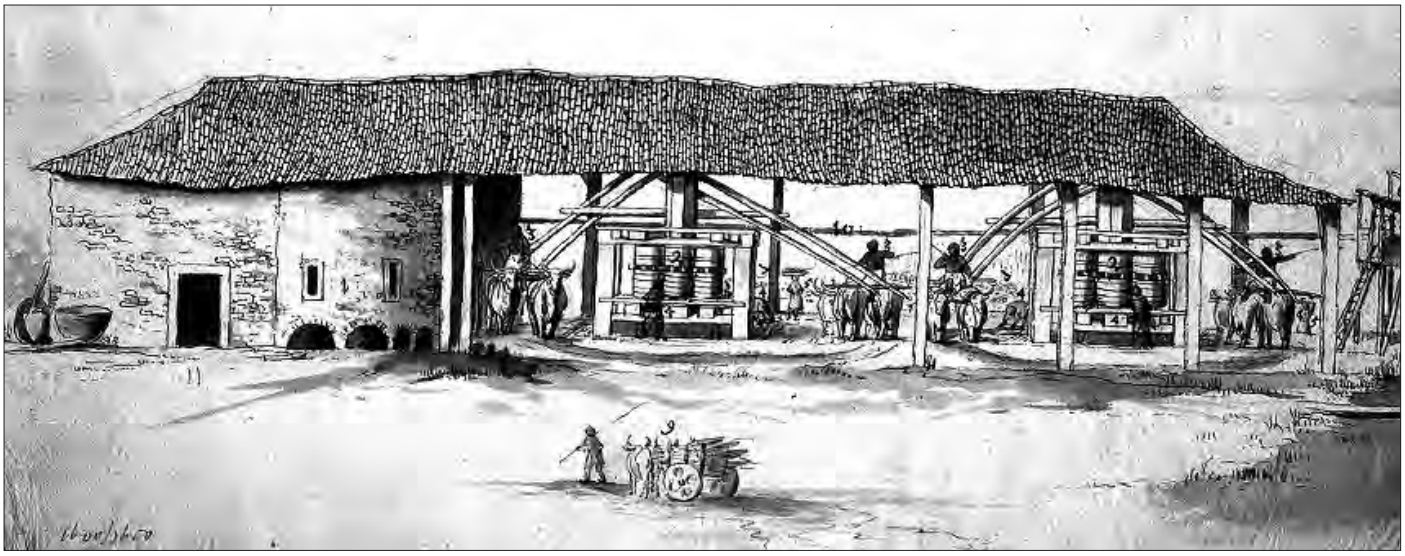

Twee, door ossen aangedreven suikermolens, tekening gemaakt door Frans Post (1612-1680), 225 x 312 mm.

De suikerplantage Santa Barbara aan de Surinamerivier

De volksnaam van deze suikerplantage is *Baroeba komissi*, wat zoveel betekent als Santa Barbara. Daniël Gerard van der Burgh erft op 17 april 1793 de suikerplantage van Daniël Varlet junior, een broer van zijn moeder Anna Aletta Varlet. De opa van Daniël Gerard van der Burgh, Daniël Varlet senior, was directeur van de Groenlandsche Visscherij en de Straat Davische Visscherij. Dit was klaarblijkelijk een zeer lucratieve bezigheid, die hem in staat stelde in begin 1757 de suikerplantage Santa Barbara te kopen. Lang heeft hij niet genoten van zijn bezit, want hij stierf op 23 maart van dat zelfde jaar. In 1770 is de nieuwe eigenaar Daniël Varlet junior na het overlijden van zijn moeder Christina Beck.
In 1766 was de plantage 1990 akkers groot en waren er 278 slaven. Toen de plantage in 1793 in het bezit kwam van Daniël Gerard van der Burgh waren er 158 slaven.

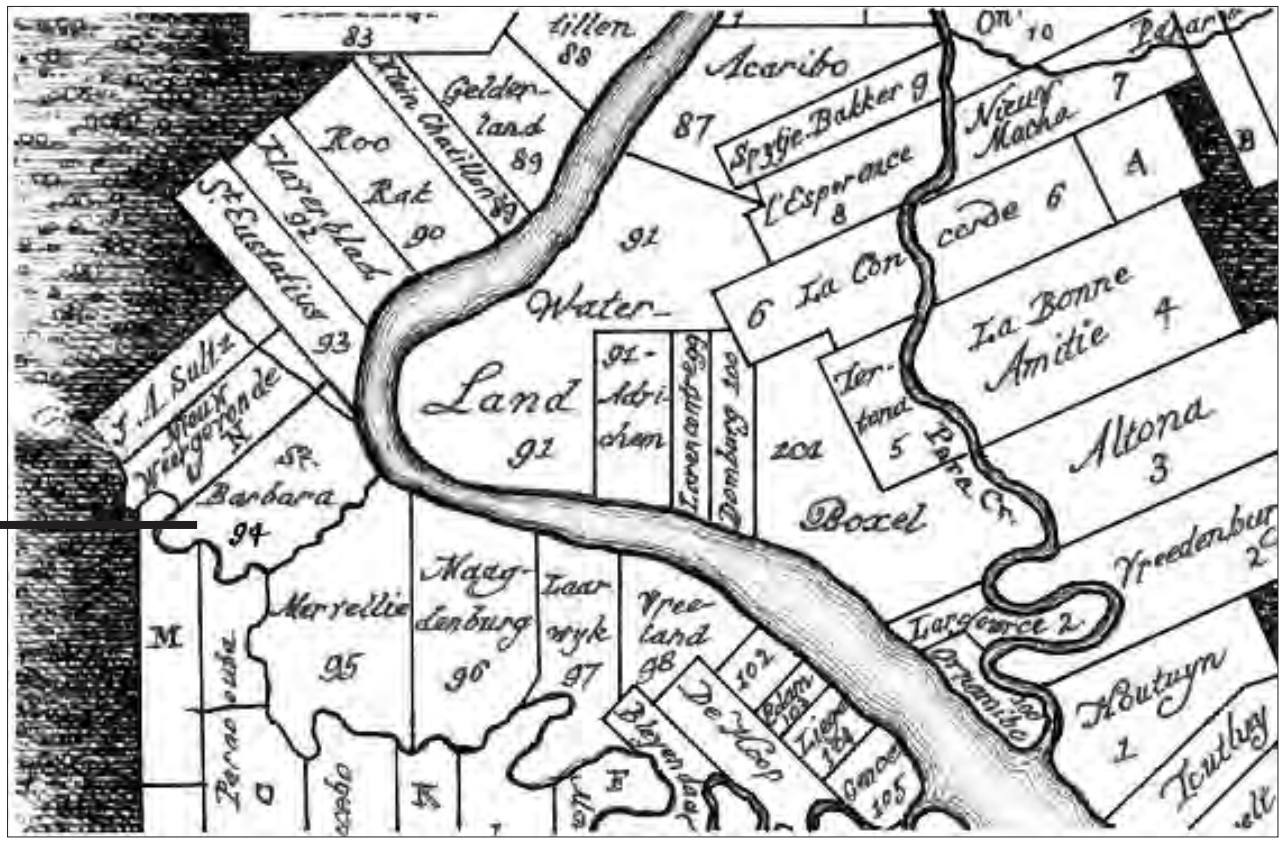

Op 18 maart 1824 sterft Daniël Gerard van der Burgh, maar pas in 1843 worden Gerard Varlet en Jan Balthasar van der Upwich de nieuwe eigenaren van de suikerplantage.
Jan Balthasar van der Upwich was getrouwd met de zuster van Daniël Gerard van der Burgh, Sara Johanna. De moeder van Daniël Gerard van der Burgh was Anna Arletta Varlet. Wat precies de familierelatie was tussen Gerard Varlet en Daniël Gerard van der Burgh heb ik niet kunnen achterhalen! Hoogstwaarschijnlijk was Gerard een neef of achterneef.
De tweede vrouw van Daniël Gerard van der Burgh, Sibilla Martini, stierf in 1828. Waarom duurde het een kleine vijftien jaar voordat suikerplantage Santa Barbara nieuwe eigenaren kreeg? Die bovendien ook nog directe familie waren!

Philip Dikland[1] schreef in 2002 het volgende over de suikerplantage Santa Barbara:'De plantage is geheel overgroeid met secundair bos, en is alleen per boot bereikbaar. En ook dat gaat niet zomaar. De sluiskreek ligt verscholen achter geboomte, men zou de plaats honderd maal kunnen passeren zonder te weten dat er een sluiskreek is. Maar de lokale mensen kennen de plaats precies.'

Slaven met suikerriet.

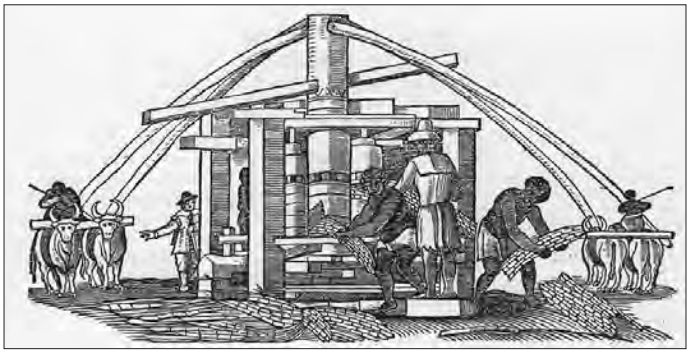

Door ossen aangedreven suikermolen.

Suiker[2]

De herkomst van suikerriet wordt gezocht in Nieuw-Guinea, van waaruit verspreiding plaatsvond via de Filippijnen en India. De oudste berichten over het produceren van rietsuiker dateren uit de vierde eeuw voor Christus. Tijdens de opkomst van het Arabische rijk werd suiker bekend tot in de landen rondom de Middellandse Zee onder de Arabische naam *sukkar*. Genuese en Venetiaanse kooplui rekenden suiker tot de meest geliefde handelswaar. Omstreeks het jaar 1000 stond suiker in geheel Europa bekend als een luxe artikel, dat werd gebruikt als exclusieve lekkernij: om voedsel te zoeten en om te gebruiken als medicijn vanwege de eraan toegeschreven reinigende werking.
Suikerriet gedijt op vrij schrale grond, maar heeft een temperatuur nodig die ligt tussen de 24 en 30 graden Celsius en een fikse regelmatige vochtigheid. Voor de verbouw van suikerriet langs de noordkust van Afrika was dan ook intensieve irrigatie noodzakelijk. De Spanjaarden en Portugezen brachten het suikerriet naar eilanden als Madeira en São Tomé. Na de ontdekking van Amerika werd met succes suikerriet geplant en vervolgens in Brazilië.
De toepassing van door water of dieren aangedreven molens met twee of drie verticale walsen betekende een grote verbetering. Het proces komt in grote lijnen neer op uitpersen van het riet gevolgd door koken, indikken door verdampen en kristalliseren. Dit vond plaats op de plantages, waardoor een opmerkelijke bedrijfsvorm ontstond, bestaande uit landbouw, gecombineerd met een verwerkend fabriekje.
Het werk op de suikerplantages kan met recht slavenarbeid worden genoemd. Werkten de Arabische landen al met slaven in de suikerproductie, de Amerikaanse suikerplantages waren geheel afhankelijk van de aanvoer van zwarte slaven.
Het riet kappen in de brandende zon was zwaar, het persen met de molens gevaarlijk. Menig slaaf verloor zijn vingers bij het werken met de snel draaiende walsen en altijd stond een bijl klaar om een beklemd geraakte hand af te kappen, voordat een slachtoffer geheel werd vermorzeld. Het werken aan de grote suikerketels was een hels karwei, waarbij voortdurend met grote spanen schuim en vuil van de kokende massa werden geschept.
In Europa werd de suiker veelal nog een keer geraffineerd met behulp van kalk en bloed. Antwerpen en later Amsterdam telden tal van raffinaderijen. De suikercultuur op de Westindische eilanden werd vooral door de Fransen en Engelsen ter hand genomen, waarbij het bijproduct rum steeds belangrijker werd. In de loop van de 18de eeuw nam het Europese suikergebruik enorm toe en overvleugelde de suikerproductie het belang van de tabak.

Slaven verwerken het suikerriet. Links staan de suikerbroden. Deze laatste drie gravures zijn afkomstig uit Historia Naturalis Brasiliae (1648).

1 Zie: http://archiefsuriname.com/geschiedenis/plantages/surinamerivier/santa_barbara/
2 R. Spruit, Zout en Slaven, De geschiedenis van de Westindische Compagnie, Houten, 1998.

De Fundatie van de Vrijvrouwe van Renswoude te Utrecht

Maria Duyst van Voorhout, Vrijvrouwe van Renswoude, was een dame met vooruitstrevende ideeën. Op hoge leeftijd bestemde ze bijna haar hele vermogen voor de opleiding van weeskinderen.
Bij haar overlijden in 1754 liet zij anderhalf miljoen gulden na aan de Burgerweeshuizen in Delft en Den Haag en aan het Stadsambachtskinderhuis in Utrecht. Elk kinderhuis bracht zijn deel van het kapitaal onder in een fundatie en wijdde zich op eigen manier aan de uitvoering van de opdracht van de Vrijvrouwe. Zo ontstonden na de dood van Maria van Duyst van Voorhout de drie 'Fundaties van Renswoude'. De opdracht die de Vrijvrouwe van Renswoude aan haar erfenis heeft verbonden, luidde letterlijk:*"eenige van de verstandigste, schranderste en bekwaamste jongens af te zonderen en aan te zetten in de Mathesis, tekenen of schilderkonst, Beeldhouwen of beeldssnijden, oeffeningen in sware dijkagien of dergelijke libere konsten*".
Met dat laatste doelde zij op natuurkunde, weg- en waterbouwkunde, landmeetkunde, instrumentmaken en andere technische vakken die in de achttiende eeuw nog nauwelijks systematisch werden onderwezen.
Eind negentiende eeuw veranderde de situatie voor de Fundatie. Door de oprichting van Hogere Burgerscholen en andere instellingen voor voortgezet onderwijs was er aan huisonderwijs niet langer behoefte. De Fundatie stopte daarom met het verzorgen van huisonderwijs en ging zich er nu op toeleggen zowel voor jongens uit het kinderhuis als ook voor jongens uit gebroken gezinnen voortgezet onderwijs mogelijk te maken.
Tot het midden van de twintigste eeuw waren deze "élèves" vaak nog intern in de Fundatie gehuisvest.

De Vrijvrouwe heeft de bedoeling gehad om veelbelovende jongelui te helpen bij hun maatschappelijke ontplooiing. Tegenwoordig verstrekt de Fundatie toelagen aan jongeren (jongens en meisjes) die door bijzondere omstandigheden niet in staat zijn hun opleiding aan het Hoger Beroepsonderwijs of aan de Universiteit zelf te betalen.
Nederland kent weliswaar een goed systeem van studiefinanciering, maar toch blijven er altijd gevallen

Daniel Gerard van der Burgh was de 28ste regent van 1786 tot 1798.

die tussen wal en schip van de regelgeving terechtkomen. Zij kunnen een beroep doen op de Fundatie. Onder de "élèves" (zo worden de bursalen ook nu nog genoemd) bevindt zich een groeiend aantal met

De portretkamer met een aantal regentenportretten. Het portret van D.G. van der Burgh hangt in de tweede rij links op de derde plaats van boven.

een allochtone achtergrond.
Belangrijkste criterium bij de toewijzing van beurzen, is dat prioriteit wordt verleend aan kandidaten, die - verkerend in een noodsituatie in financiële zin - niet in staat zijn een eerste, regulier studietraject in Nederland te bekostigen.
Tweede studies, specialisaties, alternatieve of vervolgstudies, promotieonderzoek, (buitenlandse) stages, studie in het buitenland en projecten etc. komen niet in aanmerking.
Beurzen zijn voorts uitsluitend beschikbaar voor kandidaten die een band met het Utrechtse bezitten. Die kan erin bestaan dat men woonachtig is in Utrecht dan wel een studie volgt in het Utrechtse.
Let wel: beursaanvragen worden uitsluitend in behandeling genomen wanneer die via de studentendecanen van de bovengenoemde onderwijsinstellingen - met een positief advies van hun kant - aan de fundatie worden voorgelegd.

De Fundatie in Utrecht besloot tot de bouw van een nieuw pand naast het Stadsambachtskinderhuis (thans het Centraal Museum).
In 1756 gaf de Fundatie van Renswoude 150.000 gulden uit aan de bouw van dit statige pand.
Bouwmeester Johan Verkerk werd ingeschakeld en er verrees aan de Agnietenstraat een fraai bouwwerk met een indrukwekkende gevel die al van ver vanuit de Lange Nieuwstraat zichtbaar is.

Het gebouw bevatte een vertrek voor de regenten van de Fundatie en een vleugel voor de ‘ élèves ‘, zoals de leerlingen ook in de achttiende eeuw werden genoemd. In de vleugel bevonden zich de slaapzalen, collegezalen en het kantoor van de secretaris-rentmeester.
Dit kantoor, de zogenaamde Portrettenkamer, de regentenzaal en één van de collegezalen zijn heden ten dage nog volledig intact. Ook de trappen met beeldhouwwerk, het rocoplafond in de gang en de studie-emblemen boven de deuren bleven in de oorspronkelijke staat bewaard. In de kelder bevonden zich de keuken, de provisiekamers en enkele bedsteden voor huishoudelijk personeel.

Foto boven: Maria Duyst van Voorhout, Vrijvrouwe van Renswoude.

De portretten van het echtpaar Van der Burgh-Martini

Beide portretten zijn geschilderd door de Waalse schilder François Xavier Joseph Jacquin. Hij werd in 1756 in Brussel geboren. In 1768 wordt hij vermeld als leerling aan de Academie te Brussel. Hij genoot een verdere opleiding aan de Academie te Antwerpen en in het atelier van H.J. Anthonissen. Hij vestigde zich in 1775 te Leuven en ging verder in de leer bij L. Geedts. Hij had een voorkeur voor onder andere historische en religieuze taferelen, stillevens, portretten van onder meer geestelijke hoogwaardigheidsbeklederes en notabelen. Hij was in 1880 medestichter van de Academie te Leuven. Werk van hem is te vinden in musea te Leuven en te Verviers en in de abdij van Park (Leuven), Averbode en Tongerlo.

Op het schilderij draagt Sibilla een zwarte japon, een witte fichu[1] met speld, een dubbel parelsnoer en een witte floddermuts. Het schilderij is gesigneerd en gedateerd aan de achterkant (in dorso): 'F. Jacquin fecit 1819'. Verder staat er nog vermeld op de achterkant: 'Sibilla van Verburg van Kronenburg-Martini'. Daniël Gerard draagt een pruik met batterij[2], een zwarte rok met vest en een witte jabot.[3] Het schilderij is gesigneerd en gedateerd aan de achterkant: 'F. Jacquin fecit 1821'.

Opmerkelijk is dat er tussen de vervaardiging van de twee schilderijen twee jaar zit! Normaal gesproken worden pendant[4] portretten na elkaar geschilderd! Beide portretten zijn geschilderd op doek. Zij bevinden zich op Kasteel Loenersloot, Rijksstraatweg 211 te Loenersloot.

Nog een opmerkelijk feit is dat François Xavier Joseph Jacquin in het zelfde jaar dat hij het portret van Daniël Gerard van der Burgh schilderde ook het portret[5] van Warnardus Verhagen vervaardigde! Jacquin schilderde ook in 1819 de Zaltbommelse regent Francois Willem de Virieu en zijn vrouw Clasina Johanna de Virieu-Van Gijsen Koning uit Zaltbommel.

1 Een fichu is een grote, vierkante hoofddoek, gedragen door vrouwen in de 19de eeuw die gebruikt werd om het decolleté van een lijfje te verhullen. De fichu was over het algemeen van linnen en werd diagonaal gevouwen tot een driehoek.

2 Deze informatie werd verstrekt door het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie in Den Haag.Van Dale kent een batterij in samenhang met een pruik niet! Daarom heb ik contact opgenomen met de RKD en kreeg het volgende antwoord: 'Kostuum gerelateerde termen zoals de batterijpruik of pruik met batterij komen vaak niet in Van Dale voor. Een batterij bij een pruik of eigen haar is de haarrol boven of deels op de oren. In de achttiende eeuw zijn er diverse variaties op de pruik met batterij mogelijk. Bij de staartpruik wordt de batterij gecombineerd met een staart of vlecht met staartstrik of staartzak. Loopt de batterij door rondom het achterhoofd, soms meerdere batterijen boven elkaar, dan wordt het een batterijpruik genoemd.

3 Geplooide overhemd-strook.

4 Pendant is een tegenhanger.

5 Zie het titelblad Jaargang 20, nummer 1, maart 2009.

Driemaal Huygens

Paul Will

Constantijn Huygens door Jan Lievens, circa 1626, olieverf op paneel, 99 x 84 cm, Rijksmuseum, Amsterdam.

Hier moet de Leser doen, gelijck de kieckens drincken,
Dat is, op yder woort een ruyme wijle dincken;
Hier moet de Leser doen, gelijck het schaepjen eet,
Dat nimmermeer en swelcht, als nae den derden beet.

Zo vrij ben ik geweest deze vier dichtregels van Jacob Cats boven dit artikel te plaatsen, omdat deze mijn inziens passen bij de zware kost die het poëtisch werk van Constantijn Huygens biedt en hij bij tijd en wijle als zedenpreker niet voor Vader Cats onderdeed, maar anders dan hij blijft hij dichter. Op 'Constanter' (met die naam ondertekende hij vaak zijn gedichten) kom ik - zoals in een vorig artikel aangekondigd - nog een keer terug vanwege de rol die hij in de vaderlandse geschiedenis, maar bovenal in de letteren heeft gespeeld.

Christiaan Huygens II door Caspar Netscher, 1671, olieverf op paneel, Museum Boerhaave, Leiden.

Toen ik de titel boven mijn verhaal tikte, bedacht ik dat je dat driemaal zelfs in drieërlei zin op de Huygensen kunt toepassen.

Dit geslacht heeft naam gemaakt: dit geldt grootvader Christiaan, zoon Constantijn en kleinzoon Christiaan. Mag ik - alvorens we meer aandacht besteden aan de hoofdrolspeler - eerst even stilstaan bij respectievelijk de eerste en tweede Christiaan. Senior kwam in 1551 in Terheijden bij Breda ter wereld. En was dat niet het jaar dat de 18-jarige Willem van Oranje met gravin Anna van Buren gehuwd is? Vanaf 1578 is deze Christiaan als een der geheimschrijvers (= zo heetten toenmaals nog secretarissen) in 's Prinsen hofhouding opgenomen. Als zodanig leefde deze intens mee met de gebeurtenissen in de Tachtigjarige Oorlog en was verrukt over Willem's komst naar het Zuiden, wat een ware triomftocht leek te worden. Na 's Prinsen verscheiden diende hij ook als zodanig bij diens zoon Maurits.
De naar grootvader genoemde zoon Christiaan was als 17-jarige reeds een virtuoos in de wiskunde - zijn vader noemde hem 'mijn kleine Archimedes' - . Die is later onder andere de uitvinder van het slingeruurwerk geworden en de ontdekker van boeiende facetten rondom de planeet Saturnus.

In het voetspoor van pa is Constantijn jr., die leefde van 1596 tot 1687, achtereenvolgens particulier se-

cretaris van Frederik Hendrik, Willem II en III geweest. Op deze wijze verwierf hij aanzien als vooraanstaand staatsburger, maar daarnaast maakte deze meest veelzijdige gouden-eeuwer naam als fijn musicus en belangrijk componist, zelfs als bouwmeester. Tot op de dag van vandaag leeft dè Huygens echter vooral voort als dè dichter.
Dat driemaal vinden we evenzo terug in Constantijn's levensdevies, te weten:

"Altijd Hollander, altijd Hagenaar, altijd Hervormde"

Dit trio namen getuigt van trouw aan zijn vaderland, vaderstad en de volkskerk.
Nu opnieuw dat driemaal Huygens, waarbij we onze verrekijker speciaal richten op Constantijn, respectievelijk diens jeugd en huiselijk leven, vervolgens zijn ambtelijk bestaan om uitvoeriger stil te staan bij zijn dichtwerk. Uiteraard zijn die drie percelen niet helemaal van elkaar te scheiden door zo'n modern Heras-hekwerk.

Suzanna Hoefnagel geschilderd door Michiel Jansz. van Miereveld, ca. 1624. Paneel, 70 x 58cm,Frans Halsmuseum, Haarlem (in langdurig bruikleen aan het Huygensmuseum Hofwijck, Voorburg).

Huygens familieleven

Uit het ouderpaar, Christiaan Huygens Sr. en Suzanna Hoefnagel, dan wonend te 's-Gravenhage, is na zoon Maurits onze Constantijn, geboren. Beiden zijn niet naar familieleden vernoemd - kwam dus indertijd ook al voor -. De eersteling heet naar vaders broodheer, de in Breda geboren prins Maurits, tevens zijn peetoom, en nummer twee naar de erenaam van Breda. Vol vreugde over het steevast behouden blijven van deze vesting voor de goede zaak. Al sinds 6 jaar na de verrassing met dat turfschip - wat we nog kennen van de geschiedenisverhalen vroeger op de lagere school - had de vesting de erenaam 'Constance' (= Vastaert) verworven, vandaar de keuze voor de voornaam Constantijn!
Deze heeft anders dan Cats een gelukkiger jeugd gehad en heeft een gedegen en veelzijdige opvoeding en vorming genoten. Eén die niet beperkt bleef tot het bijbrengen van verstandelijke kennis, maar ook kunst, omgangsvormen en sport inhield. Tijdgebonden sprak het vrijwel voor zich dat zo'n hoogbegaafde nazaat uit die kringen geen normale schoolopleiding heeft genoten. Papa en mama, een diepe argwaan jegens schoolmeesters koesterende, namen de vorming zelf ter hand of lieten leermeesters aan huis komen. Een enkel voorbeeld: peuter Constantijntje leerde zijn moeder nazingende spelenderwijs al de Tien Geboden in het Frans. Zo stond muziek bij de opvoeding bijzonder centraal. Zelf verhaalt hij later hierover: *"'t Was winter en naar gewoonte kregen we dikke jasjes aan, waarvan de mouwen van pols tot schouder met verguldfluwelen knoopjes waren afgezet. Door elke knoop de naam van een muzieknoot te geven leerden we de noten spelende met intervallen toe"*
Ook ritmiek werd ten huize beoefend, onder meer bedacht op het nut bij later eventueel te vervullen functies. Op die manier leerde Constantijn dansen, schermen, zwemmen, paardrijden, schilderen, graveren en zingen.
De praktische muziekbeoefening volgde, waarbij Constantijn's voorkeur uitging naar de 'viool'- een soort luit. Zelfs een scala aan composities zijn van hem bewaard gebleven. Ook natuurwetenschappen hebben van jongs af de aandacht gehad van de twee mannekes. O.l.v. specialisten gaven die aan huis onderricht in bijv. de bril, het oog en lenzen. Zou mede Constantijn's conditie de aanleiding hiertoe geweest zijn? Deze was al vroeg brildragend, wat hij heel naar vond. *"Ik wilde volstrekt niet parmantig doen, dewijl mensen die ik het eerst behoorde te groeten, op afstand in het oog te krijgen, was zo moeilijk". W*ie weet kennen lezers onder ons ook dit probleem, in elk geval voor steller dezes heel herkenbaar!
P.S. Over dat dansen is pa eens gekapitteld door ene dominee Helmichus, maar die kreeg als repliek: "*Mij dunckt het springen en het singen / Zijn aengeboren susterlingen / 'K geloof het hert* (= hart) *springt als men singt, /…/ Soo raecken sy gelyck aen 't roeren*".
Deze bolleboos sprak op z'n zevende vlot Frans en op z'n negende behoorlijk Latijn, daarbij volgden later nog eens vier moderne talen en Grieks. Anno 1616 ging hij naar de Leidse Universiteit, waar hij rechtswetenschappen ging studeren, maar die colleges lachten hem maar matig toe, dus volgde hij regelmatig colleges in allerhand andere wetenschappen. Binnen twee jaar bereidde hij reeds de stellingen voor, die hij in een openbare juridische disputatie zou verdedigen en schreef alvast een afscheidsgedicht aan de Academie, uiteraard in de levendigste oude taal, het Latijn.

Dubbelportret van Constantijn Huygens (1596-1687) en Suzanna van Baerle Geschilderd door Jacob van Campen, ca. 1635, 95 x 78,5 cm, Mauritshuis, 's-Gravenhage.

Het kasteeltje Hofwijk dateert van 1641, de tijd dat de oorlog op z'n end liep en het stichten van een buitenplaats mode werd. Het is een bouwwerk dat Huygens tezamen met Jacob van Campen heeft ontworpen.

In de eerst volgende jaren bezocht hij viermaal Engeland als lid van een gezantschap.
Vrij laat, op 31-jarige leeftijd, trad hij in het huwelijk met het mooie en rijke nichtje Suzanna van Baerle. Zij werd het stralende licht in zijn leven, maar dit werd kortstondig, gelijk het gras afgesneden. Na bevallen te zijn van een meisje werd zij helaas ernstig ziek, op 10 mei 1637 overleed zij, haar man achterlatende met de kinderen Constantijn, Christiaan, Lodewijk, Philips en baby'tje Suzanna. Kort na haar begrafenis moest hij volgens afspraak het huis aan de Haagse Houtstraat ontruimen om zijn nieuwe woonstede op het Plein te betrekken. Wat een glorieuze entree had moeten worden: het huis gaan bewonen dat hij zelf ontworpen had, werd een intens triest gebeuren[1]. Het lukte hem moeilijk alleen met zijn kroost - weliswaar vergezeld van het nodige personeel - daar te wennen. Zou het een behoefte aan afleiding van andere aard dan zijn drukke werkkring hem bood, hem ertoe gebracht hebben allengs naar ietwat anders uit te zien? Hij kocht o.a. in navolging van Cats een enkel jaar na Suzanna's dood een lap land, gelegen aan de Vliet in Voorburg. Tijdens zijn schaarse vrije uren ging deze weduwnaar die beplanten en onderwijl droomde hij ervan eens 'een huysken van vertreck' op te zetten. En ziedaar: op dit plekje grond is later zijn buitenplaats 'Hofwijck' verrezen!
Was dat niet in die dagen een gewoonte aan het worden onder gegoeden om zo iets lieflijks te bezitten? Noemde Huygens het Viaanse Batenstein der Brederodes niet eens veelzeggend *'een stuck van het Paradijs'!*

Op deze buitenplaats ontving hij graag dichters en musici om zo min mogelijk herinnerd te worden aan zijn dagelijkse besognes. De naam Hofwijck getuigt daarvan: even los komen van het hofleven. Op dit buiten wenste hij bij voorkeur geen discussies over politiek en godsdienst te houden, maar echt op adem te komen en een echte vader en leraar voor zijn kroost te zijn. In de beginjaren kon hij er echter slechts af en toe verblijven, maar na 1650, als hij in feite uitgerangeerd is, woonde hij er vrijwel permanent en kreeg er zelfs een hobby bij, hij werd een ware gaardenier.

Isaac de Moucheron, Huygens met vrienden op Hofwijk. Collectie Huygens-museum Hofwijck.

Zijn ambtelijk bezig zijn

Mogen we even over het genoemde hek kijken om op voorhand een blik te slaan op wat feitelijk thuishoort op het poëtisch terrein, maar wie weet enig verband houdt met het ambtelijke plan. Een enkele kenner veronderstelt dat in dit meest bekend geworden gedicht van Constantijns *'Scheepspraet, ten overlijden van Prins Maurits'* meespeelt het schoorvoetend dingen naar de opengevallen betrekking. De auteur voert de Prins op als een Schipper en houdt dit zinnebeeld ten einde toe vol:

Mouringh, die de vrije Schepen
Van de Seven-lantsche buert[2]
Veertigh jaren, onbegrepen,[3]
Onbekropen[4] *heeft gestuert'.*
Mouringh die se door de baren
Van soo menigh tegen-tij

1 Auteur Elisabeth Keesing heeft tweemaal een vie romanceé (= een enigermate geromantiseerde biografie) geschreven: respectievelijk, 'Constantijn en Christiaan' en 'Het volk met lange rokken'. Eén regel eruit is me altijd bijgebleven: *"Toen stond kleine Tien bij Grietje in de keuken te huilen, omdat hij nergens in het grote nieuwe huis zijn moeder vond."* In de nieuw gebouwde woning aan het Plein doet jongetje Constantijn in zeventiende-eeuwse rouwkleren zijn beklag bij het dienstmeisje waarschijnlijk ook zij in het zwart gekleed. Hoe ontroerend en aangrijpend is zo'n menselijk tafereeltje

2 *Sevenlandtsche buert* = de zeven verenigde provinciën
3 *onbegrepen* = onberispelijk
4 *onbekropen* = waakzaam; zonder zich te laten verrassen

Voor de wind heeft leeren varen,
All en was 't maer wind op zyj.

We volstaan met even twee van de vier trappen van Maurits' roem te vermelden om de lezers daarna te doen ervaren hoe hij is *te koy ekropen / E n hem, Leeuw, gemaeckt tot Schaep. (…) / Kijck, de takels en de touwen / En de vlaggen en het schutt / Staen en pruylen in den rouw en / Altemalen in den dutt!*
Dan komt Frederik Hendrik in het geweer*:" Dutten?" sprack moy Heintgje, "dutten / Stille, Maets, een toontje min! (..) 'k Hebb te langh om Noord en Zuyen / By den Baas te Roer estaen, / 'k Hebb te veul gesnorr van buyen / Over deuse muts sien gaen*". Om bijna te eindigen met*: "Weeran!" riepen de Matroosen / "'t Is een man oft Mouringh waer"*.

Al jong koesterde Constantijn het ideaal zijn leven te wijden aan het vaderland, liefst in dienst van stadhouders, zoals zijn vader dat had gedaan.
Het veronderstelde dingen naar dit ambt heeft vrucht afgeworpen en meer dan een halve eeuw is hij achtereenvolgens van die drie Oranjetelgen de rechterhand geweest.
In dat verband niet van adel te zijn, heeft hij handig opgelost door in 1630 een heerlijkheid in de Bommelerwaard te kopen. Voor deze verhoging van zijn status heeft hij weliswaar diep in de geldbuidel moeten tasten, maar hij mocht voortaan de titel Heer van Zuilichem voeren.

Dat hij daar zelf veel vertoefde, valt te betwijfelen, opmerkende zijn jammerklacht op rijm: *'De winter is afgrijsselick:; / Die hier een ongeval wil mijen, / Die dient all vrij wat wijsselick:/ Die deugt tot varen noch tot rijen; / De Stroomen staan, de Dijcken glijen, / 't Is alom IJs en ijsselick'*.

Als man van aanzien kon hij gedurende *'zijn vijftigjarige getrouwe slavernij'* - zo verzuchtte die later eens in een sombere bui - als reeds opgemerkt - zich te weinig aan zijn gezin en liefhebberijen wijden. Om een enkel voorbeeld te noemen: als voorzitter van de Raad van de Prins en diens rekenmeester heeft hij tal van gezantschappen moeten begeleiden, voorts trok hij herhaaldelijk met de stedendwinger te velde, zo heeft hij de belegering van 's-Hertogenbosch steevast meegemaakt.

Prins Frederik Hendrik en graaf Ernst Casimir te paard staande op een heuvel met uitzicht op het beleg van 's-Hertogenbosch, 1629. In het midden de prins die met de commandostaf in de rechterhand wijst naar de stad op de achtergrond, rechts de graaf op een schimmel. Op de achtergrond een gezicht op het tentenkamp van de belegerende legers met in de verte het profiel van 's-Hertogenbosch met brandende vestingen. Geschilderd door Pauwels van Hillegaert, paneel, 47 x 63 cm, Rijksmuseum, Amsterdam.

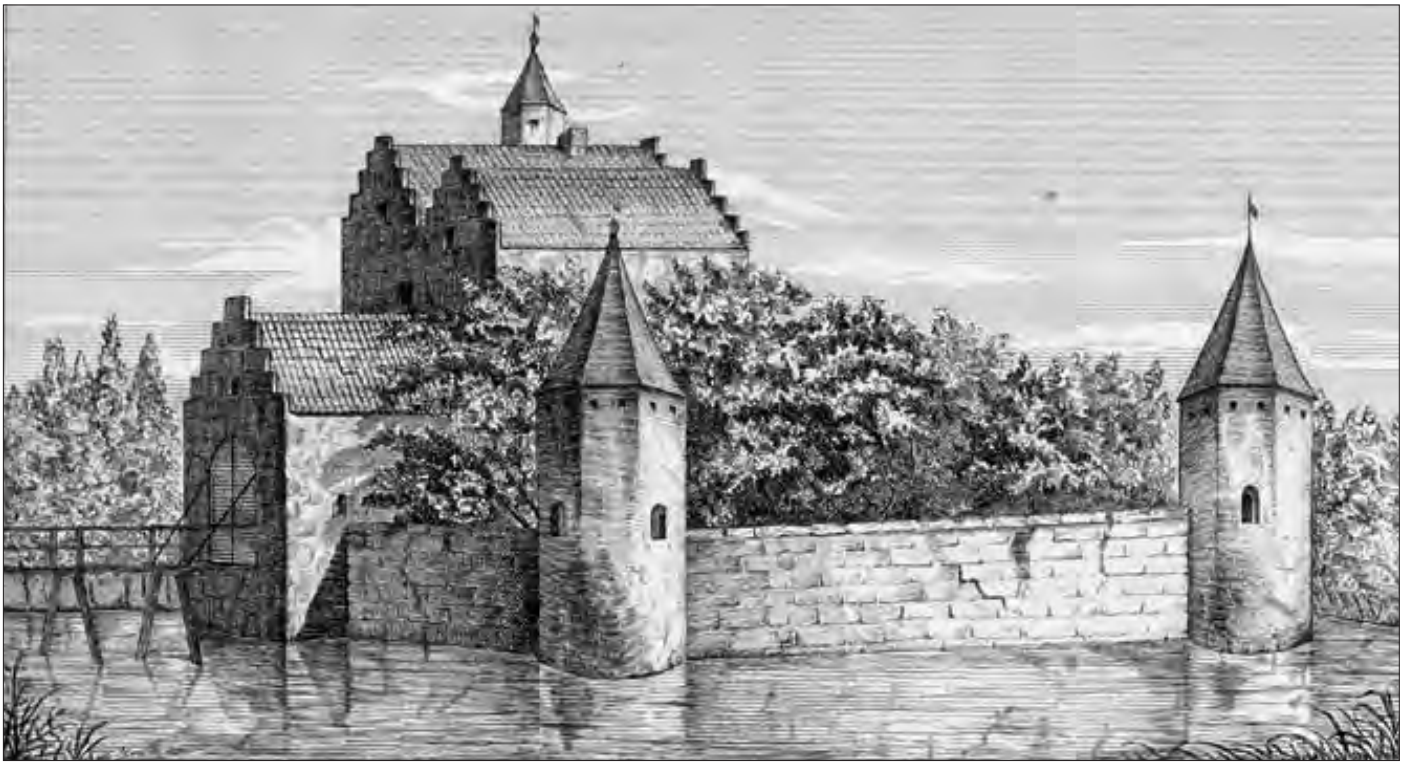

Gravure van het kasteel van Zuilichem.

Heel veel later, tijdens het stadhouderloze tijdvak, werd zijn positie moeilijker; hoewel hij toenmaals zijn grootste diplomatieke succes heeft geboekt. Hij werd in 1661 naar Frankrijk gezonden, waar hij bijna 4 jaar in Parijs verbleef om te pogen het prinsdom Orange voor de weduwe van Willem II terug te praten. Lodewijk XIV had namelijk dit grondgebied ooit geannexeerd. Met eindeloos geduld, een zak vol met de juiste complimenten en de diep gewortelde overtuiging dat hij gelijk had, is het deze hoge ambtenaar gelukt het prinsdom weerom in handen van Huize Oranje te brengen. En geluk bij een ongeluk: mettertijd stond deze dynastie voor een afgrond aan schulden! In latere oorlogen tegen Lodewijk XIV is het weer verloren gegaan.
Tot slot nog twee opmerkingen: een aardige en een nare. De eerste heeft te maken met het rampjaar van 1672. Op verzoek van stadhouder Willem III moet hij namens deze bemoeienis hebben gehad en deelneming betuigd hebben inzake gruwelijke verwoestingen en plunderingen door Franse troepen Ameide aangedaan.
Die trieste ervaring heeft hij op z'n 85ste beleefd: hij heeft namelijk tevergeefs een verzoek ingediend bij deze zijn laatste werkgever om te bemiddelen bij troebelen waarin zijn derde zoon Lodewijk, drost van Gorinchem, verstrikt was geraakt. Op 's Prinsen nurks stilzwijgen doopte hij zijn pen flink in de gal en schreef in een ongewoon fel dicht dat hij zich voelde als een stoute bedelaar van de stoep geschopt.

Zijn dichterlijke arbeid

Anders weer als Cats kunnen we de dichter vanaf zijn jonge jaren gadeslaan. Eerst vinden we slechts Latijnse verzen, van tijd tot tijd afgewisseld met voorname Franse, dan pas komt de moedertaal te voorschijn.

In een eerder gepubliceerd opstel over dat dolende Frans hebben we Constantijn al ontmoet, in de schemer kuierende over die recreatieve buitenlaan, het Haagse Voorhout. In zijn jonge jaren heeft hij verheerlijkt zijn geliefde *Geboort-stadt* en toont welke geneugten daar in de verschillende jaargetijden te beleven zijn. Heeft ook deze eerdere lofzang – dit keer op Den Haag - iets weg van een sollicitatie? Wenst deze ambteloze burger in het openbaar zijn diensten aan het vaderland aan te bieden? In zijn beschrijving van de opsmuk van het zwakke geslacht, dat er 's morgens heel anders en minder aantrekkelijk uitziet dan 's avonds, kun je al klanken opvangen die een voorspel vormen voor het grote hekeldicht, waarmee hij het jaar daarop (1622) voor de dag komt, het 'Costelick Mal'. Dit is een geestige terechtwijzing aangaande de modezucht van zijn tijdgenoten. Dit lonken naar werk had warempel resultaat gehad: hij ging deel uitmaken van een gezantschap naar Engeland. Kort na zijn aankomst begint hij met dat spotdicht op die kostbare malle kledij. Zou het hem gehinderd hebben dat hij met zijn beperkte toelage van thuis niet tegen de pronk op kon van de Engelse high society en moeite had er echt fatsoenlijk uit te zien. Deze satire is in Londen geschreven en opgedragen *'aen den Heere Jacob Cats, doemael Pensionaris der Stadt Dordrecht.* Het doet een beetje overdreven aan, maar cultuurhistorisch is de spot drijven met die dure dwaasheid wel van waarde. We kunnen eruit leren hoe het met de mode in het 1ste kwart der 17de eeuw gesteld was.

Na de dood van zijn echtgenote volgt het grote gedicht 'Daghwerck'1639), waarin hij verhaalt van zijn samenleven met zijn zeer geliefde, de te vroeg verloren 'Sterre', zoals hij haar graag noemde en hoe diepe smart spreekt uit het sonnet, '*Op de Doot van Sterre*', waarvan ik negen van de 14 regels noteer:

Of droom içk, en is 't nacht, of is mijn' Sterr verdweenen?
Ick waeck, en 't is hoogh dagh, en sie mijn' Sterre niet.
O Hemelen, die mij haer aengesicht verbiedt,
Spreeckt menschen-tael, en segh, waer is mijn' Sterre henen?
(…) Nu, Dood, nu Snick, met-een verschenen en verbij , (…)

Huygens' huis aan het Plein te 's-Gravenhage voor de afbraak in 1875.

Dunn Schutsel[5]*, staet naer by, 'k sal 't u te danck vergeven;*
Komt, dood, en maeckt mij korts[6] *van dese Cortsen*[7] *vrij::*
'k Verlang in 't eeuwig licht te samen te sien sweven
Mijn Heil, mijn Lief, mijn Lijf, mijn' God, mijn' Sterr en my.

Anno 1647 dicht hij 'Oogentroost', woorden ter bemoediging aan zijn vriendin Lucretia van Trello, die aan één oog blind is geworden, een kwelling die hij zo goed kon meevoelen. Hij houdt haar voor dat duizenden anderen er slechter aan toe zijn, die zijn namelijk geestelijk blind. Met de climax '*Blind en onblind is één; De vromen sullen God sien*' eindigt hij zijn lange vertroosting.

Heel kenmerkend voor Huygens werk is het autobiografische karakter: hij heeft 't vaak over zichzelf, zelfs geldt dit voor de 'Nieuwe Zeestraet'. De uitgave van de tekst is een verhaal apart en heeft een lange voorgeschiedenis. Het onderwerp is de zandweg van *Schevening op 'sGraven-Hage, die* namelijk dringend aanpassing behoefde. De gevangen zeevis moest door

'*arme Scheveninger slaven op blote voeten*' door het mulle zand naar de hofstad gezeuld worden. Om deze situatie te verbeteren maakte hij als een echte pro-

''Zeestraat' van Den Haag naar Scheveningen, op initiatief van C. Huygens aangelegd, gelijk de dichter in het gedicht van die naam (1666) verteld heeft. Deze prent, van de graveur Romyn de Hooghe, vertoont op de voorgrond een gefantaseerde triomfboog.

jectontwikkelaar een ontwerp voor een *Steenwegh* mede ten bate van genoemde banjerende kooplieden. Beide plaatsen waren *onwedernaekelick van een gescheiden* (= zonder van het ene tot het andere te geraken*)*. Op dergelijke moeilijke eigen uitdrukkingen trakteert hij zijn lieve lezers onbekommerd. Het Ontwerp had hij reeds in 1653 knap op papier gezet, maar het kwam uit misplaatste zuinigheid der vroedschap in een bureaulade terecht. Eerst 10 jaar later - Huygens vertoefde toen nog i.v.m. Orange in Parijs - kwam het denkbeeld weer ter sprake en heeft duidelijk resultaat gehad, zodat het zandpad tot Scheveningse weg herdoopt kon worden. Pas Anno 1667 verschijnt Huygens' *'Nieuwe Zeestraet'* definitief en beschrijft hierin het voordeel en het vermaak van de weg én zijn eigen vooruitziende blik.
Als onze centrale figuur zijn dierbare buitenplaats als vaste woon verkrijgt, - reeds de 50 gepasseerd - wordt het besef van de vergankelijkheid een constante in zijn dichtwerken en gedachteleven. Dit is hem mede kennelijk door zijn opvoeding bijgebracht, terwijl dat besef in zijn '*Hofwijck*' is gerijpt tot een milde visie op de mensenwereld. Evenals in zijn '*Cluyswerck*' heeft dit een duidelijk autobiografisch karakter. Iets buitenissigs is 'Trijntje Cornelisdr (1653), de enige klucht die als een slippertje binnen drie dagen tijds uit zijn productieve pen is gevloeid. De wat verdwaalde auteur sprak van een 'vodderije', maar het geeft wel te denken dat deze deftig-degelijke Huygens zich verkneukelde in ruwe en platte 'plaisantjies'. Het avontuur speelt zich af in de rosse buurt en gaat over een pril-getrouwd Zaans schipperswijfje, dat met manlief naar Antwerpen vaart, waar zij in haar eentje nieuwsgierig gaat passagieren. Opvallend is dat deze veel-talen-kenner interesse toont voor het volkse in zeden en taal: heel grappig is de weergave van Trijntjes Hollandse dialect tegenover het sappige Vlaams der Zuiderlingen die zij tegen het lijf loopt. Zijn belangstelling voor het taaleigene blijkt bijv. ook als Hofwijcks poëet op leeftijd in de tuin wandelende wel 's graag een praatje aanknoopte met schippers of boeren die *'dagelijks door zeil of mens of peerds geweld voor Hofwijck henen gaan'*.
Zo noteerde hij later eens woorden zoals: *'bij duzenden komme, gien koei* en *butter."Enne binne dat gien woorde, die in onze contreie nog voortleve?"*

Deze man van grote besognes had inderdaad weinig tijd voor rustige overpeinzingen. Zo is het begrijpelijk dat hij uitblonk in het sneldicht. Hij bedacht zijn versregels tijdens snipperuren, bijv. als hij hovaardig (dit betekende destijds nog: te paard) of per karos mijlen ver had te gaan, of gewoon tijdens 'n ommetje. Hij heeft ons een schat aan snedige en snaakse puntdichten nagelaten, laten we uit een '*keur van Woorden, pitt van sinn*' wat bijeen sprokkelen*:*

Sneldicht
Vraeght ghy wat Sneldicht voor een Dicht is?
Het is een Dicht, dat snel en dicht is.

Hamer
Een kort woort, snel en fel gesproken, heeft meer kracht
Dan een lang swaer bericht dat slaep'righ uytgezeght

5 schutsel = scheidingswand
6 korts = binnenkort
7 Cortsen =koortsen

werdt:
Een kleinen Hamer, snel gedreven, heeft meer macht
Dan een swaer Yser dat maer op den bout geleght
werdt.

Daaronder een taaljuweeltje over sneeuw:

Aan de sneeuw
Droog water, koele wol, wit roet, gehakte veren,
Weest welkom boven op mijn beste hoed en kleren;
Ik zie niet hoe men u met reden haten zou,
Die ons van bovenbrengt de warmte met de kou.

Diverse zaken stemden hem droef in de kerkdiensten: de kakofonie van geluid, de wanorde die hoorbaar was, wanneer de gemeente een psalm aanhief en de onstichtelijke deuntjes die op het orgel ten gehore werden gebracht bij het uitgaan van de kerk, terwijl orgelspel tijdens de dienst immers ongepast zou zijn, te veel aan de paapse mis herinnerde? De voorgangers konden evenmin al te veel lof bij hem oogsten: sommigen dobberden zelfgenoegzaam op goed geluk op de golvende zee van invallende gedachten, zelf niet wetende waartoe zij op weg waren - laat staan hun gehoor. Sommige dominees moesten het ontgelden vanwege hun theatrale geschreeuw en armgezwaai op de preekstoel

Aen een Prediker
Ghy die daer staet en singt en met gemaeckte swieren
Uw handen kunstich roert, die onkunst best zou stieren,
Onthoud dit eens voor al, myn goede Predick-heer:
Soo haest ghy u behaeght, behaeght ghy mij niet meer.

Drucker
Mijn Drucker leeft in droeven druck,
Want drucken drukt hem wieinigh druck;
't Waer geen bedruckte Drucker,
Viel 't drucken maer wat drucker.

Een vergeten peerd
Myn peerd gaet slijten, datmen 't siet,
En 't eet en 't drinckt en anders niet;
Wat reden is hier uyt te delven?
'Tvergaet, om dat het niet vergaet.
Wat raed? De plaester jegt op straet:
Verstaet ghy 't niet? 'tverstaat sich selven.

Onze taalacrobaat haalt hiermee wat kunstjes uit met de werkwoorden 'vergeten', vergaan' en 'verstaan. Alle hadden tweeërlei betekenis: dat 1ste ver(g)eten = ook teveel eten

Meegaande Gijs
Gijs ging mee stelen pot en pan;
In 't meegaan werd hij mee gevangen.
Nu gaat hij met zijn makkers hangen.
Wat is Gijs een meegaand man!

Aken
Reinier is met sijn' stramme leden
Naer Akens baden toe gereden;
Daer heeft hij Geld en Sael en Peerd
In alle vrolickheit verteert.
Siet wat de wateren vermogen,
Hij is te Peerd na 'tbad getogen,
En op syn' voeten weer gekeert.

Pier liep mij tegen 'tlyf, en wouw geen stroo-breed wijcken.
Hij zeij, 'ten lust' hem niet voor ijeder geck te strijcken:
Maer, seid ick, dat lust mij,
En trad van 'tsandpad af, en liet den geck voorbij.

N.B. Let bij het volgende dicht eens op werkwoordsvormen, zwakke of sterke: toen nog vraagde, loeg en 'k hebbe i.p.v. nu vroeg, lachte en 'k heb.

Ik vraagde een bedelaar hoe hij zo lustig leefde
In 't felste van den vorst, daar hij loeg en ik beefde.
Heer, sprak hi , let hierop: 'k hebb' al mijn kleren aan;
Gij zoudt zo koud niet zijn, hadt gij dat ook gedaan.

Veelal wenst hij het nuttige met het aangename te verenigen, maar bovenal zoekt hij het vernuftig spelen met woorden, zie daar:

De Prins voor Amsterdam
Hoe quam 't dat Amsterdam soo gramm was,
En waerom was ' t niet voor den Prins?
In seven woorden gaet veel sins:
Omdat de Prins voor Amsterdam was.

Boom
De Boomen die ick sie
Van d´aerd ten hemel gaen met uytgestreckte armen,
Zijn als de Goddelooz´ in nood, die opwaert karmen,
En weten niet tot wie.

Constantijn Huygens en zijn klerk geschilderd door Thomas de Keyser, 1627,

92 x 69 cm,National Gallery, Londen.

Dordrecht, geschilderd in de trant van Jan van Goyen, ca. 1660, Rijksmuseum, Amsterdam. (detail).

Constantijn koesterde over het dichten een heel eigen mening. Het was hem niet een levensbehoefte, zoals bijv. bij de felle en bewogen Vondel het geval was. '… *wat op 's harten grond leyd, dat weltme naer de keel*', riep deze, Huygens kunst daarentegen is eerder verstandspoëzie en behoeft vaak vanwege het pittige en kernachtige 'eenigh vertolks'. 't Was meer aangename ontspanning na het verrichten van zijn maatschappelijke plichten. Zo kwam hij ertoe zijn verzameld dichtwerk anno 1658 de titel 'Korenbloemen' mee te geven. Het is voor hem louter bijzaak die korenbloemen toe te laten op zijn levensakker, die feitelijk als alle bouwgrond bestemd is voor nuttiger gewassen. Het mag immers in het leven niet enkel om het aangename gaan, al is het wel aangenaam als met name het spel der woordspelingen niet ontbreekt, zoals dat 'onkruid' kleur en fleur geeft aan de akker, ook al is het ongenood present.

Huygens' dichtwerk mag dan de faam hebben speels en kernachtig te zijn, het is al met al geen makkelijke brok om 'effe' te verorberen. Mag ik hiervan een soort cryptogram opdissen uit 'Stedestemmen' (1625). Het kloeke Dordrecht wordt sprekende opgevoerd:

In mijns gelijcken Schaar besit ick 't eerste woord;
Al waer 't mijn waarde niet, dat geeft my mijn' geboort,[8]
(…) Doe ick sat in de kley, die oock mijn' buren voedden:[9]
Sints heeft mij eene nacht Venetien gemaeckt,
En all' mijn' wandelingh in handelingh gestaeckt. [10]
(…) Is 't niet de Land-scha waerd soo veil begracht te zijn?[11]

Beste mensen, 6 van de 10 versregels heb ik eruit gelicht en na lang dubben en zoeken gepoogd er iets zinnigs van te bakken:

Het doodsverlangen, omdat het aardse bestaan hem na het verlies van zijn Sterre weinig meer te bieden heeft, vind je meermalen in zijn poëzie terug.. Zo is een blijvertje voor mij het aangrijpende gedicht ,dat hij schrijft op z'n 69ste verjaardag. Een stel regels volgt hier:

Noch eens September, en noch eens die vierde dagh
Die my verschijnen sagh!

Hoe veel Septembers, Heer, en hoe veel' vierde dagen,
Wilt ghy my noch verdragen?
Ick bidd om geen verlangh: 't kan redelyck bestaen,
Het gen' ick heb gegaen;
En van mijn' wiegh tot hier zijn soo veel dusend schreden
Die ick heb doorgetreden,
(Met vallen, lieve God, en opstaen, soo ghy weet,)
My, Heere, laet vry gaen; / Mijn rol is afgespeelt, en all wat kan gebeuren / Van lacchen en van treuren / Is my te beurt geweest, en all wat beuren sal / Sal 't selve niet-met-al / En d'oude schaduw zijn van dingen die wat schijnen / En komende Verdwijnen.

Tot sterven bereid en dan te bedenken dat hij nog meer dan 20 jaren mocht gaan, al werden zijn krachten minder, hoewel op z'n 71ste loopt hij onvermoeid ruim vier uur lang, de Prins vertegenwoordigend bij de plechtige begrafenis van Michiel de Ruyter, aldus beschreven door Gerard Brandt. Lichaamssmart en geestelijk lijden is hem niet gepaard gebleven. Reeds vroeg was hij doof aan één oor, terwijl levenslang het gevaar bleef bestaan dat hij blind zou worden. De door ernstige jicht gekwelde virtuoos overleed der dagen zat op Goede Vrijdag 1687 en werd begraven in de Grote Kerk in Den Haag.

8 Dordt als oudste van de 18 stemhebbende steden van de beide Hollanden had het recht als eerste in de Staten zijn stem uit te brengen.
9 Doe (= toen) ik stadsrechten kreeg, hadden we goeie kleigrond.
10 In de herfst van 1421 heeft de Sint-Elisabethvloed mij in een soort Venetië veranderd en al mijn wandelen doen ophouden en overgaan in handelen, m.a.w. mij van wandelstad tot handelsstad verheven..
11 Is niet het verlies aan land 't waard aldus beveiligd te zijn door grachten?

Tot besluit

Om te voorkomen dat ik op hol sla, of om een Constantijnse versregel te citeren: *'maer mijn Peerd ontloopt sijn toomen'* besluiten we met een eresaluut aan hem die eens de lof van het boek heeft bezongen:

Dat hebbense voor uyt, Papieren; langer leven / als die haer 't leven gaf, sijn kinderen, sijn 'naneven (…)" Danck hebben de goe Lien, die s' eerst te voorschijn brachten …O, dooden, die soo leeft en na dit halve sterven / De gansche Wereld roept, om van uw goed te erven.(…) / O dooden, die noch zyt, o Boecken, die ick eere / En zoo gemackelick en soo geerne me' verkeere,

Let erop hoe Huygiaans vernuftig dit gezegd is dat een schrijver maar half sterft, omdat hij in zijn boeken blijft spreken.

Michiel de Ruyter door Ferdinand Bol.

Begrafenis van Admiraal de Ruyter door Romeyn de Hooghe, gravure, ca. 1678, Rijksmuseum, Amsterdam.

Constantijn Huygens en zijn vijf kinderen

Geschilderd door Adriaen Hanneman, olieverf, doek, 204 x 117,3 cm, gedateerd: 1640
Koninklijk Kabinet van Schilderijen, Het Mauritshuis, 's-Gravenhage

Onno ter Kuile[1]

Zes medaillons met vijf portretten en één met een opschrift zijn omgeven door een geschilderde ovale omlijsting. Vier putti, festoenen van fruit torsende, vullen de vakken tussen de medaillons. Deze zijn gevat in smalle geschilderde omlijstingen, welke met elkaar in verbinding staan en versierd zijn met maskers, rolwerk en ander kwabornament. Alles in grisaille geschilderd.

Hieronder het portret (73 x 62 cm) van Constantijn Huygens (1596-1687).

Halffiguur, naar voren gezien, de blik een weinig langs de beschouwer gericht. Bruin-zwart haar, dat tot de schouders reikt. Zwarte snor en sikje. Zwart wambuis en zwarte mantel, geslagen over zijn rechter schouder en linker arm. Witte liggende kraag, evenals de ponjet met kant afgezet. Met zijn linker hand, die hij voor de borst houdt, toont hij een medaillon, bevestigd aan een zwart halslint. Neutrale achtergrond. Constantijn I, zoon van Christiaen (1551-1624) en Susanna Hoefnagel(1561-1633), huwde in 1627 met Susanna van Baerle (ca. 1599-1637), dochter van Jan en Jacomina Hoon. Was sedert 1624 secretaris van de stadhouders Frederik Hendrik, Willem II en Willem III en sedert 1651 Raad en Rekenmeester van de Oranjes. Had een zeer veelzijdige belangstelling, onder andere voor beeldende kunst. Bouwde het Huygens-huis aan Het Plein te 's-Gravenhage in 1634/37 en het buiten Hofwijck bij Voorburg in 1641/43.

Dit is het portret (57 x 43 cm) van Constantijn II Huygens (1628-1697). Borststuk. Ruim een halve slag naar links gewend. Over zijn schouder in die richting kijkend. Bruin-zwart haar, dat tot de schouders reikt. Paars wambuis en witte liggende kraag. Houdt zijn rechter hand aan de paarse mantel, die over zijn linker schouder geslagen is. Constantijn II huwde in 1668 Susanna Rijckaert (1642-1712), dochter van Jacob en Constantia Bartolotti van den Heuvel. Zij hadden één zoon. Was secretaris van Willem III, van 1672/87 naast zijn vader en nadien alleen.

1 Dit is een gedeelte van het proefschrift van Onno ter Kuile (1929-1986) over Adriaen Hanneman (1604-1671).

Links het portret (57 x 43 cm) van Christiaen Huygens (1629-1695). Borststuk. Een kwart slag naar rechts gewend. Donker bruin haar, dat tot de schouders reikt. Paarsachtige wambuis, witte liggende kraag. Was een der voornaamste internationale figuren van zijn tijd op het gebied van wiskunde en van sterrenkunde. Vond het slingeruurwerk uit.

Hieronder het portret (57 x 43 cm) van Lodewijk Huygens (1631-1699).

Borststuk. Een halve slag naar links gewend. Blond haar, dat tot de schouders reikt. Groen wambuis, witte kraag en groene bonnet met witte struisveer.
Lodewijk huwde in 1674 Jacoba Teding van Berkhout (1645-1699), dochter van mr. Paulus en Jacomina van der Voort. Zij hadden vijf kinderen. Hij werd in 1672 aangesteld tot drost en tot dijkgraaf van Gorinchem.

Links onder het portret (57 x 43 cm) van Philips Huygens (1633-1659).

Borststuk. Een kwart slag naar rechts gewend. Bruin haar, dat tot de schouders reikt. Bruin wambuis, witte kraag. Philips overleed te Mariënburg in Pruisen tijdens een gezantschap naar Zweden.

Bovenaan het portret (50 x 39 cm) van Susanna Huygens (1637-1725).
Halffiguur. Een kwart slag naar links gewend, de blik naar links gericht. Blond haar. Wit overkleed, kraag, ponjetten en mutsje, waarop een rode roos. De mouwsplitten zijn met rode linten gestrikt. In haar handjes een appel. Susanna huwde in 1660 haar neef Philips Doublet (1633-1707), een zoon van Philips (1590-1660) en Geertruyd Huygens (1599-1680).

In het medaillon, midden onder, het opschrift 'Ecce Haereditas Domini' en de datum 'Anno 1640'. Het

opschrift 'Ziehier de erfenis mij door 's Heren gunst gebleven' maakt het schilderij tot een memento van Susanna van Baerle, Huygens' vrouw die op 10 mei 1637 was overleden.
Het jaartal 1640 heeft Hanneman misschien op het doek aangebracht, omdat hij in dat jaar in het Sint Lucas-gilde werd opgenomen.
Hanneman heeft in deze beeltenissen ongetwijfeld aansluiting gezocht bij de latere portretstijl van Van Dijck. Dit komt vooral tot uiting in het aristocratische élan en het spirituele karakter van het portret van Constantijn I.
Het in medaillon portretteren en het samenvatten in één geschilderd ovaal is een novum. Hoewel niet uitgesloten geacht moet worden , dat hier sprake kan zijn van een inventie van Constantijn Huygens, acht ik de kans groter, dat de opzet is te danken aan Jacob van Campen, aan wie eveneens een getekende voorstudie toegeschreven kan worden.
Van Campen moet Huygens tijdens de bouw van het huis aan het Plein in de jaren 1634/37 hebben geadviseerd. Stellig heeft aan het ornament op het schilderij een direct ontwerp van Van Campen ten grondslag gelegen: bladtype, vruchtenfestoenen, rolwerk, de gezichten van de putti, de smalle draperieën aan de buitenzijden van de omlijstingen bij de jongensportretten sluiten geheel aan op het gebeeldhouwde reliëf van de met dergelijk ornament omgeven weeshuiswapens boven de aan de meisjesplaats gelegen portalen van het Burgerweeshuis (Historisch Museum) te Amsterdam. Deze werden aangebracht tijdens de grote verbouwing van de binnenplaats in 1632/36.

Bergambachtse spinwijven[1]

A.M.M. van der Wouden

Op Sinterklaasmiddag zijn bij de bakkers Blanken en Casteleijn in Bergambacht 'spinwijven' te koop. De argeloze lezer zal waarschijnlijk aan textiel denken. Niets is echter minder waar. Het is 'gevuld zacht brood' waar onder meer krenten in zijn verwerkt. Dat ze zo lekker smaken komt ook omdat ze warm uit de oven behoren te worden gegeten, na eerst in de dikte te zijn doorgesneden en met boter besmeerd.

Daarom is het gewenst ze enkele dagen te voren te bestellen.
Het deeg waarvan de spinwijven worden gebakken krijgt in de hierbij afgebeelde 'prenten' zijn vorm. Aan de afwerking kan evenwel niet meer dezelfde tijd worden besteed als vroeger, zodat de afbeeldingen

1 Dit artikel verscheen eerder in *Antiek,* 3de jaargang, 1968, pagina 272 & 273.

vrijwel onherkenbaar zijn.
Het van tevoren bestellen en het warm eten zal wel de reden zijn dat het verspreidingsgebied van de spinwijven beperkt is tot Bergambacht en de allernaaste omgeving.
Bij het zoeken naar een verklaring van de naam werd aanvankelijk in het duister getast.
Het thuis spinnen was enkele generaties geleden op het platteland nog algemeen en kwam ook nog wel in de steden voor. Een reden om het gebak nu juist naar spinnende vrouwen in Bergambacht te noemen is niet bekend.
Bij een verklaring van de naam zijn de volgende omstandigheden van belang.
Ten eerste dat spinwijven, voorzover bekend, alleen in Bergambacht worden gebakken.
Ten tweede dat dit slechts een maal per jaar geschiedt.
Ten derde dat zij warm uit de oven worden gegeten.
Zoals nader zal blijken kan als vierde omstandigheid waarschijnlijk nog worden aangevoerd dat van het spinnen op de prent slechts weinig is te zien. Het wiel en de schuine band zouden een liggend spinnewiel kunnen voorstellen, de stof of staf, het spinrokken, doch poten en een dot vlas of wol ontbreken, en spinnen pleegt zittend te geschieden. Er moet evenwel rekening mede worden gehouden dat de planken in de loop der tijd herhaalde malen zijn overgesneden en dat daarbij de voorstellingen waarschijnlijk enigszins zijn gewijzigd.

Een mogelijke verklaring zou de volgende kunnen zijn: De kerk in Bergambacht was gewijd aan St. Laurentius. Op zijn naamdag, 10 augustus, zal er een ommegang zijn gehouden en daarna zal feest zijn gevierd. Eenmaal bestaande gewoonten en gebruiken hebben een taai leven. Nog zestig jaar geleden werd in Bergambacht op deze dag de kermis gevierd. In het nabijgelegen Berkenwoude werd één generatie geleden bij de intrede van een nieuwe predikant nog domineeskermis gehouden. In de tuintjes voor de oude boerderijen treft men nog palmhegjes aan en ook niet langer dan één generatie geleden werden met Pasen boterschaapjes gemaakt en aan vrienden en bekenden ten geschenke gegeven. Gewoonten en gebruiken welke terug gaan tot vóór de hervorming, zoals dit ook het geval is met de voornaam Lauwrens, welke in de streek nog steeds voor komt.
Een van de legenden over St. Laurentius vermeldt dat hij in de derde eeuw na Christus het toezicht had op de kerkschatten in Rome.
Door rovers gevangen genomen weigerde hij de bergplaats hiervan te verraden. Door roostering werd hij om het leven gebracht. Tijdens deze foltering zou hij tot zijn beulen hebben gezegd: deze zijde is gaar, draai mij maar om en eet.
Hij is o.m. de patroonheilige van de brandweerlieden, van de koks en van de banketbakkers.
In de iconografie wordt hij als diaken voorgesteld, een rooster is zijn meest gebruikte attribuut.

Beziet men de prenten aan de hand van deze gegevens, dan kan men zich voorstellen dat, toen na de hervorming alle afbeeldingen welke aan de Katholieke eredienst herinnerden, werden verboden, de bakker een andere koekplank uit zijn voorraad heeft gezocht, waarvan de afbeelding enigszins op die van St. Laurentius geleek of er zelf een sneed en aan het gebak een andere naam gaf. Het wiel zou dan een voorstelling van het rooster kunnen zijn, het spinrokken en de kledij attributen bij de eredienst in gebruik en het eens per jaar bakken en het warm uit de oven eten zijn verklaard. Op den duur zal het gebak zijn vervaardigd op de naamdag van een der weinige heiligen die in dit deel van het land de hervorming heeft overleefd, Sinterklaas.
Een sluitend 'bewijs' zal echter wel nooit kunnen worden verkregen.

St. Laurentius met zijn attribuut: het rooster. Heretshauzen, Duitsland.

Historische plaatjes met een praatje

In de laatste uitgaven van ons historisch blad heb ik leuke foto's uit familie-albums gebruikt.
Deze keer mogen we binnenkijken in het album van de familie De Groot. Vroeger wonend in de Zouwendijk, achter de woning "de Wiel" ervoor "de Zederik", waarop ijsclub "Hollandia (opgericht in 1881) de ijsbaan uitzette.
Rond 1900 werden tijdens vorstperiodes grote ijsfeesten georganiseerd, opgeluisterd door de plaatselijke muziekverenigingen, de koek en zopie werd verzorgd door particulieren.
Mijn opa van moederskant Krijn Vroon, wonende met zijn gezin in de Zouwendijk met achter het huis "de Zederik". Samen met zijn zwager runde hij een koek en zopie-verkoop, waarbij mijn opa met de accordeon het gebeuren opvrolijkte, bedoeld om klanten naar het verkooppunt te krijgen.
Eind negentiende eeuw was er een korte periode met zachte winters, enkele schaatsfabriekjes in het noorden van het land moesten stoppen met het maken van schaatsen vanwege de grote voorraad.
In 1902 is er plotseling een strenge winter, van 17 tot 23 november wordt er volop geschaatst, de dagen erna zijn nat en winderig.
Maar op woensdag 3 december vriest het zo hard dat men op vrijdag 5 december schaatst waarheen men wil op spiegelglad ijs.
Zaterdag 6 december was er volop ijsgang in de Lek.
In de week erna werden volop wedstrijden en ijsfeesten georganiseerd. Zo adverteerde ijsclub "Hollandia" op zaterdag 13 december 1902 een schoonhardrijderij voor paren, te houden op dinsdag 16 december des namiddags om 1 uur, aanmelden 1 uur voor de aanvang in "'t Fortuin", prijzen: f. 25,00, f. 15.00, f. 10.00, en f. 5,00. Zie advertentie op bladzijde 65.
In de jaren veertig en vijftig van de vorige eeuw werd de ijsbaan uitgezet op de Wiel bij Sluis achter de oude boerderij van de familie Jongkind. Waarschijnlijk is voor deze omschakeling gekozen vanwege de gunstige ligging van de Wiel en de mogelijkheid een verlichte ijsbaan te creëren om zo de belangen van de leden te bevorderen en de schaatsdag te verlengen.
Naast de Wiel, voor de huidige boerderij van Jongkind, is net na de oorlog getracht een landijsbaan te maken.
Sloten werden afgezet met ter plaatse gestorte betonnen wanden. Helaas is dit niet gelukt, omdat door de lage waterstand in de Lek bij vorstperiodes (geen regen, geen smeltwater) het water onder het ijs vandaan zakte.

Op de hiernaaststaande foto's is duidelijk te zien hoe het water van de Wiel pal achter de huizen stond aan de Lekdijk. De Wiel werd gebruikt als vuilstortplaats – eerst van huishoudafval uit Ameide en Tienhoven, later ook van afval uit omliggende gemeenten en van bedrijven.

Foto boven: Jilis en Gerrie de Groot aan de zwier op de Wiel.
Foto onder: Gerrie de Groot en Annie Vurens poseren voor de fotograaf.

Zo bleef er van de Wiel niet veel over. Nu heeft transportbedrijf Van der Ham er een parkeerplaats voor vrachtwagens.

Nº. 1. Zaterdag 13 December. 1902.

IJSNOMMER
VAN DE
SCHOONHOVENSCHE COURANT.

Nieuws- en Advertentieblad voor Zuid-Holland en Utrecht.

IJSCLUB "HOLLANDIA"

te AMEIDE

Schoonhardrijderij

voor Paren, ook van elders

BIJ GESCHIKT IJS EN WEDER

op Dinsdag 16 Dec. a.s.

Aanvang één uur

Prijzen f 25,- , f 15,- , f 10,- en f 5,-

Aanmelding tot deelname in 'T FORTUIN te Ameide, uiterlijk één uur vóór den aanvang van de wedstrijd

Inleg f 1,- **HET BESTUUR**

Jan Goedhart en Meg de Groot op de Zederik.

De Marijkeweg is verbreed en verlengd en zo wordt er nu over de vroegere Wiel gereden.
Door deze omstandigheden is de ijsclub “Hollandia” weer uitgeweken naar de Zederik. In tegenstelling tot de omringende plaatsen is er in Ameide nooit een landijsbaan gekomen, maar tussen riet en wilgenhout is het heerlijk schaatsen op de Zederik en ook steeds gezellig druk.

Tot schrijfs, Krijn van der Ham.

Foto links IJspret op de Zederik.

IJspret in de vorige eeuw op de Zederik en de Wiel...

1946 Bertus Jongkind op de Wiel.

1934 Metje Vroon en Marie Weeda op de Zederik.

IJspret op de Wiel. Gerrie de Groot draait een rondje voor de fotograaf.

Daniël Gerard van der Burgh

Ambachtsheer der heerlijkheid
Ameide en Herlaer